

Gerlinde Ortner

Cocco Bill

www.balkanownload.org

Bajke koje pomažu — djeci —

Priče protiv straha i agresivnog
ponašanja te sve što trebate
znati kada ih čitate djeci

Za djecu od 3 do 7 godina

SADRŽAJ

<i>Riječ roditeljima</i>	9
<i>Kako motivirati dijete</i>	12
Ako vaše dijete ne želi ići na spavanje	
<i>Ne želim još ići u krevet</i>	25
Što o tome trebaju znati roditelji	30
Ako vaše dijete ima strašne snove	
<i>Jedan – dva – tri, ne bojimo se mi!</i>	33
Što o tome trebaju znati roditelji	37
Ako se vaše dijete boji pasa	
<i>Martinovo putovanje u snu u zemlju patuljastih pasa</i>	40
Što o tome trebaju znati roditelji	47
Ako se vaše dijete boji zubara	
<i>Morska sirena</i>	49
Što o tome trebaju znati roditelji	53
Ako je vaše dijete presporo	
<i>Mala sunčeva zraka</i>	55
Što o tome trebaju znati roditelji	59
Ako je vaše dijete neuredno	
<i>Verica u zemlji nereda</i>	62
Što o tome trebaju znati roditelji	68

Ako vaše dijete laže	
<i>Toranj istine</i>	71
Što o tome trebaju znati roditelji	76
Ako vaše dijete psuje	
<i>Čovječuljak koji se pravi važan</i>	78
Što o tome trebaju znati roditelji	83
Ako je vaše dijete neposlušno	
<i>Igra indijanaca</i>	85
Što o tome trebaju znati roditelji	86
Ako vaše dijete grize nokte	
<i>Mačkica Liza</i>	90
Što o tome trebaju znati roditelji	95
Ako vaše dijete mokri u krevet	
<i>Kraljevena mokrica</i>	97
Što o tome trebaju znati roditelji	104
Ako vaše dijete muca	
<i>Frano i ptičji govor</i>	107
Što o tome trebaju znati roditelji	110
Ako vaše dijete ne želi jesti	
<i>Proždrhljivi miš</i>	114
Što o tome trebaju znati roditelji	118
Ako vaše dijete ne želi ostati u dječjem vrtiću	
<i>Goran i njegov medvedić</i>	121
Što o tome trebaju znati roditelji	124
Ako vaše dijete ometa nastavu	
<i>Klaun s nosom – sirenom</i>	126
Što o tome trebaju znati roditelji	130

Ako se vašem djetetu rugaju	
<i>Malac, debeljko i mršavko</i>	132
Što o tome trebaju znati roditelji	134
Ako se vaše dijete nasilno ponaša	
<i>Tomislav i crni gavran</i>	137
Što o tome trebaju znati roditelji	142
Ako se vaša djeca svadaju	
<i>Medo i Bucka, mali medvedići</i>	147
Što o tome trebaju znati roditelji	150
Ako vaše dijete želite odgojiti za dobra partnera	
<i>Male vjeverice</i>	153
Što o tome trebaju znati roditelji	158
Ako vaše dijete želite upozoriti na zaštitu okoline	
<i>Čeliksi i gumiksi</i>	160
Što o tome trebaju znati roditelji	164
Ako se vaše dijete suoči sa smrću	
<i>Baka je umrla</i>	166
Što o tome trebaju znati roditelji	168

RIJEČ RODITELJIMA

Zamisao o pisanju ovih *terapijskih* priča za djecu i Z odrasle nastala je tijekom mogega rada s djecom s poremećajima u ponašanju. Većina te djece ne bi uopće dospjela u moju ordinaciju da su njihovi roditelji bili upućeni u zakonitosti u djetetova razvoja. Iz neznanja, oni često djeluju suprotno osnovnim psihičkim potrebama svojega djeteta i pokazuju premalo razumijevanja za neke njegove razvojne probleme i za načine ponašanja.

Mnogim je roditeljima teško motivirati dijete na odgovarajući način. Umjesto da potiču dijete, oni ga često nenamjerno obeshrabruju. Pretpostavka za ispravnu motivaciju jest to da zahtjevi koje roditelji postavljaju odgovaraju trenutačnim djetetovim mogućnostima i sposobnostima te da budu izrečeni jezikom koji je primjeren djetetu. Bajke su vrlo pogodne za prevladavanje jezičnih i mentalnih zapreka između djece i odraslih. Mnogo sam puta doživjela kako bajke ostavljaju na djecu snažan dojam.

Kao dječja psihologinja uspješno sam se služila sljedećim bajkama u terapijske svrhe. Djeca se, prema iskustvu, poistovjećuju s junacima priča te s oduševljenjem preuzimaju ponuđene ideje i prijedloge za rješavanje problema. Čarolije, iznenađenje iz jastuka i indijanski tajni znakovi motiviraju djecu da se, igrajući

se, bave svojim problemima i da aktivno rade na svojem ponašanju.

Bajke su namijenjene i djeci i odraslima. Ljutite li se kada dijete u trenutku najveće žurbe oklijeva kao kakav pospanac ili kada zbog velikoga nereda ne može naći svoju omiljelu igračku? Uz pretpostavku da imate strpljenja, da se znate uživjeti i da imate potrebnu količinu samokritike, bajke će vam zasigurno pomoći da odučite svoju djecu od tih malih ružnih navika. Kada je riječ o ozbiljnijim poremećajima u ponašanju, kao što su mokrenje u krevet, mucanje, strahovi, ili kada vaše dijete ima velikih teškoća sa socijalnim uključivanjem u dječji vrtić ili u školu – ova knjiga ne može zamijeniti razgovor s psihologom i eventualnu terapiju, ali ih može nadopuniti.

Teorijski dijelovi knjige namijenjeni su roditeljima. Tumačenja u dodatku svake priče zapravo su uvod u teme odgoja i oblikovanja ponašanja te objašnjavaju načela ispravnoga motiviranja. Osim toga, roditelji će naći praktične upute za ophođenje s djecom i za rješavanje njihovih problema. Mislim da je čitanje teorijskih tumačenja veoma važno. S jedne strane, najčešće su roditelji *neškolorani* odgajatelji, a to znači da nemaju nikakve sistematske izobrazbe u jednoj tako važnoj stvari kao što je odgoj djece. Zbog toga su mnogi roditelji nesigurni i nespretni. S druge strane, problemi koje roditelji imaju s djecom, većinom su znak da djeca zapravo imaju problema s roditeljima.

Ova knjiga bajki ne bi nikako trebala biti još jedan u nizu *priručnika za roditelje*. Ona ne traži učenje novih strategija odgoja, nego stavlja naglasak na uvažavanje djeteta. Knjiga će roditeljima dati podršku pri ispravnom motiviranju djece i boljem razumijeva-

nju njihove problematike te će im pomoći da ne učvršćuju neprihvatljivo ponašanje svojega djeteta tako što će mu – doduše, s dobrim namjerama, ali na pogrešan način – davati potporu.

KAKO ĆE RODITELJI ISPRAVNO MOTIVIRATI SVOJE DIJETE

Postoje određene odgojne norme koje su od opće važnosti za cjelokupan razvoj djeteta. Sljedeći savjeti i smjernice pomoći će vam da izbjegnute pogreške u odgoju te da tako preduhitrite probleme u ponašanju vašega djeteta.

Razvoj djeteta nije jednoličan. Poslije relativno mirnih razdoblja, u kojima vježba ono što je naučilo i skuplja snagu za sljedeće razvojno razdoblje, dolaze kritične faze u kojima stječe novo znanje i doseže viši stupanj razvoja. Tijekom tih razdoblja dijete se nalazi pod golemim duševnim i tjelesnim opterećenjem. Labilno je, posebno osjetljivo i svojim ponašanjem nerijetko je roditeljima velika zagonetka. A upravo prilikom tih faza roditelji čine najgrublje greške. S jedne strane, stoga što neki roditelji nemaju dovoljno razumijevanja, a s druge strane, zato što neki roditelji takvom »problematičnom« djetetu posvećuju osobitu pažnju. Prirodno je da dijete želi što veću naklonost roditelja. Ako se ono zbog svojega lošeg ponašanja prečesto nalazi u središtu pozornosti, onda će se takvo ponašanje neposrednim obraćanjem pažnje još više pogoršati, a pojaviti će se i u takvim situacijama koje nemaju nikakve veze s kriznim razdobljima razvoja.

Najvažnija krizna razdoblja:

- U osmom mjesecu života (prvo razlikovanje »poznatoga« od »nepoznatoga«, koje izaziva nesigurnost).
- U trećoj godini života (»razdoblje prkosa«, samostalno planiranje, »spoznaja vlastitoga JA«, prijelaz sa spontanoga mišljenja u sadašnjosti na ciljano mišljenje u budućnosti, nastajanje mašte).
- U šestoj godini života (prva tjelesna promjena od oblika maloga djeteta u oblik djeteta koje već ide u školu, koja izaziva poremećaj duševne i tjelesne ravnoteže pa dijete lošije spava, postaje plašljivije, lakše obolijeva te postaje razdražljivije i neurednije).
- Pubertet (pounutrenje, neslaganje sa samim sobom, teškoće s okolinom, osjeća se neshvaćenim i usamljenim pa se javlja pretjerana nesigurnost i prosvjedno ponašanje).

U svakom razdoblju razvoja dijete se mijenja. Roditelji moraju svoje ponašanje prilagoditi tom razvoju koji je prirodan i nuždan. Kod jednoipolgodišnjega djeteta moraju se odrediti stroga pravila i mora se vježbati krajnja dosljednost. Nasuprot tome, kod dvoipolgodišnjega djeteta, koje se nalazi u vrlo opterećujućem »razdoblju prkosa«, s vremena na vrijeme dopušteno je zažmiriti. Jednako tako, drukčije će se vrednovati strah i iznenadno neizvršavanje dosad rutinski obavljanih radnji kod šestogodišnjaka koji se nalazi u kriznom razdoblju, a drukčije isto ponašanje osmogodišnjega djeteta koje proživljava mirno razdoblje razvoja.

Bez obzira na to nalazi li se dijete u razdoblju mirovanja ili u kriznom razdoblju, vrijedi sljedeće načelo:

Svako se ponašanje uči. Učenjem dijete dolazi i do poželjnoga i do nepoželjnoga ponašanja. Razlikujemo:

- Učenje na modelu promatranjem i oponašanjem: Kao model služi ili takozvani »nositelj ugleda«, dakle uzor, ili neka osoba koja određenim ponašanjem ostvaruje prednosti što djetetu djeluju privlačno ili koje ono doživljava kao izuzetnu ugodu pa ih stoga usvaja.
- Učenje na uspjehu: Ako dijete zbog nekog određenog ponašanja naiđe na odobravanje, onda će ono ponoviti to ponašanje kako bi još jednom dobilo potvrdu o tome da je dobro.

Primjer

Skupina od šestoro djece svako prijepodne provodi zajedno, a brigu o njima vodi »dnevna majka« koja se mijenja svaki tjedan. Jedna od majki uvodi ovo pravilo: »Punim se ustima ne govori!« Petar se trudi progutati zalogaj kako bi konačno mogao nešto reći majci. Ali Petra je brža od njega. Petar pokušava prekinuti Petru, ali ga nitko ne sluša. Kod sljedećega zalogaja on počinje govoriti, ne trudeći se progutati ostatke hrane. Tako uspijeva svratiti pozornost na sebe i ne mora se dalje svladavati. Prijekor koji mu poslije toga upućuje »dnevna majka« ima mnogo manji učinak nego trenutačni doživljaj uspjeha zbog toga što su ga svi slušali. Petar će i sljedeći put govoriti punim ustima (učenje na uspjehu).

Petrov prijatelj Pavao je isto tako nestrpljiv. On od Petra uči da se brže i lakše postiže uspjeh ako se go-

vori punim ustima nego ako se hrana prvo proguta pa tek onda govori (učenje na modelu).

Ono što se doživljava kao uspjeh, nagrada, podrška ili potpora, drukčije je kod svakoga djeteta i ovisno je o situaciji.

Uvažavanje: Temeljna je ljudska potreba biti uvažavan. Biti »ništica« na koju se nitko ne obazire, kazna je za dijete. Zbog toga je i negativni oblik uvažavanja (kritika, protivljenje, opomena) zapravo uspjeh posebice ako ga dijete doživljava češće nego pozitivni odnos. Ovdje vrijedi sljedeće pravilo: »Bolje negativni odnos nego nikakav!«

Pohvala, priznanje: Pohvala i priznanje važan su životni eliksir, potiču dijete i jačaju njegovo samopouzdanje (vidi stranicu 21).

Povlastice (primjerice – ići kasnije na spavanje ili smjeti odrediti što će obitelj raditi u nedjelju).

Materijalni poticaji (slatkiši, pokloni, novac...): Oprez! Materijalni se poticaji mogu ponuditi tek poslije »socijalnih poticaja« (pohvala, priznanje, naklonost). Dijete se ne smije odgojiti tako da je, na primjer, samo onda voljno isprazniti kantu za smeće ako će za to dobiti novac. Materijalni poticaji koriste se samo u posebnim slučajevima, i to kao dodatni poticaji.

Primjer:

»Dnevnu majku« smeta što Petar ne slijedi njezine upute. Međutim, ona ga ne želi kazniti, nego razgovara s njim. Taj razgovor Petar doživljava kao nagradu. To ipak još ne djeluje kao poticaj jer on pohvalu doživljava kao ugodnu naklonost i prvo će se

potruditi da je dobije. Tako će se prilikom sljedećega ručka svladati i neće govoriti punim ustima. Ali Pavao i dalje govori punim ustima, odgajateljica ga odmah opominje, a Petar opet ostaje neprimićen. Pavlu se, dakle, zbog njegova ponašanja poklanja pozornost, a na Petrovo se ponašanje nitko ne obazire pa se njegov trud tako »kažnjava«. Posljedica je toga, naravno, da će Petar opet govoriti punim ustima. Odgajateljica još jednom pokušava s dobrim savjetima, objašnjenjima i opomenama. Petar i Pavao u središtu su pozornosti. Ali, sada se i ostala djeca sve manje pridržavaju pravila. Odgajateljici je sve teže održavati red pri jelu jer djeca galame i ne slušaju je. Čak ni kazne (primjerice, zabrana igranja poslije jela) nemaju više nikakva učinka. Dok kazna nastupa s odgodom i potpuno gubi vezu s nepoželjnim ponašanjem, opomene djeluju kao neposredna nagrada.

Petar više ne prihvaća odgajateljicu, a ona ga obilježava kao problematično dijete. Tako je Petar dobio novu ulogu. On glumi dijete koje je teško odgajati i kao takvo svraća pozornost na sebe. Pavao pravi gluposti tako da mu se ostala djeca smiju. On uživa i dalje biti u središtu pozornosti.

Odgajateljica je pogrešnim odnosom i poklanjanjem pozornosti u krivom trenutku tu dvojicu dječaka učinila »važnim« osobama u dječjoj skupini. A takvoga, posebnog položaja nitko se neće odreći dobrovoljno!

Svaka vrsta obraćanja (dobronamjerni savjeti, opomene, kritika), koja uslijedi odmah nakon nekog određenog ponašanja, ima dobar učinak. Ako se dje-

tetu poklanja pozornost na temelju određenog načina ponašanja, onda će dijete češće pribjegavati takvom ponašanju.

Primjer

Sljedeći tjedan na redu je druga majka koja će preuzeti ulogu odgajateljice. I ona daje uputu: »Punim se ustima ne govori!« Petar brblja i pritom mu ispadaju ostaci hrane iz usta, Pavao dobacuje glupe primjedbe, a Petra mu se smije i podruguje.

Odgajateljica se uopće ne obazire na to što se troje djece ne pridržava njezinih uputa, nego se obraća djeci koja pokušavaju prvo progutati zalogaj, a tek onda govoriti: »Radujem se što ste tako strpljivi i što ne govorite prije negoli ste progutali hranu.« (Podrška, uz pohvalu koja sadrži opis postupka) »Znam da je teško čekati kad mi nešto želite reći dok se usta ne isprazne.« (Pokazivanje razumijevanja) »Naravno, ja ću saslušati svakoga tko mi želi nešto reći. Potrudit ću se da nikoga ne izostavim, ali prvo morate pojesti zalogaj. Kako biste znali da sam primijetila da mi netko želi nešto reći, ja ću mu kimnuti glavom dok on još žvače. Stoga ne trebate biti nestrpljivi i ne morate se bojati da nećete dobiti riječ. Ponosna sam na svakoga tko se može strpjeti tijekom žvakanja.« (Motivacija i pouka za nastavak poželjnoga ponašanja)

Razgovarajući s djecom, odgajateljica neupadljivo promatra Petra, Pavla i Petru. Čim primijeti da tko od njih i dalje mirno žvače, obraća mu se i hvali ga: »Ponosna sam što si tako strpljiv.« (Nagrađivanje trenutačnim obraćanjem) »Kada netko govori

punim ustima, može se zagrcnuti ili ispljunuti ostatke hrane. Na takvo, doista prosto ponašanje mi se uopće ne obaziremo, jednostavno ne gledamo dijete koje se tako ponaša. (Objašnjava što će uslijediti poslije takvoga nepoželjnog ponašanja, ali ga ne potiče tako što će mu pokloniti posebnu pozornost) Naravno, odgajateljica ne treba stalno hvaliti djecu ili im pokazivati znakove odobravanja. Poželjno ponašanje djeteta potrebno je poticati samo tako dugo dok ga dijete ne nauči. Ipak, povremene se pohvale ne smiju sasvim izostaviti. Na taj će se način novonaučeno ponašanje učvrstiti.

Primjer

Mihovil se igra u dnevnoj sobi. Majka je sretna što je zaokupljen samim sobom i što je ne ometa pri poslu. Ona mu to ipak ne govori kako mu ne bi odvratila pozornost s igre.

Ali Mihovil ipak postaje dosadan. Majka ga opominje te traži da se i dalje mirno igra. On se ponovno na kratko posvećuje igri, ali ubrzo počinje opet gnjaviti majku. Ona se ljutito obrecne na nj i još ga jednom opomene.

Mihovil uviđa da mu majka poklanja više pozornosti kad je dosadan nego kad se mirno igra. On, dakle, mora dosađivati kako bi postigao ono što želi. Negativnim ponašanjem Mihovil iznuđuje majčinu pozornost, koja izostaje ako je »dobar«. Majka pak pogrešnim postupkom postiže upravo suprotno od onoga što želi. Trebala je češće otići u dječju sobu i pohvaliti dijete zato što je »dobro« te pokazati kako je to raduje.

Ništa nije samo po sebi razumljivo – pa tako ni »biti dobar«! Svako poželjno djetetovo ponašanje (takoder i rutinske radnje, kao što su jelo, pranje, odijevanje) mora se odmah pohvaliti, sve dok ne postane navikom. I nakon toga ne treba posve prestati s pohvalama kako bi se naučeno ponašanje učvrstilo.

Nasuprot tomu, na nepoželjno ponašanje ne smije se odmah odgovoriti poklanjanjem pozornosti. Tek kada je nepoželjno ponašanje prestalo, o tome treba porazgovarati s djetetom.

Kako treba reagirati kada dijete počinje »biti zločesto«?

- ☆ Nastojati stvoriti drukčiju, pozitivnu situacija.
- ☆ Ignorirati negativno ponašanje.
- ☆ Graditi most prema poželjnom ponašanju.

To u stvarnoj situaciji izgleda otprilike ovako: »Jučer sam bila veoma sretna što si se sâm tako lijepo odjenuo. Doista sam bila vrlo ponosna kako si to spretno napravio. Znam da ćeš se i drugi put tako dobro odjenuti.«

Takvo ohrabrujuće priznanje opravdano je i onda kada dijete već pokazuje jasne znakove lošega ponašanja. U tom slučaju, ohrabrenje ne smije biti upućeno djetetu, nego nekoj trećoj osobi. Isti će učinak imati i poluglasni razgovor sa samim sobom. Za to vrijeme treba promatrati dijete i obratiti mu se čim se počne ponašati onako kako želimo.

Pitanje kazne nešto je teže. U načelu, svi bi roditelji i pedagozi trebali djecu odgajati bez kazni. To, međutim, ne znači da dijete može raditi što želi. Kazna ima smisla samo onda ako degradira neželjeno po-

našanje. Kazna ne smije služiti kao dokaz roditeljskog autoriteta za prosudbu ili omalovažavanje djeteta, za pokoru ili za zastrašivanje. Kazna se može prihvatiti samo ako je najavljena kao nešto što proizlazi iz lošega ponašanja. Na primjer – u obliku uskraćivanja nekih povlastica. Sama kazna nikada ne dovodi do uviđanja greške, ona izaziva tek zaplašeno ili profinjeno potisnuto ponašanje.

Kazne se izriču samo iznimno kako bi ograničile nepoželjno ponašanje djeteta, a nikako da bi se dijete kaznilo.

Ako zamislimo odgoj kao neko stubište koje se sastoji od mnogo malih stuba, onda je njegov cilj dovesti dijete od najnižega stupnja ili »jest-stanja« do najvišega stupnja ili »treba-stanja«. Pritom je potrebno uvažavati djetetova prirodna svojstva, njegove želje i potrebe. Ni jedan stupanj ne smije se ispustiti i o svakom se međucilju mora razgovarati s djetetom.

Pohvala je izuzetno važan sastavni dio tog obrazovnog sustava jer ohrabruje dijete i potiče ga da ostvari svaki sljedeći cilj.

☆ Pohvala ne smije sadržavati nikakvu kritiku (»Eto, vidiš, zašto uvijek ne bi bilo tako?«).

☆ Pohvala se ne smije primijeniti paušalno (»Ti si najbolje dijete na svijetu!«).

☆ Pohvala se mora odnositi na djetetovu situaciju. To znači da se mora nagraditi napor, trud, učinak i osjećanje djeteta te da se mora izraziti vlastita radost, osobno zanimanje za dijete i konkretno priznanje.

Pohvalom se djetetu (ali i odraslima!) može djelotvornije ukazati na pravi put negoli kritikom. Pohvala ohrabruje, a kritika obeshrabruje.

Primjer

Andrija pokazuje majci vježbu iz lijepoga pisanja. Neke su riječi napisane lijepo, a neke nemarno.

Uobičajena reakcija roditelja: »Odmah sve napiši ponovno! Ne možeš to ostaviti tako. Ružno je!« Bezvoljno, možda čak i snažno prosvjedujući, dijete će uz velik utrošak vremena još jednom napisati riječi, ne trudeći se osobito.

Ispravna reakcija: »Kako si lijepo napisao ovu riječ! To ti je doista dobro uspjelo. Nisi zaboravio ni točku na i. Bit će vrlo radosna ako i ostale riječi napišeš tako lijepo, sigurno će ti to isto tako dobro uspjeti.« Tom vrstom pohvale majka izražava što očekuje od djeteta, postavlja cilj a da pritom previše ne opterećuje dijete. Dijete se ohrabruje i potiče na usavršavanje svojih sposobnosti.

Konkretna i opisna pohvala ne samo da potiču dijete nego mu daju sigurnost i da će biti ozbiljno shvaćeno. Pohvala neće dijete razmaziti ni omekšati, nego će ga ojačati. Dijete koje često prima pohvale lakše će pronaći pravi put. Ono više neće morati lošim ponašanjem privlačiti pozornost svoje okoline.

Mnogi roditelji griješe zato što primjećuju samo problematično ponašanje svojega djeteta. Često imaju teškoća kada trebaju vrednovati njegove pozitivne osobine. Postoji jednostavno sredstvo koje će u tom slučaju prisiliti roditelje da se posvete dobrim strana-

ma i nadarenostima djeteta te koje će djetetu priskrbiti pozornost i priznanje: »Bilježnica sa zvjezdicama« (vidi stranice 96. i 145.). U tu bilježnicu roditelji moraju svaki dan, bez obzira kako se dijete ponašalo (ni jedno se dijete ne ponaša nemoguće cijeli dan), upisivati pozitivne primjedbe o djetetu. Ne smije biti *nikakve* kritike! To bi trebalo izgledati otprilike ovako:

»Sretna sam što si mi danas pomogao pri kupovini. Ti si već vrlo spretan i čovjek se može pouzdati u tebe. Raduje me što si mi pričao o školi. Lijepo mi je kad razgovaram s tobom. Ponosna sam što ti je uspjelo da se ne naljutiš. Potrebno je mnogo snage kad se netko hoće svladati. Bravo!«

Svake večeri prije spavanja, roditelji moraju djetetu pročitati što piše u bilježnici. Ti trenuci moraju biti potpuno lišeni i najmanjih sukoba i nesporazuma. Oni produbljuju odnos između roditelja i djeteta te daju djetetu osjećaj sigurnosti i povjerenja.

Uz »tehničke« smjernice u odgoju potrebno je prije svega voditi računa o tomu da se u obitelji razumijevanje i sigurnost nalaze na prvome mjestu. Roditelji trebaju djetetu poslužiti kao primjer za partnerske odnose. To ne znači da će roditelji kriti pred djetetom svako međusobno neslaganje u mišljenju. Sve dok se bračna rasprava ne izrodi u mržnju, sve dok roditelji uspijevaju, unatoč svađi, ostati prijatelji, sve dok i djeca smiju prisustvovati pomirbi – bračni sukob neće štetno utjecati na dijete. Ali neprestane svađe i nedostatak ljubavi – sigurno hoće!

Izražavanje osjećaja i obraćanje osjećajima jednostavan je način na koji se može naučiti kako pokazati razumijevanje, kako drugome objasniti da ga shva-

ćamo ozbiljno, način na koji vježbamo kako da se približimo drugima. Međusobno prihvaćanje i uvažavanje osjećaja i emocija važan je odgojni cilj.

Vjerojatno je svaka odrasla osoba doživjela ovakvu situaciju: čovjek strašno pati i tužan je, a okolina reagira na različite načine: »Nemoj to shvaćati tako tragično! Vrijeme liječi sve rane.« – »Saberu se! Ne dopusti da te to uništi.« – »Uzbuđuješ se zbog takve sitnice?! Drugima je mnogo gore i imaju više razloga za patnju.« – »Poznat mi je taj problem. I meni je bilo tako kad ...« – »Nemoj misliti na to! Ispričat ću ti šalu pa ćeš odmah misliti na druge stvari!« – »Ne budi preosjetljiv!« – »Ah, jadniče, to je strašno! Ne bih volio biti u tvojoj koži.«

Ni jedna od tih dobronamjernih reakcija, koje zapravo ne iskazuju razumijevanje, ne može utješiti onoga koji pati i on ne može reći: »Evo nekoga tko me razumije, tko me shvaća ozbiljno!« Kada je bol još prisutna, čovjek ne želi ni da mu odmah odvrata pozornost ni da mu daju bilo kakav savjet, nego samo da ga razumiju, da ozbiljno shvate njegove osjećaje.

Rečenice poput »To te tišti, je li?«, »Mogu zamisliti koliko te to opterećuje!«, »Znam da to boli.« – dakle, jasno obraćanje i prije svega priznavanje osjećaja – u tom su trenutku od veće pomoći nego bilo kakav logični prijedlog.

Moramo imati na umu da na djecu koja još nisu posve zaboravila izražavati osjećaje ne smijemo prenositi strah odraslih od iskazivanja osjećaja. Dopustite, dakle, djetetu da pokazuje emocije i naučite ispravno reagirati na to.

Primjer

Petra se udarila i plače. Roditelji je pokušavaju tješiti. Sažaljenje (»Jadno moje malo! Kako se to samo dogodilo?«) pridonijet će tomu da dijete još jače plače i da postane osjetljivo. Pokušaj odvratanja djeteta od pokazivanja osjećaja (»Nije tako strašno! Dođi, kupit ću ti sladoled!«) izazvat će u njega osjećaj da ga ne razumijemo i da ga ostavljamo samoga. Daleko je svrsishodnije mirno i s razumijevanjem reći: »To doista boli.« Roditelji se ne trebaju bojati izravno se obratiti djetetovim osjećajima. Kada dijete osjeti da ga shvaćamo ozbiljno, ono se neće dalje predavati svojoj boli, nego će se brzo smiriti.

Nakon ovog uvoda slijede upute za pojedine bajke, a način motiviranja zamišljen je samo kao prijedlog. Kako ćete doista razgovarati s vašim djetetom, ovisit će o određenom slučaju. Ipak, trebali biste se pridržavati »crvene niti vodilje« u psihološkim tehnikama motiviranja. Programi će biti uspješni samo ako pokušate, i to prije nego što počnete s ovom vježbom, suosjećajno i samokritički otkriti uzroke djetetova neprihvatljiva ponašanja.

Ako vaše dijete ne želi ići na spavanje
NE ŽELIM JOŠ IĆI U KREKET

Andrija, već je krajnje vrijeme da ideš u krevet!« opominje majka. Ali Andrija se igra svojim autićima i uopće ne misli prekinuti igru. »Molim te, pusti me još samo malo«, moljaka on. »Ionako si ostao duže nego inače. Dođi brzo!«

Poslije nekoliko dječakovih prosvjeda, majka ga konačno uspijeva otpremi u krevet. Roditelji mu na brzinu daju poljubac za laku noć, gase svjetlo i zatvaraju vrata.

Nedugo zatim Andrija proviruje na vrata: »Žedan sam.« – »No, dobro«, kaže majka, »idi u kuhinju i uzmi sok. Ali, brzo!« Dok Andrija prolazi kroz sobu, njegovi koraci postaju sve sporiji. Htio bi još malo gledati televiziju. Tata se ljuti: »Svake večeri ista predstava!« Poslije dugoga natezanja, Andrija se protiv svoje volje vraća u krevet.

Upravo te iste večeri, daleko od Andrije i njegovih roditelja, Pjeskoviti je krenuo na put, na Zemlju. Poznato je da Pjeskoviti sipa djeci pijesak u oči kako bi nakon nekoga vremena mogla zaspati, čak i onda kada to ne žele.

Možda nisi znao da Pjeskoviti ima mnogo djece. Velika djeca već mu smiju pomagati u poslu. Njegovo najmlađe dijete pravi je znatiželjni mališan. Neprestano dosađuje Pjeskovitom da ga povede sa sobom na Zemlju, ali uzalud. Međutim, te večeri mali Pjesković odluči potajno krenuti s ocem na put. Ti znaš da Pjeskoviti nosi sa sobom veliku vreću punu pijeska. Mali Pjesković izvadi malo pijeska iz vreće i uvuče se unutra. I tako započinje putovanje na Zemlju.

Spuštaju se velikom brzinom. Malom je Pjeskoviću mučno. Kada konačno stignu na Zemlju, mali se Pjesković iskrade iz vreće. Vrta mu se u glavi pa mora zatvoriti oči i nasloniti se na zid. Kada ponovno otvori oči – oh, strašno! – Pjeskoviti je nestao. Pjesković ne strahuje dugo. »Prvo ću razgledati Zemlju, a onda imam još dovoljno vremena da nađem Pjeskovitoga«, razmišlja sada već sasvim zadovoljan. »Odmah ću zaviriti u ovu kuću!« Pjesković slučajno dospije u Andrijinu sobu.

Ovaj začuđeno poviče: »Kakav si ti to stvor? Ja te uopće ne poznajem. Kako si zgodan! Tko si ti, smiješni stvoru?« Srećom, roditelji sjede pred televizorom, – inače bi čuli Andriju. »Naravno da me ne poznaješ. Ovo mi je prvi put da sam došao na Zemlju. Moj je tata dobar Pjeskoviti.« – »Onda si ti, dakle, Pjesković?« upita Andrija začuđeno. »Da, ja pomažem Pjeskovitom«, slaže Pjesković, osjećajući se pritom veoma važnim. »Imam ideju!« poviče Andrija. »Mogao bi mi učiniti veliku uslugu. Tako mi je dosadno u krevetu. Volio bih da nikada ne moram spavati. Kada ne bi bilo toga glupog sna, mogao bih se više igrati ili raditi bilo što drugo. Sigurno mi možeš pomoći. Učini da Pjeskoviti ne dođe u moju sobu!«

Pjesković je polaskan što mora učiniti tako važnu stvar. »Pa dobro, pomoći ću ti«, kaže. »Pjeskoviti nam je uvijek pripovijedao kako pred onim vratima gdje je već obavio posao, prospe nekoliko zrna pijeska, nevidljivih ljudskom oku. To radi zato da se ne bi zabunio. U protivnom, nekome bi dao dvostruku količinu sna, a nekoga bi opet zaboravio. Imam nekoliko tih nevidljivih zrnaca u džepu na hlačama pa ću ih jednostavno ostaviti pred vratima.« – »Lijepo, to će biti veselo! Konačno ću se moći igrati koliko želim. Mnogo ti hvala, ti si doista dobar, Pjeskoviću!« raduje se Andrija.

Pjesković se oprašta: »Malo ću pogledati uokolo po svijetu. Sljedeće ću te noći opet posjetiti. Zbogom!« Andrija je oduševljen. Igra se svojim autićima. Najradije bi postavio stazu za utrke automobila, ali bi ga roditelji mogli čuti. Često mora zijevati, suze mu naviru na oči, a on pokušava ne obraćati pozornost na to.

Sljedećega je jutro potpuno blijed i ima tamne Spodočnjake. Prijatelji dolaze po njega da se ide igrati. »Danas ćemo se opet utrkivati!« predlažu. Andrija se raduje jer je u trčanju jedan od najboljih. Osim toga, želi pokazati bezobraznome Karlu koji se ruga svakomu tko ne pripada u najbrže. Karlo se posebno ljuti kad Andrija pobijedi. »Priprema – pozor – sad!« Svi brzo potrče. Ali, što je to? Jedan je dječak na samom začelju! Njegov se razmak prema drugim trkačima stalno povećava. To je Andrija! Zbog velikog umora, on trči, ne – puže kao kakav puž iza ostalih. Karlo je pobjednik i ismijava Andriju.

Andrija se osjeća tromo i mrzovoljan je. Ne želi se više igrati s prijateljima i ljutito odlazi doma, ali ni kod kuće nema volje ni za što. Poslije podne on smije

na televiziji pogledati program za djecu, no uopće se ne može koncentrirati na napeti pustolovni film. Boli ga glava i s velikom mukom uspijeva oči držati otvorenima. Na večer odlazi u krevet mnogo brže nego inače.

S mrakom dolazi i Pjesković: »Onda, što je? Želiš li opet ostati budan?« Andrija mu je gotovo odgovorio da bi radije spavao, ali ipak se predomisli: »Naravno da ne želim spavati! Prošla je noć bila tako lijepa. Molim te, ostavi opet zrna pijeska pred mojim vratima!«

Andrija provodi još jednu noć bez sna, ali ovaj se put nema volje igrati autićima. Kopa po kutiji s igračkama, a zapravo ga ništa ne zanima. »Tako mi je dosadno! Ne osjećam se dobro i sve me boli. Spavanje uopće nije tako neugodno!« – takve mu se misli vrte u glavi.

Za doručak dobiva svoje omiljelo jelo – zobene pahuljice. Međutim, toliko je oslabio od umora da ne može držati žlicu. Mora se odreći omiljeloga jela.

Poslije doručka odlazi u park drugoj djeci. Oči ga bole na danjemu svjetlu. Mora žmiriti. »Kako bi bilo da se loptamo?« pitaju ga djeca. Andrijine ruke i noge tako su teške kao da su na njih obješene velike željezne kugle. On slabim glasom odgovara: »Ne mogu danas. Igrajte se sami.« – »Baš si dosadan«, govore mu djeca i ostavljaju ga. Više nitko ne mari za njega.

On silno žudi za snom i misli: »Kako sam bio glup! Čovjek se može veseliti samo ako je dobro naspavan. Samo se tada može igrati i gledati televiziju. Samo mu tada prija omiljelo jelo. Samo se tada može družiti s prijateljima.«

Umeđuvremenu, Pjeskoviti je saznao da je Pjesković potajno došao s njim na Zemlju. Svugdje ga je tražio, ali ga nije našao. »Nadam se da mali nevaljalac nije ništa loše učinio!« zabrinuto razmišlja Pjeskoviti.

Te noći Andrija moli Pjeskovića: »Ne prosipaj više pijesak pred mojim vratima. Više mi se uopće ne sviđa ostati budnim po noći. Sve me boli, a djeca se više ne žele igrati sa mnom jer sam stalno umoran.« – »Ne razumijem«, kaže mu Pjesković. »Pjeskovići nikada ne spavaju, a nisu uopće umorni. Baš ste vi, ljudi, čudna stvorenja! Ipak ću ostati još malo s tobom jer želim vidjeti kako ćeš zaspati.« A Andrija je već gotovo zaspa.

Budući da Pjesković nije pred vrata prosuo nevidljivi pijesak, Pjeskoviti je brzo došao. Kada je ugledao Pjeskovića, veoma se obradovao. Malo ga je, doduše, grdio, ali samo malo. Kada je saznao da je Pjesković pomogao Andriji da dvije noći ostane budan, ozbiljno mu je rekao: »Mi možemo izdržati bez sna, ali s ljudima je posve drukčije. Ako čovjek ne spava dovoljno, može se razboljeti. Ti si Andriji htio pomoći, ali si mu gotovo naškodilo. Zato ćemo ga obradovati. Ako bude od sada na vrijeme odlazio u krevet, ujutro će za nagradu naći nešto pod jastukom. Tako, a sada idemo dalje! Tolika djeca čekaju zdrav san!«

Andrija spava dugo, gotovo cijelo prijepodne. »Ah, abaš sam dobro spavao! Kako sam gladan! Sunce sja pa mogu ići s prijateljima na kupanje.« Kada je htio napraviti krevet, našao je ispod jastuka prekrasnu šarenu pješčanu kuglu. »Kako divno svjetluca! Sigurno mi ju je darovao Pjesković!« raduje se Andrija.

Kad je god ubuduće išao bez protivljenja na spavanje, ujutro je našao iznenađenje pod svojim jastukom. Sada već ima pravu zbirku lijepih pješćanih kugli s kojima pobjeđuje gotovo u svakoj igri.

Što o tome trebaju znati roditelji

Prirodna potreba za snom gubi za dijete svaku vrijednost ako ga – kao što nervozni roditelji često čine – »otpremamo« na spavanje. Taj postupak dijete doživljava kao neuvažavanje i osjeća potrebu da iznu-di pozornost roditelja. Dijete pritom razmišlja ovako: »Ako ustanem nekoliko puta, roditelji će me uvažavati kao što želim.« Takvo se ponašanje »nauči« i automatizira. Odbijanjem odlaska na spavanje dijete postiže više pozornosti nego kada bez pogovora odlazi na spavanje. Prilika da još malo gleda televiziju ili da se duže igra, može dodatno djelovati u tom smjeru.

Kako trebate postupiti? Dijete mora biti motivirano kako bi zaželjelo promijeniti svoje ponašanje. Ako se djetetu želi objasniti razlog zbog kojega je nužna promjena ponašanja, onda to nikako ne smijete učiniti dok se dijete još ponaša na nepoželjni način. Objasnjavanja se moraju dati prije ili poslije takve situacije jer i dobri savjeti samo još više potiču nepoželjno ponašanje.

Za poželjno ponašanje djetetu se mora ponuditi nešto što je jednako vrijedno ili čak još privlačnije nego dosadašnji poticaji (naklonost, stavljanje djeteta u središte pozornosti ...), i to treba dosljedno provoditi.

Nasuprot tome, na nepoželjno ponašanje ne treba reagirati.

Provođenje u praksi moglo bi izgledati otprilike ovako: »Znam da ne voliš ići na spavanje dok smo mi još budni. Sigurno nije ugodno ležati u krevetu dok u drugoj sobi radi televizor.« (Razgovor p r i j e pojave neželjenoga ponašanja. Prvi korak motivacije: razumijevanje i obraćanje djetetu.) »Kad si naspavan, ujutro tako lijepo razgovaraš sa mnom. To mi se sviđa. A kada si ujutro umoran, ne možemo pri doručku voditi tako zanimljive razgovore.« (Objašnjenje razloga zbog kojega želimo da dijete promijeni svoje ponašanje.)

»Čitala sam ti priču o Andriji koji nije htio ići u krevet. I ja bih s tobom rado igrala igru iznenađenja. Želiš li to? Ta će nam igra sigurno biti vrlo zabavna.« (Drugi stupanj motivacije: zanimanje odrasle osobe i naglašavanje zajedništva. Upućivanje djeteta na željenu promjenu ponašanja.)

»Znaš da svaka igra ima svoja pravila. Kakva bi mogla biti naša pravila? Svatko od nas treba razmisliti o pravilima kojih će se pridržavati. (Pravila igre kao pouka o načinu promjene ponašanja)

»Ako budeš išao na vrijeme na spavanje, ne samo da ću te poljubiti za laku noć nego ću još nekoliko minuta sjediti pokraj tebe.« (Uvođenje novih poticaja)

»Ali, ako ponovno ustaneš, praviti ću se da te ne vidim.« (Povlačenje prethodnih poticaja)

»U slučaju da ostaneš u krevetu, u što čvrsto vjerujem, nakon nekog ću vremena još jednom doći u tvoju sobu. Ako budeš već spavao, pomilovat ću te po glavi i poljubiti. Sljedećeg jutra, kada te probudim, naći ćeš pod jastukom iznenađenje. To može biti neka ku-

gla, kao u onoj priči, može biti naljepnica za tvoju zbirku ili nešto drugo što bi htio imati.«

Važno je novu situaciju učiniti djetetu dovoljno privlačnom i dosljedno se pridržavati »pravila igre«. Materijalni poticaji u obliku »iznenađenja« ne smiju biti u prvome planu. Bitno je da se *odmah* nakon pojave željenoga ponašanja dijete nagradi uvažavanjem. Materijalne poticaje treba polako početi izostavljati čim ponašanje, koje je dijete naučilo, njemu više ne predstavlja nikakvu teškoću.

Međutim, ako dijete ne želi ići na spavanje zato što se nečega boji, ovaj se postupak ne smije provesti! Prvo treba otkriti uzroke straha. Nije dovoljno samo uklanjanje simptoma. U tom slučaju, trebali biste potražiti pomoć psihologa. Ako ozbiljno prilazite djetetovu strahu, ne pokušavajte ga riješiti silom. Razgovarajte s djetetom o različitim mogućnostima koje bi mu mogle pomoći da stekne sigurnost i da se oslobodi straha (vidi stranicu 37).

Ako vaše dijete ima strašne snove

JEDAN - DVA - TRI, NE BOJIMO SE MI!

Mama, mama!« viče Klaudija uzbuđeno, »Dodi k meni, ja se bojim! Sanjala sam nešto ružno.« Nakon što je majka smiri, Klaudija postavlja niz pitanja: »Zašto imam tako često ružne snove? Zašto postoje zle misli? Što su zapravo misli? Otkuda dolazi san? Zašto ne mogu izabrati samo lijepe snove? Zašto se to ne može, majko? Sanjaju li i odrasli o lošim stvarima? Zašto se ti i tata ne bojite noću?«

Majka se smješka: »Ne mogu ti odgovoriti odjednom na sva ta pitanja. Sigurno i odrasli često imaju ružne snove. To se događa svakom čovjeku. Uostalom, čovjekove su misli vrlo složena stvar. Možda ćeš to bolje razumjeti ako ti ispričam priču. Pokušaj si zamisliti misli kao male čovječuljke. Naravno, u stvarnosti nije tako, ali ovo je priča!«

Ti čovječuljci-misli nekoć su živjeli zajedno, u miru. Svaki je čovječuljak trebao ispuniti određenu zadaću. Primjerice, jedna ti misao može ponovno ispričati priču koju ti je majka pročitala. Druga ti misao još jednom pokazuje lijepe igračke koje si vidio kod prijatelja. Ostale te misli podsjećaju na ono što su te roditelji učili ili pak što su ti pokazali ili na ono što si

uvježbavao u vrtiću ili u školi. Neke misli posebno dobro znaju računati, dok ti druge pomažu pri recitiranju pjesmice.

Jednoga dana izbila je svađa među čovječuljcima-mislama. Nitko se ne može sjetiti kako je to počelo. U svakom slučaju, misli više nisu bile zadovoljne. Odjednom su neke htjele biti važnije od ostalih.

»Ja sam vrlo važna misao! Kada mene ne bi bilo, dijete ne bi nikada moglo do kraja sagraditi dvorac jer mu ne bih mogla reći kako treba dalje raditi. Ja sam, dakle, mnogo važnija od tebe!« rekla je ta misao onoj koja se brine o računanju. »Koje se još dijete raduje računanju!« – »Možda se ne raduje«, srdito odgovori misao za računanje, »ali ja ću pomoći da naše dijete jednoga dana postane dobar učenik koji će sam moći ići u kupovinu i koji će znati raspolagati svojim džeparcem.« – »Voljela bih znati zbog čega se vi svađate«, umiješa se nova misao. »Ja sam ipak najvažnija i slava pripada meni. Ja imam glavnu riječ u sastavljanju lijepih stvari koje je naše dijete doživjelo. Ja od tih stvari pravim najljepše snove. Ima li što bolje od lijepih snova?«

Misao za snove tako se pravila važna da su ostali čovječuljci-misli pocrvenjeli od bijesa. Što su se ostale misli više ljutile, misao za snove bila je sretnija. Napuhala se i stala na vrhove prstiju kako bi ostalima pokazala da je doista najveća i najvažnija od svih misli. Čovječuljci su sve više okruživali misao koja se pravila važna. Isprva su joj dobronamjerno govorili kako ne smije biti tako uobražena i da su sve misli jednako važne za dijete – svaka na svoj način. Ali misao za snove nije dopustila da je uspoređuju s ostalim

mislima. Tada su se ostale misli upustile u svađu, ali ni jednoj nije uspjelo nadvladati misao za snove. Uvidjele su da se riječima ne može ništa postići.

Tada su misli odlučile zajednički nešto poduzeti protiv ponosne misli za snove. »Pokazat ćemo joj da djetetu snovi uopće nisu potrebni. Samo čekaj!« U svome bijesu nisu previše razmišljali. Htjeli su napakostiti izdajniku. Nije im uopće palo na pamet da bi to možda moglo ispasti pomalo glupo.

Ali što su to čovječuljci smislili? Odlučili su pomiješati lijepe snove. Bili su tako vrijedni izmišljajući nove pakosti i toliko su se veselili zbog ljutnje misli za snove da su posve zaboravili jedno dijete koje je imalo ružne snove. Konačno se u svađu umiješala najmudrija misao. Dala je savjet misli za snove, koja je već postala očajna: »Ne budi tako umišljena! Svaka od nas jednako je važna. Ni jedna ne smije nedostajati, ali ni jedna ne treba misliti da je upravo ona najvažnija. Samo ako smo sve složne i ako se ne svađamo, možemo pomoći djetetu!«

Misao za snove čvrsto je odlučila da će poslušati savjet najmudrije misli. Ostale su joj misli oprostile i nisu se više miješale u njezin posao. Tako je misao za snove opet mogla djetetu dati lijepe i vesele snove.

Ali, budući da je bila prilično tašta, ponekad je zaboravljala svoje dobre nakane. Tada bi opet postajala neskromna, razmetala se i htjela biti iznad ostalih. No misli su bile na oprezu. Već sljedeće noći priskrbile su djetetu ružne snove, i to je trajalo tako dugo dok misao za snove ne bi ponovno postala skromna. Zbog toga s vremena na vrijeme izbije svađa među mislima i ti tada imaš ružne snove. Sanjaš li o duhovima, o

zlim razbojnicima ili odvratnim ljudima, onda znaj da je to pakost misli koja ti inače još jednom prepričava majčine lijepe priče. Ideš li već u školu i sanjaš li o velikom broju zadataka iz računanja koje moraš riješiti, a očajan si što ne znaš kako treba dalje, znaj da je za to kriva misao za računanje. Sanjaš li kako su tvoje igračke oživjele i kako ti prijete ili pak sanjaš da su pobjegle od tebe, onda je za to kriva misao koje ti inače pomaže graditi lijepe dvorce.

Sada ću ti otkriti kako ćeš dovesti u red poludjele misli i kako će svaka od njih raditi ono za što je zadužena. Ti to posve sigurno možeš, jer ti si »zapovjednik« svojih misli.

Jesi li već čuo nešto o veselom čarobnjakovu učniku? I ti možeš postati čarobnjakov učenik! U početku, čarobnjakovim učenicama ne uspijeva svaka čarolija. Tako je bilo i s velikim dobrim čarobnjakom dok je još bio učenik. S malo vježbe, i tvoja će čarobnjačka moć postajati sve veća.

Svaki čarobnjakov učenik treba imati tri važne stvari: čarobne riječi, pomoćnika i strpljenje. Čarobne riječi lako je zapamtiti: »Jedan – dva – tri, ne bojimo se mi!« Sada trebaš pomoćnika. On je posebno važan! Zacijelo imaš neku omiljelu igračku. Možda medvjedića, psića ili zeku? Naravno, to može biti i tvoja omiljela lutka. Samo je čvrsto drži rukama, pritisni je na grudi i izgovori čarobne riječi. A sada dolazi nešto veoma važno: kada izgovoriš čarobne riječi, pomisli na nešto što ti je drago ili na nešto veselo! Možeš, na primjer, zamišljati kako tvoj medvjedić ima ljupke okrugle oči i kako mu je krzno mekano. Ili pomisliš na to kako ćeš se sutra igrati s njim. Moraš samo svo-

ju omiljelu igračku čvrsto stisnuti uza se i zamišljati lijepe stvari.

Ako ti glupe misli još uvijek ne daju mira i ako te plaše, pokušaj još jednom. Odmah ćeš se osjećati bolje i sigurnije. Tvoja će ti omiljela igračka pomoći u tome. Ako ti čarobne riječi uspiju, ispriopovijedaj to odmah sljedećega jutra svojim roditeljima kako bi se mogli radovati što je njihov mali čarobnjak tako lijepo napredovao.

Što o tome trebaju znati roditelji

Ako je vaše dijete imalo ružne snove ili ako se boji, potrebna mu je toplina i pažnja. Da bi se roditelji znali ponašati u takvoj situaciji, trebaju imati vrlo istančane osjećaje. Kao što svaka vrsta prisnosti koja se iskazuje odmah učvršćuje djetetovu sigurnost, tako će i svaka pogrešna reakcija poljuljati njegovu sigurnost i povećati strah. Uobičajena je ovakva reakcija: »Što je to s tobom? Čega se bojiš? Ne trebaš se bojati, mama i tata su pokraj tebe! Smiri se! Nema tu nikoga tko bi ti mogao učiniti neko zlo. Ne boj se! Dođi, sve je u redu. Tako, sada lijepo spavaj!«

Dijete će se nakratko smiriti ili će tražiti da roditelji ostanu s njim u sobi. Većinom sve završava tako da se preplašeno dijete uvuče roditeljima u krevet. Postoji opasnost da dijete ponovno zaželi doživjeti taj ugodni osjećaj pa će spavanje s roditeljima prijeći u naviku. Osim toga, roditelji potiču djetetov strah tako što na kraju obraćaju pozornost samo na njegovu plašljivost. Oni djetetu ne pružaju pravu pomoć.

Pravilno bi bilo sljedeće:

- ☆ Uvažavati osjećaje djeteta, prihvatiti njegov strah kao činjenicu;
- ☆ Pružiti mu sigurnost;
- ☆ Usmjeriti ga na ugodne misli;
- ☆ Ponuditi mu mogućnosti za rješenje i motivirati dijete da ih primijeni;
- ☆ Nagraditi uspjehe iskazivanjem pozornosti.

U razgovoru to bi moglo izgledati ovako: »Ti se bojiš zato što si ružno sanjao. Ja te razumijem. Osjećaj straha vrlo je neugodan. Znaš li što? Pomoći ću ti da otjeraš taj glupi strah. Pokušat ćemo to učiniti zajedno. Sigurna sam da ćemo uspjeti. Znaš da smo uvijek u tvojoj blizini i da dobro pazimo na tebe. Sjećaš li se što je učinila Klaudija u priči? Kaži mi koja je tvoja omiljena igračka. Dođi, potražiti ćemo je! Evo, uzmi je i čvrsto pritisni na grudi! Učini ono što je učinila Klaudija. Još ću ti jednom sve objasniti. Poslije ću nekoliko puta doći u tvoju sobu i svaki put malo ostati s tobom. Tada ću vidjeti kako si već dobro naučio otjerati strah. Ako još ne budeš zaspao, molim te da mi odmah pripovijedaš o svojem uspjehu. Već sam veoma znatiželjna i radujem se tome. Sutra ujutro još ćemo jednom razgovarati o tome. Slažeš li se?«

Čvrsto držanje omiljele igračke djetetu daje određenu sigurnost i olakšava mu zamišljanje lijepih stvari. Dodatno mu pomaže spoznaja da su roditelji u njegovoj blizini, ako i nisu u njegovoj sobi. Poklanjanje pozornosti omiljenoj životinji pripomoći će bržem nestajanju straha. »Čarobne riječi« i motivacija od strane roditelja pomažu djetetu u stvaranju vjere u uspjeh.

Ako se dijete unatoč svim ovim pokušajima ne oslobodi straha, bit će bolje da odustanete od ovoga programa. Neka u dječjoj sobi bude upaljeno svjetlo i ostavite vrata otvorena. Ako ni to ne pomogne, dopustite – iznimno – djetetu da spava s vama. Ali to vrijeme rješenje mora se što je moguće prije ukinuti!

Ako se vaše dijete boji pasa

MARTINOVO PUTOVANJE U SNU U ZEMLJU PATULJASTIH PASA

Tijekom dana Martinovi roditelji gotovo nikada nisu kod kuće jer moraju raditi. Zbog toga Martin često ide k svojoj baki. On veoma voli svoju baku.

Martin je pametan i živahan dječak. Baka ga stalno mora opominjati da bude oprezan. On sve odmah uzima u ruke, sve mora iskušati. Dakle, Martin ni u kojem slučaju nije kukavica, ali se ipak boji nečega – pasa! Velikih, malih, crnih, bijelih. Zastrašen, bježi čim ugleda nekoga psa.

Taj strah on nosi u sebi već neko vrijeme. Točno se sjeća kako je sve počelo. Prije toga Martin je pomilovao svaku životinju na koju je naišao. Roditelji su ga opominjali: »Nepoznate životinje ne smiju se dirati. Tebe životinje ne poznaju pa bi se mogle uplašiti. One će se htjeti obraniti tako što će te pokušati ugristi.« Martin ipak nije poslušao savjet roditelja. Baku također nije shvatio ozbiljno jer ona svoju zabrinutost izražava previše zastrašeno: »Martine, ne diraj životinju! Ugrist će te!« Baka se uvijek bojala životinja.

Jednoga dana kad je Martin išao s bakom u šetnju, ugledao je psa pred prodavaonicom. Pas je ležao i

strpljivo čekao svojega gospodara. Martin mu je pritrčao straga i htio ga je pomilovati. Pas se strašno uplašio. Vjerojatno je mislio da ga netko želi povrijediti pa je zato ugrizao Martina za ruku. Martin je od straha zaboravio plakati. Baka je bila užasnuta. Bacila se na Martina, privila ga uza se i milovala ga. Martin je gorko plakao iako je na njegovoj ruci bilo samo nekoliko ogrebotina. Baka se cijelim putom do kuće nije mogla smiriti. Neprestano je pregledavala ogrebotine na Martinovoj ruci i provjeravala nisu li počele krvariti. Od toga događaja baka posebno pazi na Martina, a Martin se više ne može osloboditi straha od pasa.

On ima dobrog prijatelja, zove se Karlo. Martinovi roditelji sigurno bi mu dopustili da se ide igrati s Karlom, ali Martin to ne želi. Zašto? Objašnjenje je jednostavno: Karlo ima velikoga psa kojega voli iznad svega i koji ga stalno prati. Uza sve to, taj će pas, bolje reći kuja, uskoro dobiti mlade. Martinu je Karlo ponudio jedno od mladunaca, ali on ne želi ni čuti o tome. Međutim, ni pod koju cijenu ne želi svojem prijatelju priznati da se boji pasa jer ne želi da ga on ismije.

»Što da radim kako bi se Karlo češće igrao sa mnom, ali bez psa? Kako bi bilo lijepo kada se ne bih bojao pasa! Ali taj glupi strah nikako neće nestati!« pomisli Martin jedne večeri prije spavanja, zabrinut i pomalo ljutit na samoga sebe.

Te je noći sanjao nešto posebno. Sjedi u golemom sve-mirskom brodu i leti iznad brzih rijeka, velikih gora i prostranih dolina, sve se više udaljava od Zemlje i prolazi pokraj mnogih zvijezda. Čas vlada velika

vrućina, čas je opet strašno hladno, ovisno o tome koliko je udaljen od koje zvijezde. Konačno se Martin spusti na neki malen planet, nasred nekakvoga brda. Brdo je posve golo, ne može se vidjeti ni drvo ni grm. Noge mu postanu teške, jedva se kreće. Martin želi pozvati svoj svemirski brod u pomoć, ali – oh, strašno! – brod je nestao. »Što ću sada bez svemirskoga broda na ovoj hladnoći?« pomisli zdvojno. Tada ugleda ulaz u neku špilju. S mukom, zapravo posljednjim snagama on uđe u mračnu špilju.

Čim je ušao u špilju, bilo mu je lakše. Unatoč tome, još mu nije sasvim ugodno pri duši. Odjednom začuje lijepu glazbu i mnogo glasova. Zvučalo je kao da roj mušica priređuje zabavu. Znatizeljno nastavlja hodati i dođe do kraja špilje. Tamo ga dočeka blistava sunčeva svjetlost.

Potrebno mu je malo vremena da se privikne na jaku svjetlost. Pred njegovim su se očima uzdizali zeleni brežuljci s bogatim livadama. »Kako je to lijepo!« poviče Martin oduševljeno. »Nema snijega ni hladnoće, toplo je i mirno. Ali, otkuda dolazi ta glazba? Što je to? Nešto gmiže i mili po travi. To ne mogu biti kukci. Ta smiješna stvorenja izgledaju kao ljudi, samo što su sićušni-sićušni!«

Kako je Martin povikao, tako je glazba utihnula, a gmižući, mileći, sićušni-sićušni čovječuljci otrče i sakriju se. »Ne bojte se! Ja vam neću učiniti ništa na žao!« dovikne im Martin. »Tko ste vi? Volio bih biti vaš prijatelj. Dođite, pokažite se!« Malo-pomalo, čovječuljci izlaze iz svojih skrovišta. Jedan od njih, vjerojatno najhrabriji, progovori nježnim glasom: »Ako nam doista ne želiš učiniti ništa na žao, onda ti želimo dobrodošlicu kao prijatelju! Ti si sada u carstvu

sićušno-sićušnih patuljčića. Mi smo najmanji žitelji planeta koji postoje. Sigurno si gladan. Budi naš gost! Sićušno-sićušni patuljčići dati će ti nešto za jelo.«

Stotine sićušno-sićušnih patuljčića vuku sićušno-sićušno uže. Na kraju sićušno-sićušnoga užeta nalazi se lijepa crvena jabuka. Martin je doista gladan i raduje se slatkoj jabuci, ali mu je žao što se sićušno-sićušni patuljčići moraju toliko mučiti zbog njega.

»Što je sad ovo?« upita Martin videći kako oko njega skaču sićušno-sićušne životinjice. »To su naši najvjerniji prijatelji i zaštitnici. To su sićušno-sićušni psići. Oni te vole jer si dobro dijete«, kažu sićušno-sićušni patuljci. Sićušno-sićušni psići radosno mašu svojim sićušno-sićušnim repićima i prijateljski ližu Martinovu ruku svojim ružičastim sićušno-sićušnim jezicima. On pritom zaboravlja kako se inače boji pasa. »To je nešto sasvim drugo! Pa oni su taaaako mali!«

Kako je Martinu vrlo lijepo kod sićušno-sićušnih patuljaka i najradije bi se i dalje igrao s njihovim dražesnim sićušno-sićušnim psićima, ipak ne bi htio biti na teret sićušno-sićušnim patuljcima te se uputi dalje.

Odjednom se nađe pred nekim gradom, ali taj je grad tako malen da bi mogao stati u njegovu sobu. Martin ugleda male ljude kako se šetaju gradom. »Veći su od sićušno-sićušnih patuljčića, ali su svejedno vrlo mali«, razmišlja Martin. Tada primijeti pred gradom natpis: Sitnograd. »Tu vjerojatno stanuju sitni patuljci«, zaključi Martin ispravno.

Odjednom se pred njim stvori malo vuneno klupko. Kada ga Martin malo bolje pogleda, otkrije da je to zapravo malen pas. Iz vunenoga klupka izviruje mali,

crni sjajni nosić, a smeđe svjetlucave oči gledaju u Martina. »Što si sladak!« reče mu Martin. »Ti me sigurno nećeš ugristi.« Martin brižno podigne psića kako ga ne bi nekom brzom kretnjom uplašio i stavi ga na svoj dlan. Da, psić je tako malen da ima dovoljno mjesta na Martinovu dlanu.

Psić isplazi svoj ružičasti jezik i lizne Martina. Martin se mora smijati: »Prestani, to me škaklja! Hi – hi – hi ... tako me škakljaš! Tako si umiljat da bih te najradije ponio sa sobom. Kod nas bi mislili da si malen hrčak. Na žalost, moram te ostaviti ovdje.« On oprezno stavi psića na tlo. Prišli su mu i drugi sitni psići. Njuškali su ga, oprezno i pomalo bojažljivo. Martin je pokraj njih izgledao kao neki div. Razgovarao je s njima sasvim tiho i nježno kako se ne bi uplašili. Nježno ih je pomilovao, a onda se pozdravio s njima. Odlazeći, on pomisli: »Čudno, oni su se mene bojali, a inače je uvijek bilo obrnuto. A možda su me se i veliki psi bojali kada sam im naglo prilazio? Sitni su psići veći od sićušno-sićišnih psića, a ipak se nisam ni najmanje bojao.«

I tako produži dalje, preko nekoliko brežuljaka. Iznenada začuje lavež. Martin se uplaši i htjede pobjeći, kao uvijek. Ali postoji samo jedan put i on mora nastaviti ići njime. Malo dalje ugleda psa. Pas je bio mnogo veći i od sićušno-sićušnih psića, veći od sitnih psića, ali manji od pasa koji žive kod ljudi. Što se više približava psu, to više osjeća kako se ipak malo boji. Hoda sve sporije i kada je već htio zastati, prisjeti se svojega lijepog putovanja zemljom sićušno-sićušnih bića i zemljom sitnih bića te pomisli: »Pa to bi bila sramota! Nisam se bojao sićušno-sićušnih psića, čak

sam milovao i sitne psiće – pa neću se, valjda, bojati ovoga malog psa? Ta on nije drukčiji od sićušno-sićušnih psića i od sitnih psića! Pas je pas!« Martin hrabro krene dalje.

Tada neki čovječuljak, koji je bio veći i od sićušno-sićušnih patuljčića, veći od sitnih patuljaka, ali manji od čovjeka, pozove psa k sebi: »Cezare, prestani lajati! Bio si dobar i javio si mi da se našem gradu približava stranac.« Čovjek se okrene i obrati Martinu: »Prošao si sićušno-sićušnom zemljom, zatim sitnom zemljom, a sada si došao u zemlju patuljaka koji ti žele dobrodošlicu. Ovo je moj pas Cezar. On je naš najbolji čuvar. Ponosimo se njime i od velike nam je pomoći. Dobar je to pas i neće nikomu ništa učiniti ako ga se ne izaziva. On ne zna govoriti pa mora lajati kako bi nam nešto priopćio. Lavež, koji te je tako uplašio, nije ništa drugo nego govor pasa. Hoćeš li danas biti moj gost?« Martin radosno pristane. Više se uopće ne boji psa koji pred njim veselo maše repom.

Patuljkova je kuća vrlo lijepo uređena, slična kući sedam patuljaka iz bajke o Snjeguljici. Patuljkova žena kuha mirisavo jelo. Martin dobiva posebno velik obrok. Sačuva komadić mesa kako bi ga dao psu na rastanku. »Mnogo hvala na gostoprimstvu! Moram, na žalost, poći jer će se roditelji zabrinuti za mene.« Poslije jela Martin krene na put. »Ne zaboravi svoje prijatelje u zemlji patuljaka!« pozdravljaju se s Martinom patuljak i njegova žena, a pas zalaje. Tada Martin osjeti kako mu nešto gmiže i mili pod nogama – i, gle, ponovno se nalazi u svemirskom brodu! Leti i leti i – au! – pao je s kreveta. »Tako sam lijepo sanjao! Šteta što se nisam doista igrao s dražesnim psićima«, pomisli Martin, a onda opet zaspi.

Sutradan se nađe s Karlom. »Pogledaj«, poviče Karlo, »nije li prekrasan?« Martin priđe bliže i ugleda maloga psića u Karlovu naručju. Martin se prisjeti svojega lijepog sna i više se ne boji. Pomiluje psića i čak zamoli Karla da ga malo drži. Psić je vrlo mekan. Oštrim zubićima hoće gricnuti Martinov prst. To malo bocka, ali Martin se ne ljuti.

»Hoćeš li doći k meni? Vidjet ćeš i ostale psiće koji leže u košari sa svojom mamom«, upita ga Karlo. Martin malo oklijeva: »Sada da idem k velikom psu? Pa, što onda! Pas nije drukčiji od sićušno-sićušnih psića, ni od sitnih psića, ni od psića iz zemlje patuljaka, pa ni od ovoga malog psića. Samo je mnogo veći. Dobro, idem s tobom!« I doista, došavši k psima, više se ne boji. Divi se psićima, ali još s određene udaljenosti. Ne osjeća se potpuno sigurnim u blizini velikoga psa, ali njegov prijatelj to ne primjećuje.

»Sigurno ću se posve prestati bojati pasa. Ja ih ne moram dirati. Ne smijemo dirati nepoznate pse. U svakom slučaju, ne trebam se više bojati posjetiti Karla zbog straha od psa«, pomisli Martin zadovoljno.

Možda se i ti malo bojiš pasa? Učini isto što i Martin. Ti si zasigurno jednako hrabar kao Martin. Zamisli kako izgledaju tvoji sićušno-sićušni sitni psići. I svaki put kada te obuzme strah, samo razmišljaj o njima. Vidjet ćeš da će tvoj strah postati tako sićušan kao i psići iz snova.

Što o tome trebaju znati roditelji

Takve i slične strahove može izazvati neki šok, neko negativno iskustvo ili strašljivost osobe za koju je dijete vezano i koja djeluje kao uzor. U našoj priči, Martin je doživio mali šok koji bi ubrzo prošao bez posljedica da je baka mirnim i sigurnim glasom objasnila događaj i obratila se njegovim osjećajima: »Sada si veoma uplašen. OGREBOTINE NA RUCI SU NEUGODNE I SIGURNO TE PEKU. KOD KUĆE ĆU TI STAVITI FLASTER, AKO TI OGREBOTINE JOŠ BUDU SMETALE. ZNAŠ, I PAS SE TAKOĐER UPLAŠIO!«

Takav neugodni događaj dijete neće tako brzo zaboraviti pa će stoga nehotice ispoljiti obrambenu reakciju i uplašit će se pri svakom susretu s psom. U takvom slučaju, bilo bi pogrešno obratiti mu se riječima. Jasno dajte djetetu do znanja (primjerice, čvrstim stiskom ruke) da nije samo i da mu se ništa ne može dogoditi. Odmah nakon što prođete pokraj psa, umirite dijete: »Bio si vrlo hrabar. U početku si se bojao jer si pomislio na onoga drugog psa, ali sada vidiš da ti pas neće ništa ako ga ostaviš na miru.«

Nešto je složenije kada dijete ima već ukorijenjen strah od pasa. Može se koristiti način razgradnje straha koji je opisan u priči. Prije suočavanja sa živim psom, djetetu možete umjesto sićušno-sićušnoga psića, na primjer, pokazati iz određene udaljenosti sliku nekoga malog psa. Dijete se treba korak po korak približavati slici. Svaki korak trebali biste pohvaliti. Ako se dijete još uvijek boji, neka se vrati korak natrag. Ponavljajte taj postupak sve dok se dijete ne odvaži uhvatiti sliku u ruke. Nastavljajte s pokazivanjem sli-

ka sve većih pasa. Isto takvo postupno približavanje pokušajte s psom – igračkom ili čak s igračkom koja hoda i laje. Pri svakom koraku ohrabrite dijete i pohvalite ga na odgovarajući način.

Sljedeći korak, koji može biti i prvi ako strah kod djeteta nije previše izražen, sastoji se u tome da odvedete dijete u prodavaonicu životinja gdje se prodaje štenad. Dijete treba pokušati približavati se psićima sve dok se ne oslobodi da ih dodirne.

Prije nego što na isti način suočite dijete s pravim psom, razgovarajte s djetetom o uspjesima koje je već postiglo. Kao pomoćno sredstvo ponudite mu priču o Martinu i sićušnim psićima. Možete mu cijelu priču ispričati ponovno. Vježbu treba toliko dugo ponavljati dok dijete ne bude sigurno i dok ne bude bez imalo straha prolazilo pokraj velikih pasa.

Na sličan način mogu se prevladati i drugi strahovi. Samo ne zaboravite prije početka primjene toga načina prevladavanja straha otkriti prave uzroke straha!

Ako se vaše dijete boji zubara

MORSKA SIRENA

Bila jednom mala morska vila. Živjela je na dnu mora, u lijepoj koraljnoj palači, oko koje se prostirao velik vrt. Morske su je životinje veoma voljele jer je bila dobra, svima je pomagala i nikomu nije učinila ništa nažao.

Vjerojatno misliš da je morska vila bila radosna zato što je imala mnogo prijatelja i što je živjela u tako lijepoj palači. Na žalost, nije. Bila je vrlo nezadovoljna jer uopće nije htjela biti morska vila. Žarko je željela postati ljudskim bićem. Toliko je žudjela za tim da se nad morem moglo čuti kako jeca. Sve su morske životinje suosjećale s njom. Sipa, morski jež, meduza, veliki kit, mudri dupini, pa čak i proždrljivi morski pas – svi su joj htjeli pomoći.

Kada je morska vila jednom tako gorko jecala, iznenada se pojavi glasnik dobre vile i reče: »Ispunit će ti se tri želje. Dobro razmisli jer nećeš moći povući ni jednu želju.« – »Uopće ne trebam dugo razmišljati! Već godinama žudim za tim da postanem ljudsko biće. Evo, dakle, moje prve želje: želim imati dvije noge i biti pravo ljudsko biće! Druga želja: htjela bih živjeti što dalje od mora kako ne bih poželjela ponovno živjeti na morskome dnu! I moja posljednja želja: neka me

ljudi jednako vole, kao što me vole i ove morske životinje!»

»Želje su ti ispunjene. Trebala si poželjeti zdravlje. Zdravlje je najveće dobro na zemlji! Ali, ipak ti želim mnogo sreće! Budi dobar čovjek, kao što si bila i dobra morska vila!« Glasnik je zatim nestao.

Odjednom se začula strašna galama, zujanje i hučanje, siktanje i tutnjava. Potpuno se smračilo. Morska vila nije se ni pozdravila s morskim životinjama, već je sjedila u maloj kućici na rubu nekoga grada.

»Kako je ovdje sve lijepo!« povikala je. »I kako mi se želja brzo ispunila. Lijepo je biti ljudsko biće!« Bila je vrlo pametna pa je brzo naučila običaje ljudi. Uskoro joj se ispunila i treća želja. Svi su voljeli lijepu djevojku a prijatelji su je svaki dan posjećivali.

Jedne večeri morska vila osjeti jake bolove. Zabolio ju je zub. Nikada prije nije ju ništa boljelo. Bila je očajna: »Oh, da sam barem ostala morska vila! Jao, jao! Lijepo je biti ljudsko biće, ali samo ako si zdrav. Jao, jao! Oh, da sam barem još u moru! Da sam barem i dalje morska vila!« Zaspala je, potpuno iscrpljena.

Sljedećega su jutra bolovi nestali. Morska je vila priповijedala svojoj prijateljici Kristini kako ju je prošle večeri bolio zub. »Moraš ići zubaru! I ako te danas više ne boli zub, moraš ići. Inače će te poslije još više boljeti«, rekla joj je Kristina. »Što?! Moram ići zubaru?! To se ne bih nikada usudila!« odgovorila je morska vila, blijeda od straha. Osim toga, uopće ne znam kako je to kod zubara.«

Naravno da o tome nije znala ništa jer kao morska vila nikada nije morala ići zubaru.

»Znaš li što? Igrat ćemo se zubara!« predloži joj Kristina. »Tako ćeš steći predodžbu o tome što zubar radi i nećeš se više toliko bojati. Kada čovjek nešto upozna, onda mu to više nije tako strašno. Dakle, igrat ćemo se kao da smo doista kod zubara!«

»Ja se već bojim i kad pomislim da moram ići k zubaru. Još kad se sjetim kako moram sjediti u onoj stolici i otvoriti usta... Oh, ne, oh ne! Želim se vratiti u more! Oh, da sam barem ostala i dalje morska vila!«

»Baš si kukavica! Pa i ja sam malo uzbuđena kad moram ići k zubaru. Točno je da to nije baš ugodno, ali nije ni tako strašno da se moraš toliko bojati. Dođi, sada ćemo se igrati zubara! Sjedni u ovaj udobni naslonjač i misli na nešto lijepo. Na primjer, na neku igru koja ti se čini posebno veselom ili na ljude koje voliš.« – »Da, to mi se sviđa! Razmišljat ću o veselim stvarima«, radovala se morska vila. »Tako, sada zamisli da smo krenuli k zubaru. Ako se bojiš, pogledaj me i odmah počni misliti na vesele stvari.« – »Brr«, stresla se morska vila, »ta mi se zamisao uopće ne sviđa!« Prijateljica se smijala: »Naviknut ćeš se na to. Dođi, pokušat ćemo još jednom!« Morskoj vili sada više nije bilo tako teško pri pomisli na zubara. A treći put više se nije gotovo uopće bojala.

Nije joj bilo teško razmišljati ni o tome kako zvoni na vratima kod zubara, kako ulazi u čekaonicu, zatim u ordinaciju, i kako sjeda u zubarsku stolicu.

»Sada otvori usta. Ja ću oponašati zvuk bušilice.« – »Jao!« povikala je morska vila i u velikom strahu širom otvorila oči. »Zamisli da je to zujanje roja muha ili zvuk motorkotača. Tada više neće djelovati tako neugodno. Dakle, evo dolaze muhe! Bravo, odlično si se držala!«

Morskoj je sireni ta smiješna igra ipak bila malo neobična. Ali kad su je nekoliko puta ponovile, pomišao na to kako u ustima ima motorkotač učinila joj se gotovo veselom.

»Tako, nastavimo s našom igrom«, rekla je Kristina. »Jasno je da te kod zubara može malo boljeti. Ali zubobolja koju si jučer osjetila, mnogo je gora od toga. Sada motorkotač bruji oko tvojega zuba. Samo još malo i gotovo. Bravo! Bravo! Ti si vrlo hrabra! Znaš li što? Danas poslije podne ja moram ići k zubaru. Možeš poći sa mnom pa ćeš vidjeti kako to izgleda.«

Tako su obje prijateljice otišle k zubaru. Pomoćnica je otvorila vrata i upitala ih za imena. Potom su sjele u čekaonicu. Morska je vila sve dobro razgledala i pomislila: »Čudno, uopće nije tako strašno! Tu čak ima i šarenih časopisa.« Uzela je jedan časopis i gledala zanimljive slike. Sasvim je zaboravila da se nalazi kod zubara.

Vrata su se otvorila i liječnica je pozvala njezinu prijateljicu. Kristina je zamolila zubaricu da dopusti i morskoj vili ući u ordinaciju. Bilo je tamo mnogo naprava, a u sredini se nalazio zubarski naslonjač. Prijateljica je sjela i otvorila usta. Liječnica je kucnula o svaki zub. »Evo jednoga zločinca!« našalila se i uzela bušilicu u ruku. Pomoćnica je stavila Kristini u usta neku zakrivljenu cijev. »To je crpka za sline«, objasnila je morskoj vili. Zvuk bušilice bio je doista neugodan. Ali tada je morska vila pomislila na njihovu igru i nasmiješila se. Kristina je, doduše, malo iskrivila lice dok joj je liječnica popravljala zub, ali sve je ipak bilo gotovo prije nego što ju je moglo stvarno zaboljeti.

Liječnica joj je stavila u zub neku srebrnastosivu tvar. »Isperi i nemoj jesti dva sata!«, rekla je liječnica.

»Doista je bilo brzo gotovo!« uzdahnula je Kristina s olakšanjem. »Nije baš veselo kod zubara, ali ipak nema razloga za strah.« – »Ipak, prije nego što ja budem išla zubaru, htjela bih kod kuće još jednom odigrati našu igru«, rekla je morska vila.

Kad je doista išla zubaru, stalno je mislila na njihovu igru te zamišljala vesele stvari. Nije joj bilo teško biti hrabra.

Budući da je više nije bolio zub, morska je vila opet bila sretna što je ljudsko biće.

Što o tome trebaju znati roditelji

Unaprijed možete spriječiti pojavu straha od liječnika tako da dijete vodite sa sobom na uobičajene preglede (ne vodite ga ako se radi o nekom bolnom postupku). Dijete se mora naviknuti na odlazak liječniku prije nego što ga i samo mora posjetiti. Tako ćete djetetu pokazati da to, doduše, nije baš ugodno, ali je posve normalna stvar i pripada u svakodnevni život. Ako je dijete samo malo uplašeno i ako strah od zubara nije još tako izražen, ne smijete učiniti pogrešku da ga neprestano smirujete i tješite jer ćete ga tako samo uznemiriti. Dijete će intuitivno zaključiti da je odlazak zubaru i odraslima nešto vrlo neugodno pa će se već unaprijed bojati. Razgovarajte s njime mirno i otvoreno čim zamijetite prve znakove straha: »Imaš pravo, nije ugodno ići zubaru. Ako se

malo bojimo, nismo zato kukavice. Bit ću u tvojoj blizini i gledat ćemo se u oči. To pomaže! Kada sve bude prošlo – a vidjet ćeš da to ide brže nego što si mislio – poći ćemo zajedno potražiti nekakvo iznenađenje.« Djetetov strah prihvatite kao datost, ali ga ne precjenjujte. Pružite djetetu podršku i navedite ga da razmišlja o ugodnim stvarima.

Ako je strah već jače izražen (zbog lošeg iskustva ili ako je riječ o posebno plašljivom djetetu), njegovo će svladavanje zahtijevati više vremena i strpljenja. Dijete se manje boji onoga što mu je već poznato. »Igra zubara« temelji se upravo na tome načelu. Postupnim upoznavanjem određenih situacija u stanju opuštenosti dijete uči kako će svladati strah. Ukupno vrijeme provedeno kod zubara treba razdijeliti na male korake, kao kad se u nekom filmu prave stanke nakon svakoga prizora. Počinje se korakom koji je najjednostavniji i najlakši. Moglo bi to biti, na primjer, odijevanje. Dijete zamišlja kako se odijeva jer mora ići k zubaru. Ako to ne izaziva nikakav strah, treba igru ponoviti još dvaput, a zatim prijeći na sljedeći, malo teži korak. Na taj se način svladava jedan stupanj za drugim, a dijete se za svaki napredak pohvaljuje kako bi mu se iskazala potpora i kako bi ga se potaklo na daljnje uvježbavanje. Na posljednjem stupnju vježbe dijete se vodi k zubaru, ali samo kao pratnja drugoj osobi. Straha u tom trenutku više ne bi trebalo biti.

Ako je vaše dijete presporo MALA SUNČEVA ZRAKA

Marija je ljupko i uljudno dijete. Majka bi s njom bila potpuno zadovoljna kad ona ne bi bila tako spora.

»Marija, dođi, odjeni se!« majka je nestrpljivo zove. »Moramo ići.« Marija polako ustaje. Na putu do dnevne sobe sjeti se još nekih stvari. Primjerice, da bi mogla ponijeti neku igračku ili lutku. »Ali, koju? Lutku Suzi ili Pospanka? Ne, najbolje bi bilo ponijeti čupavoga psa. Ili ipak ne? Možda maloga majmunčića? Ili autić? Mogla bih ga staviti u džep!«

»Marija, požuri se!« opominje je majka. Marija se odlučuje za kovčeg s lutkama. »Sada se konačno odjeni! Zašto si uvijek tako spora?« majka je već nestrpljiva.

Odijevanje ne prolazi bez stalnoga majčinog opominjanja. Budući da joj se veoma žuri, ona gubi strpljenje i sama odijeva Mariju. »Ne možeš se ni odjenuti sama!« kaže ljutito. Iako Mariji smeta što joj se majka ljuti, ipak voli što je ona odijeva.

Za ručkom nije ništa drukčije. »Marija, jedi i ne gledaj uokolo! Ne mljackaj, nego jedi pristojno! Ne budi uvijek tako spora! Mi smo svi već odavno završili s jelom, još samo tebe čekamo. I meso ti se već potpuno ohladilo samo zato što si tako spora«, prigovara majka

i žurno joj gura u usta posljednji zalogaj. »Tako velika djevojčica, a mama je mora hraniti, jednako kao i njezinu malu sestru!« ruga joj se otac. Ali Mariji i nije tako loše što ne mora uvijek biti velika i što je hrane kao malu bebu.

Jednoga dana Marija ode u park. Sjedne na klupu i pogleda prema suncu. U tom trenutku sunce joj pošalje jednu od bezbroj svojih zraka. Zraka joj se smjesti točno na nos.

»Ciha! Što me to škaklja?« čudi se Marija. Iznenada začuje nježan glasić: »Ja sam mala sunčeva zraka i htjela bih se igrati s tobom.« – »Lijepo«, kaže Marija, »ali ... ciha ... nemoj tako skakutati po mojem nosu, vrlo sam šakaljiva!«

»Dođi, skakat ćemo po livadi! Trči za mnom!« poviče mala sunčeva zraka i s Marijina nosa skoči na grm jorgovana. S jorgovana na tratinčicu, s tratinčice na kesten, s jedne grane na drugu. Mariji nije lako slijediti zraku jer je ova brzo skakutala. Igra je vrlo vesela i one uopće ne primjećuju da vrijeme brzo prolazi.

»Moramo prekinuti igru. Moram se vratiti suncu«, žalosno izgovori mala zraka. »Ah, molim te, ostani još malo sa mnom!« moli je Marija.

»Pogledaj, tamo sjedi dosadni Tomica. Poškakljaj ga jednom!«

Mala zraka skoči s Tomičina nosa na njegovo uho, zatim na lice i na kraju opet na nos. Tomica pomisli kako je to neka drska muha i udari se rukom po nosu. »Jao!« poviče, a Marija se počne smijati.

Dok mala zraka i Marija zbijaju šale, sunce nestane iza kuća i pojavi se mjesec.

»Oh, strašno!« poviče mala zraka. »Sada se više ne mogu vratiti suncu. Što da radim? Gdje ću ostati?« »Ne brini!« kaže joj Marija. »Poći ćeš sa mnom mojoj kući!«

Marijina majka već se zabrinula. Kada se Marija konačno vratila kući, majka ju je izgrdila. Mala sunčeva zraka neprimjetno se ušuljala u Marijinu sobu. Nitko je ne smije vidjeti.

Te je večeri Marija bila posebno brza kako bi što prije mogla biti sa svojom prijateljicom, malom sunčevom zrakom. Majka je pomislila kako je peče savjest što je zakasnila pa se zato tako žuri.

Kada je Marija konačno došla u svoju sobu, veoma se zaprepastila: »Što se to dogodilo?! Moj novi jastuk s lijepim cvjetnim uzorkom ima veliku, ružnu mrlju. I ovdje! Medvjedićevo krzno posve je spaljeno! Mala kada za lutku gotovo se otopila! Knjiga bajki je izgorjela!« Mala sunčeva zraka izađe iz svojega skrovišta, i to veoma potištena: »Oprosti, molim te! Kada se duže zadržim na nekome mjestu, ono se prvo zagrije, a zatim postaje sve toplije da bi na kraju bilo sasvim vruće. I tako se može dogoditi da nešto spalim. U parku sam previše skakala pa sam sada umorna. Moram se odmoriti. Ali, gdje? Ah, ne želim više ostati ovdje! Još nikada nisam toliko dangubila. Nisam se smjela tako dugo igrati s tobom! Želim ići kući! Želim se vratiti suncu i ostalim zrakama!« Mala je zraka gorko zaplakala.

Marija se sažalila i osjećala se krivom. Odjednom se dosjetila: »Peć! Da, u peći možeš spavati bez bojazni da ćeš napraviti nekakvu štetu!« – »Što?! Ja moram ući u tu mračnu peć?!« poviče mala sunčeva zraka zdvojno.

»Molim te, moraš to učiniti! Ostani samo jednu noć ovdje! Sutra ćeš na vrijeme otići u park i pridružiti se ostalim sunčevim zrakama. Brzo uđi unutra!« zamolila ju je Marija. Tako je i bilo.

Sutradan, kada se Marija probudila, mala je sunčeva zraka već otišla. Požurila je s umivanjem, odijevanjem i doručkom. Bojala se da će majka zamijetiti pre-gorena mjesta. Majka je pak toliko bila iznenadena Marijinom brzinom da se uopće nije obazirala ni na što drugo. Marija je bila zadovoljna. Zaboravila je svoje brige i osjećala se sretnom što ju je majka toliko hvalila.

Gotovo je zaboravila malu sunčevu zraku, ali kada je išla u školu i prolazila pokraj parka, mala se sunčeva zraka odjednom pojavila:

»Dajem ti ovaj dar kako se ne bi ljutila na mene što sam napravila štetu u tvojoj sobi i želim da se uvijek sjećaš naših doživljaja. Taj će ti dar pomoći da više nikada ne gubiš vrijeme. To je sat od sunčevih zraka. Samo ga ti možeš vidjeti, a za ostale je ljude nevidljiv. Svaki put kada se požuriš, sat će zatreperiti, a kada neki posao brzo završiš, sat će zasjati i nježno zazvoniti. A sada svako dobro i do viđenja! Moram ići dalje!«

»Do viđenja, draga mala sunčeva zrako!« povikala je Marija. »Mnogo ti hvala! Uvjerená sam da će mi tvoj sat pomoći!«

Još je dugo Marija mahala maloj sunčevoj zraci. Zatim potrči u školu. Ovaj put ne želi zakasniti.

Marija hoće vidjeti kod kuće kako taj sat radi. Za ručkom je dobro sažvakala prvi zalogaj i brzo ga progutala, a potom je odmah stavila u usta drugi.

I doista, sat je zatreperio. Marija je bila završila s jelom gotovo u istom trenutku kada i roditelji. Sat je zasvijetlio i odsvirao lijepu pjesmu. Marija je bila oduševljena.

Roditelji nisu zamijetili nevidljivi sat, ali su bili radosni što Marija nije više tako spora kao prije.

Navečer, kao i obično, majka je htjela Mariju opomenuti da se požuri i da konačno ode na spavanje. »Gdje je Marija?« upita ona zaprepašteno.

»Ovdje sam!« poviče Marija veselo. »Ležim već u krevetu!«

»Što?! Kako si ti postala dobra djevojčica!« čude se roditelji. »Danas nam je ostalo dovoljno vremena za čitanje jedne posebno dugačke priče.

Marija je sretna. Čvrsto pritisne sunčani sat na svoje grudi i u mislima još jednom zahvali maloj sunčevoj zraci na lijepome daru.

Što o tome trebaju znati roditelji

Takvo ponašanje, koje roditeljima ide osobito na živce, djeca pokazuju većinom u trećoj godini života. Dječje misli tada još nisu tako prilagodljive pa ono ne može brzo mijenjati njihov sadržaj niti može brzo prelaziti s jedne radnje na drugu.

Ako roditelji ne reaguju na odgovarajući način na ponašanje koje je normalno za taj stupanj djetetova razvoja, ono će se naviknuti na gubljenje vremena. Preopteretit će ga budu li zahtijevali da prekine ono što u tom trenutku radi i usredotoči se na želju odraslih. Dijete u tom razvojnem razdoblju reagira sporo

i roditelji mogu napraviti sljedeću grešku: prigovaraju djetetu, kritiziraju ga zbog sporosti, žele ga potaknuti da se požuri. Mnogi roditelji podliježu zabludi da će tako promijeniti neželjeno ponašanje djeteta. Zapravo, oni postižu nešto posve suprotno. Ali najveća je pogreška kada djetetu oduzimaju svaku aktivnost zato što su uzrujani i nestrpljivi. Kritike poput »Ne znaš se sama ni odjenuti!« ili »Moramo te čak i hraniti, a već si velika djevojčica!« potpuno su beskorisne jer se dijete zapravo nagrađuje time što ga roditelji hrane ili odijevaju.

Program za otklanjanje sporosti kod djece počinje analizom »stanja jest«:

☆ Koliko je vremena potrebno djetetu u normalnim uvjetima za određene radnje, kao što su hranjenje ili odijevanje?

☆ Na koji se način ispoljava sporost (ustaje li dijete tijekom jela, ogledava li se, bavi li se drugim stvarima...)?

☆ Kako reagirate na to ponašanje (opomenama, dobronamjernim primjedbama, kritikom, pružanjem pomoći...)?

Sada se utvrđuje »stanje treba«, točno se određuje poželjno ponašanje, pri čemu se moraju uzeti u obzir djetetove sposobnosti i mogućnosti. U našem programu dijete se vodi korak po korak od »stanja jest« do »stanja treba«.

Prije svakoga koraka dijete treba znati sve o tome. Sam se program objašnjava kao igra, a dijete se motivira za sudjelovanje u njoj.

Prvi korak vježbe mogao bi izgledati ovako: s pomoću sata za mjerenje kratkih vremenskih razmaka

ili s pomoću pješčanoga sata pokažemo djetetu koliko mu vremena treba da u sadašnjem stanju, dakle u »stanju jest«, izvrši neku radnju: »Gledaj, trebalo ti je toliko vremena! Ja sam doista znatiželjna hoćeš li, uz našu pomoć, uspjeti biti gotov prije nego što sat zazvoni. Imaš dovoljno vremena, moraš biti samo malo brži, ne trebaš se žuriti! Ja ću u međuvremenu sve promatrati i reći ću »Bravo!« kada god vidim da napreduješ. Ako ništa ne napraviš, neću uopće gledati u tebe niti ću ti išta govoriti. Već se radujem našoj igri i uvjeren sam da će nam biti zabavno te da ću te moći više puta pohvaliti. Postupit ćemo isto kao što je to u priči: moje riječi *Bravo!* zamijenit će svjetlucanje sunčanoga sata.«

Za sljedeći korak (sat se namjesti na kraće vremenske razmake) daju se slične upute. Vremenske razmake smanjujete za nekoliko minuta nakon svakoga uspješno svladanoga koraka, sve dotle dok dijete ne postigne ono vrijeme koje ste postavili kao cilj. Svaki uspjeh treba pohvaliti na odgovarajući način (sporost ne zaslužuje nikakvu pozornost!). Nakon okončanja svake radnje jasno pokažite djetetu svoju radost zbog njegova uspjeha. Program treba provoditi sve dok se dijete ne odvikne sporosti.

Ako je vaše dijete neuredno

VERICA U ZEMLJI NEREDA

Zgužvani kaputić leži na naslonjaču, vrećica s zodjećom za tjelovježbu na podu, cipele su razbacane u predsoblju, igračke dijelom u krevetu, dijelom u dnevnoj sobi, pa čak i u kuhinji.

»Napravi konačno red!« naređuje joj majka uzrujana. »Sve pospremi! Već se spotičemo o stvari koje si posvuda razbacala! Ja imam i onako previše posla. Ne može to tako dalje. Koliko ti puta to moram reći? Imaj obzira prema meni!«

Verica ne razumije što joj majka govori. Za nju je spremanje glupo i nepotrebno. »Zašto pospremati stvari kada ću ih ionako možda već uskoro trebati? To nije nimalo zabavno!« pomisli ona zlovoljno. »Ja nemam volje za spremanje. Ima mnogo važnijih stvari koje treba učiniti. Ne želim biti uredna!« Kada majka više ne može izdržati, sama pospremi Veričine igračke.

Jednoga se dana, a Verica je opet odbila pospremiti, dogodilo nešto čudno.

Verica odjednom začuje nekakav smijeh. »Hi – hi – hi! Ovdje netko razmišlja kao mi! Ti nam odgovaraš! Dođi sa mnom u Zemlju nereda gdje je sve neuredno«, zadovoljno poviče mali raščupani prljavko. »Prljavci su

najneuredniji stanovnici na svijetu. Oni žive u Zemlji nereda koja je tako dobro skrivena da do nje ne može doći ni vlak, ni brod, pa čak ni zrakoplov!«

Prljavkov je prijedlog Vericu veoma zainteresirao. »Doista? Povest ćeš me u zemlju nereda? Je li istina da se tamo ne mora održavati red, da se ne mora pospremati i da se sve može ostaviti gdje se želi?« – »Naravno!« odgovori Prljavko ponosno. »Dođi sa mnom pa ćeš sama vidjeti!« Verica ne razmišlja dugo, veoma je znatiželjna i želi što prije upoznati Zemlju nereda. Brže od vjetra odletjeli su u tu zemlju prljavaca.

U Zemlji nereda nema cvijeća na livadama, nema dječjih igrališta, nema prometnih znakova. Na travnjacima se nalaze samo prazne limenke, a umjesto dječjih igrališta mogu se vidjeti prljave hrpe zemlje i slomljene igračke. Prometni znakovi i onako nisu potrebni jer automobili voze uzduž i poprijeko.

»Hopla!« poviče prljavko. »Pazi! Moraš gledati kuda hodaš.« Verica ugleda nasred pločnika stare, odbačene stvari. Ljudima te stvari više nisu potrebne pa su ih ostavili na pločniku. Jednostavno ih ostavljaju bilo gdje.

»Evo, to je moj stan«, kaže Prljavko. Verica uđe u kuću i – bum – odjednom padne na nos: »Jao! Što je to bilo?« Spotaknula se o lonac s graškom koji je stajao na stubama. Grašak se otkotrlja točno pred Prljavkove noge. On stane na grašak i zgazi ga. »Nije važno«, kaže, »jest ćemo kašu od graška. Pomozi mi, molim te, i donesi tanjure iz kuhinje.« Verica otvori kuhinjski ormar, ali umjesto tanjura tamo je otkrila jednu smeđu cipelu, donje rublje, praznu kutiju od zubne paste i maloga plišanog medvjedića s otkinutom glavom.

»Fuj! Kakav strašan nered!« pomisli Verica. Ali, kako ni sama ne voli spremati, radije neće ništa reći pa nastavi tražiti tanjure. Konačno! U kadi su dva neoprana tanjura pokraj karata za igru, zgužvanih bilježnica i nekoliko autića. »Ja tako ne mogu jesti. Muka mi je od ovoga nereda!« Brzo isprazni kadu, opere tanjure i – kamo da ih stavi? Stol je pun šarenih olovaka, papira, omota od guma za žvakanje, a na nekim dijelovima slagalice zalijepljeni su bomboni koje je već netko kušao. Bez suvišnoga razmišljanja, Verica je pospremila i stol.

»Hej! Što radiš tu? Zar ne znaš da se u Zemlji nereda ne treba spremati? Mislio sam da će ti se to svidjeti jer i sama ne voliš to raditi«, rekao je Prljavko začuđeno. Verica primijeti zbunjeno: »To je točno. Ali takav mi se nered ne sviđa! Moji roditelji uvijek sve lijepo pospremaju, samo ja ne ostavljam stvari na njihovu mjestu. Najčešće to roditelji naprave umjesto mene. Meni je to mrsko. Ali kod tebe se ništa ne može naći zbog velikoga nereda i sve je užasno prljavo.« – »Besmislica!« ljuti se Prljavko. »Glupo je pospremati stvari. Vrijeme se može provesti na mnogo zanimljiviji način. Sada ćemo na brzinu jesti, a onda ćemo se konačno igrati!«

Verica je uskoro zaboravila svoju novostečenu ljubav prema urednosti. »Da, imaš pravo. Nećemo nepotrebno trošiti vrijeme na spremanje. Kako ćemo se igrati?« – »Ja imam mnogo kuća za lutke. Možemo napraviti grad i ulice po kojima će voziti moji autići«, predloži joj Prljavko. »Ali gdje su te kućice? Verice, dođi, pomoz mi potražiti kućice!« Zaviruju u ormar, u svaku ladicu, podvlače se pod krevet, traže u prostoriji za odlaganje stvari, ali osim nekoliko dijelova

slagalice, nekoliko lego-kockica, istrgnutih stranica neke knjige bajki i nekoliko kotača različitih autića nisu našli ništa.

»Hej! Našao sam smeđu cipelu, ovdje u krevetu«, raduje se Prljavko. Verica dodaje srdito: »Druga je cipela u kuhinjskom ormaru. Ali gdje su kućice za lutke? Kako se uopće može nešto naći u takvom neredu?«

Nakon dugoga, bezuspješnog traženja, Verica se umorila i izgubila volju za igru. Kada je htjela leći na krevet, odmah je iskočila iz njega. »Jao! Nešto me ubolo!« Prljavko pogleda u krevet i izvuče iz njega vilicu. Verica je neraspoložena i uzrujano razmišlja: »Iako se ovdje ne treba spremati, što to vrijedi kad se unatoč tome nema vremena za igru jer se ne mogu naći stvari. Takav nered nije udoban. Ili se čovjek spotakne o nešto ili ga u krevetu ubode vilica. To mi se ni najmanje ne sviđa! Što bih mogla učiniti da mi pospremanje bude malo zabavnije a da, ipak, ne izgubim mnogo vremena na to?« S tim je mislima Verica zaspala na prljavom i neurednom krevetu.

Sljedeca se dana Verica odjednom dosjeti: »Probudi se, Prljavko! Znam kako se možemo igrati i istovremeno pospremati!« Prljavko se pokrio stolnjakom jer nije mogao pronaći pokrivač. Pulover mu je poslužio kao jastuk. Nije se naspavao pa gundā: »Pusti me da spavam! U Zemlji nereda nema nikakvoga pospremanja. To i ti znaš.« – »Dođi, ustani!« moli ga Verica, »Igrat ćemo se pospremanja!«

Prljavku je za odijevanje potrebno mnogo vremena jer se svaki dio njegove odjeće nalazi u drugom dijelu stana. Verica je već nestrpljiva: »Vidiš li koliko vremena gubiš jer u tom neredu ne možeš pronaći ono

što ti je u određenom trenutku potrebno. Nikada se nećemo moći početi igrati u takvom neredu! Moram priznati da mi se Zemlja nereda uopće ne sviđa. Ružna je, neudobna i vrlo dosadna!»

Prljavko je malo uvrijeđen, ali priznaje da je Verica u pravu. On se, doduše, već navikao na nered, ali uviđa da se gotovo nikada ne može igrati jer su mu igračke ili pokidane ili ih ne može naći. »Dobro, pristajem, možeš mi pokazati tu svoju igru!«

Verica se raduje što je Prljavko pristao igrati se s njom. »Dakle, igra ide ovako! Svatko od nas skuplja stvari koje su razbacane po sobi. Sve stavljamo na jedno mjesto, u kut. Ti počinješ prvi polako brojiti od jedan do dvadeset. Za to vrijeme ja moram brzo što više stvari s hrpe staviti na njihova mjesta. Nakon toga ja brojim od jedan do dvadeset, a ti slažeš stvari. Pobjednik je onaj tko složi više stvari.«

Prljavku se sviđa ta zamisao: »To je prava natjecateljska igra! Dobro, slažem se! Dakle, prvo ćemo staviti sve na jednu hrpu. Priprema! Pozor! Sad!« Prljavko i Verica jure po stanu i u trenu je hrpa gotova. Čak su pritom pronašli i kuću za lutke.

A tada je došao na red drugi dio igre.

Prljavko počinje brojiti: »Jedan, dva, tri, ...«

Verica bi htjela pobijediti pa se žuri kako bi što više stvari stavila na njihovo mjesto.

Hrpa se već vidljivo smanjila kad je Prljavko pokidao »Dvadeset!«. Zamijenili su uloge, ali on je sporiji od Verice. Verica je pobijedila!

»Bravo! Uopće nisam znao da pospremanje može biti tako zabavno. Ali sljedeći ću put ja pobijediti. To je doista bilo brzo gotovo. Sada imamo još dovoljno

vremena za ostale igre«, zadovoljno će Prljavko. »Igrajmo se s kućama za lutke i s ulicama, kao što si jučer predložio. Sada znamo gdje ih možemo naći. Možemo početi odmah«, Verica ohrabruje Prljavka. Igraju se veselo. Poslije igre stavljaju stvari natrag na njihova mjesta. »Stvari su tako na sigurnome mjestu i ne mogu se ni izgubiti ni pokidati. Osim toga, ako se su tra želimo igrati nekako drukčije, one nam neće smetati«, kaže Verica.

S vremena na vrijeme ponovno zaborave pospremiti neke stvari. Tada opet igraju svoju igru pospremanja i sve je u redu. »Još se nikada nisam mogao toliko igrati u Zemlji nereda. Ipak je ljepše kada je sve uredno. Jedinstveno! Ne bih to nikada pomislio!« čudi se Prljavko.

Verica se mora vratiti svojim roditeljima. Sretna je što može otići iz prljave Zemlje nereda. Došavši kući, raduje se što vidi lijepo uređene travnjake pune cvijeća, bez praznih limenki. Na dječjim igralištima nalaze se lijepe ljuljačke i klizalice, a nigdje nema slomljenih igraćaka. Na pločnicima ne mora paziti jer nema nikakve starudije o koju bi se mogla spotaknuti. Kada se na semaforu upali zeleno svjetlo, ona potpuno sigurno može prijeći preko ceste. »Kako je sve jednostavno kada vlada red! Na to prije nisam mislila!« zadovoljno zaključuje Verica.

Kod kuće je tako udobno. Jedinstveno! Verica se odjednom osjeća izvrsno u tom urednom stanu. Roditeljima pripovijeda kako je Zemlja nereda ružna te kako su se ona i Prljavko igrali.

»I mi se katkada možemo tako igrati. Tvoja nam se zamisao sviđa!« kažu roditelji. »Naravno, ima stvari

koje ne treba pospremiti odmah, istoga trena. Pretjerani red može često biti dosadan. Ali, kada bismo sve stvari ostavljali po cijelom stanu, vrlo brzo postali bismo Prljavci. Sama si iskusila kako nered može biti neugodan. Dakle, ponekad ćemo na večer igrati igru pospremanja. Slažeš li se?»

»Izvršno!« poviče Verica. »Kakvu ću nagradu dobiti ako pobijedim?« Roditelji se smiješe: »Ako se svi zajednički potrudimo održavati red, uštedjet ćemo mnogo vremena. Prije svega, majka neće morati za nama spremati. Kako bi bilo da ti pročitamo neku priču? Hoće li ti se sviđati ta nagrada?«

»Naravno!« veseli se Verica. »Znam da ću često biti pobjednik jer će moja soba uvijek biti uredna i ništa više neću ostaviti razbacano. Oh kada pomislim na Zemlju nereda, smuča mi se! Ne smijemo biti Prljavci!«

Što o tome trebaju znati roditelji

Djecu uistinu ne privlači pospremanje i ona ga ne smatraju nečim što je samo po sebi razumljivo. Mnogi roditelji griješe kada, pošto su dijete neprestano opominjali da pokupe razbacane stvari, sami obave taj posao. Umjesto toga, trebali biste pokušati postići da red postane privlačan djetetu. Vi mu morate biti uzor! To vam sigurno neće uspjeti ako ste i sami pomalo neuredni ili ako pretjeranom urednošću kod djeteta izazovete prosvjedno ponašanje.

Igra koja se spominje u priči ima zadaću pokazati djetetu smisao urednosti i potaknuti ga na spremanje. Dijete će istodobno naučiti kako se red najbolje odr-

žava i gdje se trebaju staviti pojedine stvari. U početku ćete vi određivati pravila igre, a poslije dijete može to raditi i samo. U svakom slučaju, morate promatrati dijete kako biste ga na odgovarajući način mogli pohvaliti svaki put kada pokaže napredak. Na primjer, ovako: »Bravo! To sada izgleda mnogo ljepše! Kada ponovno dođem pogledati što radiš, sigurno ću se iznenaditi kako si lijepo pospremila. Već sam sada nestrpljiva!«

Kada dijete završi, morate još jednom iskazati svoju radost: »Doista si mi mnogo pomogla! Veselim se što mi moje dijete može toliko pomoći. Sada imam mnogo manje posla jer ne moram više pospremati za tobom. Brzo si završila pa imamo vremena za nekoliko ugodnih trenutaka. Hoćeš li da ti nešto čitam?«

Ovu igru ne provodite duže od nekoliko dana jer će ubrzo postati dosadna i izgubiti na privlačnosti. Dijete treba naučiti da samostalno dovodi svoje stvari u red. Najbolje će biti da se opet poslužite igrom. Dijete bi trebalo pospremati bez vašega znanja i iznenaditi vas. Obecajte mu da ćete mu za nagradu smisliti nekakvo iznenađenje. Ako se dijete navikne na to, iznenađenja mu priređujte u nepravilnim vremenskim razmacima, više kao slučajno. Naravno da će dijete povremeno izgubiti volju za pospremanjem i kada mu je ono već prešlo u naviku – jednako kao što se to događa i nama odraslima. U takvim slučajevima pokažite razumijevanje i motivirajte dijete: »Znam da nije uvijek zabavno pospremati. I meni je katkada dosadno. Ni ja nemam uvijek volje da to radim, teško se prisilim na to. Znaš što, dok ja glačam, ti spremaj! Tako ćemo brzo završiti pospremanje koje nam se baš ne mili. Poslije

toga zajedno ćemo uživati što smo obavite taj neugodni posao.«

S pomoću igre postići ćemo da spremanje prijeđe djetetu u naviku. Kada dijete nešto propusti, ne smijete prijeći preko toga, ali morate pokazati da imate razumijevanja za njegov postupak.

Ako vaše dijete laže

TORANJ ISTINE

Katarina i Suzana su blizanke. Rođene su isti dan, imaju iste roditelje, stanuju u istoj kući i idu u isti razred. Imaju istu boju kose i očiju, jednake su visine, ali su u biti posve različite. Katarina je vrlo stidljiva, a Suzana, naprotiv, želi uvijek biti u središtu pozornosti. Katarina lako zaplače i boji se da je netko neće opomenuti ili čak ukoriti. Suzani ništa ne znači ako joj netko nešto predbaci.

Ipak imaju nešto zajedničko: obje djevojčice lažu! Ali, budući da su inače sasvim različite, svaka od njih laže iz drugih razloga. Katarina laže zbog straha. Ako, na primjer, učiteljica napiše u Katarininu bilježnicu da Katarina nije bila na nastavi, ona će kod kuće reći da je izgubila bilježnicu. Ako nešto pokida pa se majka ljuti i pita tko je to učinio, Katarina će sigurno reći da nema pojma. Katarina je već imala uspjeha u takvim stvarima, ali su je nekoliko puta ipak uhvatili u laži. Tada je plakala i za kaznu nije smjela gledati televiziju.

Nasuprot tome, Suzana želi uvijek biti u središtu. Misli da će joj to uspjeti tako što pred ostalim učenicima izmišlja neka junačka djela. Primjerice, pripovijeda kako se neko drvo srušilo i postojala je opasnost da padne na drvenu kolibu, ali ga je ona zaustavila

i pridržavala ga sve dok nisu došli ljudi i učvrstili ga s pomoću konopaca. Ukućani iz drvene kolibe darovali su joj u znak zahvalnosti malu srnu. Na žalost, nije ju smjela ponijeti. Suzana zatim pripovijeda kako može skočiti s desetometarske skakaonice, kako su joj dječje emisije glupe pa gleda noćni program i kako smije gledati sve što je zanima.

Katarina je, srećom, stidljiva. Inače bi mogla reći ostalim učenicima da Suzana laže. Neke su učenice i tako još prije shvatile da Suzana izmišlja. To im je sve postalo glupo, pa se više ne obaziru na Suzanu. Ipak, ima nekoliko djevojčica koje joj se dive, i to joj se, naravno, veoma sviđa.

Gotovo sam zaboravila reći da su naše blizanke došle na svijet u nedjelju. Vjerojatno znaš da djeca koja su se rodila u nedjelju mogu čuti i vidjeti ono što drugi ne mogu.

Jednoga dana kada su djevojčice ležale na velikoj livadi, Katarina je iznenada povikala: »Pogledaj kako je lijep ovaj vilin konjic!« – »To ne može biti vilin konjic, to je neka mnogo veća životinja«, rekla je Suzana. Životinja nalik morskome konjicu poleti ravno prema djevojčicama. I gle, kada je došla bliže, ispostavilo se da je to zapravo vila. Prava mala, ljupka vila.

*Ja stižem, djeco, iz zemlje vila
i poruku važnu nosim za vas:
laž je svaka otkrivena bila!
U Tornju istine čeka vas spas.*

*Hitro do Tornja, žuriti treba,
al' put ne mogu pokazat vam ja,*

*životinje šumske pitati valja,
svaka od njih vam put taj zna.*

»Jesi li čula?« upita Katarina uzbuđeno. »Moramo potražiti toranj istine. Vjerojatno ćemo tamo naći istinu. Ali koji put vodi do tamo?« – »To moramo pitati šumske životinje«, reče Suzana. Tada opaze miša kako namjerava proći pokraj njih. Djeca mu doviknu: »Dragi mišu, kaži nam gdje bi mogao biti toranj istine.« – »Ja sam premalen, ne pitajte mene! To će sigurno znati drozd«, piskutavo odgovori miš. Djevojčice pođu dalje: »Dragi drozde, reci nam gdje bi mogao biti toranj istine.« – »Ja sam tako malen, ne pitajte mene! To će sigurno znati jež«, odgovori drozd i odleti dalje. Djevojčice potraže ježa: »Dragi ježu, kaži nam gdje bi mogao biti toranj istine.« – »Ja sam još vrlo malen, ne pitajte mene! To će sigurno znati zec«, promrmlja jež i zamota se u klupko. Djevojčice idu dalje: »Dragi zeko, kaži nam gdje bi mogao biti toranj istine.« – »Još sam malen, ne pitajte mene! Srna će vam to sigurno znati«, reče zec i odskakuće. Djevojčice dođu do srne: »Draga srnice, reci nam gdje bi mogao biti toranj istine.« – »Još sam malena, ne pitajte mene! Jelen će to sigurno znati«, izgovori srna i pobjegne u šumu. Nisu morale dugo tražiti jelena: »Dragi jelene, reci nam gdje bi mogao biti toranj istine.« – »Znam gdje je. Nije daleko odavde, pođite za mnom u čarobni dio šume!«

Jelen snažno strese rogovima i veličanstveno krene ispred djevojčica. One su ga jedva stizale. Kada je šuma postala gusta, blizanke su smjele sjesti na njegova leđa. Tako su jahale neko vrijeme, sve dok nisu došle pred prekrasnu palaču. Jelen spusti djevojčice na tlo i nestane u šumi. Bile su zaprepaštene kad su

vidjele da na palači ima mnogo tornjeva. Koji je od njih toranj istine? Plašljivo su se ogledale oko sebe, a onda su ušle u prvi toranj. U njemu je sve blještalo, sve je bilo od zlata i svagdje su se nalazili komadi zlata. Je li to toranj istine? Uzele su zlato u ruku i tek što su ga dotakle, ono se pretvorilo u crni ugljen. »To zasigurno nije toranj istine! Pođimo dalje i potražimo ga!«

Došle su u sljedeći toranj. U njemu je sve blještalo od dragoga kamenja. Kada su dotaknule drago kameenje, ono se pretvorilo u sitni pijesak. »To zasigurno nije toranj istine! Pođimo dalje i potražimo ga!«

Tako su išle od jednoga tornja do drugoga. Posljednji je bio vrlo jednostavan, izgrađen od drva. »To je posljednji toranj. I to bi trebao biti toranj istine?! Nije moguće! Možda smo došle u pogrešnu palaču.« Razočarane djevojčice htjele su otići, no odjednom su začule glas iz drvenoga tornja:

*Vjerujte mi, djeco,
samo ćete tu,
u drvenom Tornju,
pronaći nju:
pravu istinu!
A ona vam kaže
da dobar čovjek
nikada ne laže.
Hrabri se ljudi
s istinom druže,
kukavice bijedne
lažima se služe.*

Blizanke nisu odmah mogle shvatiti smisao tih riječi. Dugo su razmišljale o tome. Katarina je prva shvatila: »Ja sam samo zato lagala jer sam se bojala kazne. Mama nije svaki put otkrila da lažem, ali kada je saznala, bila je vrlo žalosna i razočarana. Kazna nije izostala. Ali, da sam bila hrabra i da sam rekla istinu, majka bi me sigurno razumjela. Zapravo, bila sam velika kukavica!« Suzana je rekla potišteno: »Ja sam mislila da će me drugi više voljeti ako tako izmišljam. Ali ispala sam samo smiješna. Htjela bih da me ostali učenici vole ovakvu kakva jesam. Tko me ne voli takvu kakva jesam, ne treba se družiti sa mnom.« Djevojčice su s velikim olakšanjem krenule kući.

Kada su došle kući, majka se upravo ljutila što nedostaje dio nedjeljnoga kolača. Katarina skupi hrabrost i reče: »To sam bila ja! Oprosti, molim te, kolač je mirisao tako primamljivo. Trebala sam se svladati.« Majka se veoma iznenadila zbog te iznenadne iskrenosti. Obradovala se i rekla: »To se može dogoditi. Sljedeći me put pitaj prije nego uzmeš.« Katarini je bilo lakše i bila je ponosna što je uspjela reći istinu.

I Suzana se popravila. Kada su je u školi pitali kakav je bio noćni film na televiziji, priznala je da ga nije gledala. Djeca su rekla da je to sigurno bio neki dosadan film za odrasle i da nisu ništa propustila. Tako je Suzana shvatila da je djeca vole i bez njezinih priča i izmišljanja. Neke su je djevojčice iz razreda voljele čak i više nego prije. I već nakon kratkoga vremena našla je među njima nekoliko pravih, iskrenih prijateljica.

Što o tome trebaju znati roditelji

Moramo razlikovati prividno laganje, miješanje mašte i stvarnosti, izmišljanje priča (od četvrte godine života) od onih laži kojima se dijete služi da bi na sebe svratilo pozornost ili da bi izbjeglo neugodne posljedice. Ako se radi o čistoj mašti, roditelji ne trebaju biti zabrinuti da će dijete izgubiti odnos spram stvarnosti. Dijete treba pustiti da nastavi s time jer je takav način izmišljanja priča zapravo dobra vježba za razvoj inteligencije.

Ako se dijete lažima, odnosno pretjerivanjem, samo želi napraviti važno, to znači da ima potrebu za pozornošću – bilo roditelja, bilo prijatelja. Roditelji se ne trebaju obzirati na te izmišljotine, ali moraju pomoći djetetu da svrati na sebe pozornost na neki drugi način – nekim poželjnim ponašanjem.

Ako pak dijete laže kako bi izbjeglo kaznu ili kritiku, roditelji trebaju ponajprije dobro ispitati svoje ponašanje i svoj odnos prema djetetu.

Zaboravi li dijete nešto ili pak nešto razbije, to sigurno ne radi iz zlobe. Ako nam se i učini da je nešto napravilo iz pakosti, onda i ta »pakost« ima svoje uzroke. Kritika i kazna u takvoj su situaciji besmislene jer neće promijeniti ponašanje, nego će dijete samo učiniti nesigurnim i tako će ga zapravo odgojiti da laže.

Najvažnije je da djetetu iskažemo povjerenje. To ne znači da se trebamo praviti gluhima i slijepima kada se ne ponašaju onako kako želimo. Iskazivanje povjerenja znači: »Razumijem te. Prihvaćam te. Znam da nisi zlonamjeran prema meni!« Uspijemo li djetetu dati pravo povjerenje, i sami ćemo steći njegovo po-

vjerenje. U idealnim okolnostima, dakle, nema razloga da dijete laže.

Uхватite li dijete u laži, prihvatite ovo načelo: Ne reagirajte odmah! Ne grdite ga što je lagalo, nego potražite razloge takvoga ponašanja.

Evo jednoga primjera! Dijete nije poslušalo roditelja pa je nešto razbilo. Osjeća se krivim jer zna da ih je trebao poslušati te da se pritom dogodila još i ta ne-zgoda. Boji se kazne i kritike roditelja te pribjegava lažima.

Zamijetite li da vam je dijete upravo slagalo, recite mu ovo: »Ti se bojiš priznati istinu jer misliš da ću se ja naljutiti. Žao mi je što tako misliš. Može se uvijek dogoditi da se nešto razbije. Znam da to nisi učinio iz obijesti, samo mi je žao što me nisi poslušao. Ali ti i sam znaš da to nije u redu. Ne vjerujem da si kukavica. Samo kukavice lažu. Radujem se kada vidim da hrabro govoriš istinu.« Dijete će osjetiti da ga prihvaćamo, ali ipak zna da je pogriješilo. Ne treba ga prekoravati zbog nesretnog slučaja – i odrasli mogu nešto razbiti ili pokidati – niti zbog laži, nego zbog ponašanja koje je dovelo do toga. Tako ćemo djetetu pokazati kako će bez laži svladati neugodnu situaciju i da se ne mora bojati negodovanja roditelja.

Ako vaše dijete psuje

ČOVJEČULJAK KOJI SE PRAVI VAŽAN

Vinko nije više malo dijete, on već ide u školu. Unatoč tome, ponaša se kao malo dijete jer stalno oponaša drugu djecu, a pogotovo odrasle.

Jednoga je dana neka djevojčica prilikom odmora u školskom dvorištu doviknula nešto nekom starijem dječaku. Dječak se naljutio, ostala su se djeca cerekala, a učitelj, koji je slučajno čuo tu riječ, bio je užasnut.

Vinko ne zna što zapravo znači ta riječ. On zaključuje da se radi o nekoj vrlo važnoj riječi. To mu se sviđa. I sam želi naučiti takve riječi kako bi mogao zaprepastiti stariju djecu i odrasle.

Otada Vinko pomno osluškuje u dvorištu i na ulici, svugdje gdje ima mnogo djece, ne bi li čuo zanimljive riječi koje će poslije i sam izgovarati.

Jednom je morao čekati na križanju. Iznenada neki pješak prijeđe preko ceste, ne obraćajući pozornost na promet. Vozač automobila morao je snažno zakočiti da ne pregazi pješaka. Vozač dovikne pješaku istu onu riječ koju je Vinko čuo od djevojčice u školskom dvorištu. Ljudi koji su se tu našli bili su jednako tako užasnuti kao i učitelj u školi. »Vozač ne smije tako psovati, pa čak i ako je pješak kriv«, govorili su ljudi odmahujući glavom.

»Ta riječ ima strašno djelovanje! Psovke mi se sviđaju. Čovjek može s pomoću njih uzrujati druge ljude i tako se napraviti važan. To je vesela igra! Moram je uskoro iskušati!« zaključio nerazumni Vinko bez dubljega razmišljanja.

Došavši kući, on odmah opsuje. »Za ime Božje?!« poviče majka. »Gdje si pokupio takve izraze? Kod nas, kod kuće, to nisi mogao naučiti. Ne želim više nikada čuti takve riječi!« Otac se naljuti: »Što sve djeca danas ne uče u školi! To je zato što mu uvijek popuštaš, tvoj se sin druži s nepristojnom djecom!«

Vinko ne razumije ništa od toga što roditelji govore. A, zapravo, to mu u ovom trenutku i nije bilo važno. Zadovoljno primjećuje da je njegova »čarobna riječ« djelovala i da su njegovi roditelji ostali zaprepasteni, kao što je bio i učitelj i oni ljudi na ulici.

Vinko tada ode u prodavaonicu kupiti mlijeko. Mora dugo čekati jer ga odrasli ne vide. On glasno izgovori svoju »čarobnu riječ«. Odrasli se ljutito okrenu prema njemu: »Takvo što?! Jeste li ikada da dijete govori takve riječi?! Ovaj je dječak veoma drzak i služi se prostim izrazima. Stidi se! Tvoji su te roditelji mogli bolje odgojiti!«

Vinko ne shvaća zašto bi se trebao stidjeti i kakve veze s time imaju njegovi roditelji. On ne razmišlja o tome što mu odrasli govore, nego se raduje što je u središtu pozornosti te što su i ovi ljudi jednako zaprepasteni kao i učitelj i ljudi na raskrižju.

Zadovoljan je i odlazi svojoj baki. »Bako, znam jednu važnu riječ!« kaže Vinko ponosno.

»Doista?« nježno upita baka. »Pa reci mi je onda!« Kada je Vinko izgovorio psovku, baka je bila zapre-

paštena kao i učitelj, ljudi na raskrižju, roditelji i odrasli u prodavaonici. »Dijete moje, tako se ne govori! Dobar dječak ne smije govoriti takve riječi! Nikada više nemoj to izgovoriti!« poučila ga je baka.

Vinko je otišao u svoju sobu. »Zašto ne smijem izgovoriti tu riječ? I drugi je govore. Osim toga, to je sigurno neka važna riječ kad se svi toliko uzbuđuju. To je moja čarobna riječ, ona me čini važnim. Izvrsno, ja sam važna osoba!« raduje se Vinko.

Odjednom u Vinkovu sobu uđe Uobraženko. Sličan je nekom patuljku, ali je mnogo ružniji, zloban je i vrlo uobražen. Uobraženko misli da je sveznajući, da zna više od svih na cijelome svijetu. Kada se neko dijete pravi važno, on se brzo pojavi kako bi mu dokazao da je samo jedna osoba na svijetu važna – naime, on sam!

»Hej, ti!« ljutito poviče Uobraženko svojim kreštavim glasom i tankim prstima povuče Vinka za hlače. »Što ti zapravo misliš?! To što psuješ, još uvijek ne znači da si važna osoba. Psovati zna svaka budala, to je lako! Tebi se to sada sviđa jer psovanjem možeš ljude dovesti u zabunu. Ali oni će se ubrzo naviknuti na to i za njih nećeš biti ništa drugo nego prosti klipani. Dakle, nećeš nikada postati važna osoba!«

»Ne vjerujem u to!« prkosno odgovori Vinko. »Ti si samo ljubomorani jer sam i ja postao važna osoba.«

»Pa dobro, vidjet ćemo tko je u pravu. Kladimo se!« predloži Uobraženko. »Naučit ću te svim psovkama koje postoje. Moraš ih stalno izgovarati, i to pred svima. Ako primijetiš da ti to ne pomaže da postaneš važan, izgubio si okladu i više nikada ne smiješ psovati. A ja ću ostati najvažnija osoba na svijetu. Za mje-

sec dana ponovno ćemo se sastati. Vidjet ćemo tko će pobijediti!«

»Slažem se!« poviče Vinko. Uobraženko nestane.

Kada se ujutro probudio, Vinko je znao mnogo novih kružnih riječi, koje mu je Uobraženko načarao na rastanku. Vinko je radostan: »Hura! Pobijedit ću! Sada mogu izluditi sve odrasle i svu djecu! Nema nikoga važnijeg od mene!«

Toga dana nije bilo nastave pa Vinko krene u park. Ugleda skupinu male djece kako se igraju u pijesku. Nije ni namjeravao psovati, kada mu sama od sebe psovka izleti iz usta. Mala ga djeca gledaju zastrašeno i ne razumiju ga. Vinko začuje kako majke govore djeci: »Nemojte ga uopće gledati, to je zločesti klipani!«

Poslije toga Vinko dođe do velikih dječaka, koji upravo igraju nogomet. Uvijek se malo pribojavao velikih dječaka pa je i sada htio samo proći pokraj njih, ali, kao da je začaran, izgovori ružnu psovku. Veliki se dječaci razbjesne na toga drskog klipana. Neki posebno snažan dječak dotrči do Vinka i udari ga. »Nemoj da te više vidimo ovdje!« zaprijeti mu.

Vinko je zbunjen. Danas mu nije uopće bilo tako zabavno kao jučer. Ali, ne može prestati izgovarati psovke, kao da je začaran. Još će punih mjesec dana morati izgovarati ružne riječi! On ipak želi pobijediti, i to mu daje hrabrosti da nastavi.

U parku mu se više ne sviđa pa tumara malim ulicama kojima mora proći na putu kući. Susretne dragu susjedu, koja mu često daruje slatkiše. Vinko je želi lijepo pozdraviti, ali umjesto pristojnoga pozdrava izleti mu psovka. Susjeda prođe pokraj njega i ne po-

gledavši ga. Bila je ozbiljna, a ne užasnuta – kao učitelj, ljudi na raskrižju, roditelji, odrasli u prodavaonici i baka. Vinko se zastidi i više ne misli da je važan. Brzo otrči odatle.

Tijekom idućih dana Vinku su se događale slične stvari. Sve je manje uživao u tome da pred drugima izgovara ružne riječi. I kao što mu je Uobraženko rekao, ljudi su se naviknuli na Vinka kao na prostoga, neodgojenoga i drskoga dječaka. Nisu ga više ni gledali, a djeci su zabranili da se igraju s njim. Tako je Vinko ostao potpuno sam, svi su mu okrenuli leđa. Čak se ni prijatelji iz razreda nisu više smijali kada je psovao jer im je to postalo dosadno.

Neprestano psovanje Vinku već toliko ide na živce da žudno očekuje dan kada će Uobraženko dobiti okladu. Psovanje ne smatra više nečim posebnim i konačno uviđa da zapravo samo neodgojena djeca i dalje rabe ružne riječi.

Pokušava držati ruku na ustima kako ne bi više psovao.

»Ti sv...« Bum! Vinko se udari po ustima. »Ti si bu...« Pljas! Zatvaraj usta! »Kakav id...« Tras! Zatvori usta! ...I tako dalje, i tako dalje. Vinkove su usne crvene i otekle.

Konačno je došao dan kada će se pojaviti Uobraženko da vidi tko je dobio okladu. Budući da on nije dobar nego zločest, strašno se obrađuje kada nađe Vinka tako tužnoga. »Ha – ha!« zlurado se smije. »Ipak sam, dakle, ja pobijedio! Ha – ha! Još uvijek sam, a i bit ću, najvažniji na svijetu! Kao što vidim, više nemaš volje za psovanje. Ljudi te više ne žele. Tako ti i treba! Kako si mogao biti tako glup i pomisliti da

će ti psovke pomoći da postaneš netko poseban! Ha – ha – ha! Glupi, glupi Vinko!« naruga mu se Uobraženko i nestane, isto tako brzo kao što je i došao.

Vinko se uopće ne ljuti što je izgubio okladu. Sretan je što opet može biti dobar dječak i trudi se da bude ljubazan prema drugima.

Igle, nakon nekoga vremena djeca i odrasli ponovno ga zavole. Susjeda mu čak daruje više slatkiša nego prije. Vinko ne primjećuje da svojom ljubaznošću prema drugima odjednom postaje važna osoba. Sva djeca žele se družiti s njim, učitelj mu daje posebne zadaće, odrasli ga pozivaju na vesele izlete. Ukratko, svi vole biti s Vinkom.

Vinko nije dobio okladu, ali je ipak pobijedio ružnoga i umišljenoga Uobraženka. Uobraženko je toliko bijesan zbog toga da bježi daleko, daleko u neku stranu zemlju. Nadamo se da se neće vratiti jer nam ionako nije potreban. Sigurno nije, nije li tako?

Što o tome trebaju znati roditelji

Djeca koja idu u školu već znaju što znače psovke. Svjesni su toga da će se okolina odnositi prema njima s negodovanjem ako izgovaraju ružne riječi. Ako roditelji često psuju, dijete će ih oponašati i psovanje će prijeći u naviku. Može se dogoditi da dijete shvati kako psovanje odraslima služi kao neka vrsta ventila. Dijete će se usmjeriti na taj primjer i naučiti reagirati na isti način.

U predškolskoj dobi dijete zamjećuje da se s pomoću psovki može naći u središtu pozornosti. Ono uči na primjeru druge djece i – ako roditelji ne reaguju ispravno, nego mu poklanjaju pozornost – nastavlja izgovarati ružne riječi. U takvim trenucima, jednostavno se pravite kao da niste čuli što ono govori. To ne znači da odobravate njegovo ponašanje. Psovke gube na značenju i na privlačnosti ako ne izazovu reakciju koju je dijete htjelo izazvati. O tome trebate razgovarati s djetetom tek nekon nekoga vremena: »Znaš, danas u podne izgovorio si jednu riječ koja nije nimalo lijepa. Takvim riječima možemo uvrijediti druge ljude ili ih čak ražalostiti. Ja znam da si ti drago dijete i da sigurno ne želiš razljutiti ili ražalostiti druge ljude. Ti si vjerojatno mislio kako je to nekakva važna riječ. Ako je još jednom izgovoriš, mi ćemo jednostavno postupiti kao da nismo ništa čuli jer uopće ne želimo znati da se naše dijete služi tako ružnim riječima.«

Takvim razgovorom jasno ćemo pokazati djetetu da ponovljenom uporabom te riječi neće ništa postići. Istovremeno ga upozoravamo da ta riječ može nekoga povrijediti i pokazujemo mu kako vjerujemo da ono zapravo to ne želi činiti.

Ako je vaše dijete neposlušno

IGRA INDIJANACA

Petra i Roman igraju se Indijanaca. Dogovaraju se po tajnim znakovima i šalju signale, kao što to rade pravi Indijanci. Sigurno znaš da se Indijanci dimnim znakovima sporazumijevaju na daljinu. Ili pak oponašaju glasove životinja. Na taj način prenose poruke koje razumiju samo pripadnici njihova plemena.

Petra i Roman najradije se igraju s drugom djecom. Tajnim znakovima mogu međusobno priopćavati stvari koje razumiju samo oni, a ne i ostala djeca. Tako, primjerice, Petra upozorava Romana kada ga Pavao hoće uhvatiti odostrag. Ili Roman javi Petri za neko skrovito mjesto na kojemu je ostala djeca sigurno neće tako brzo pronaći. Naravno, svaka skupina djece ima svoje tajne znakove, to je takva igra. Djeca se rijetko svađaju jer se drže pravila koja su postavila za igru Indijanaca.

Petrini i Romanovi roditelji iznenađeni su što njihova djeca tako dosljedno poštuju pravila igre. Kod kuće baš i nisu uvijek tako dosljedni.

Roditelji se dosjete nečega. Svoju zamisao odmah iznesu djeci: »Znamo da nije uvijek ugodno biti poslušan. Igrajmo se kod kuće igre Indijanaca pa će vam

biti lakše slušati roditelje. Indijanci su vrlo složni i međusobno si pomažu, kao i mi u obitelji. Nije li tako? Plemenska su pravila neoboriv zakon i svi ga se moraju pridržavati. Poglavica, koji ima najveću odgovornost, određuje što svaki član zajednice mora raditi, ali isto tako sluša savjete drugih kako bi mogao pravedno i mudro odlučiti.

Igrajmo se, dakle, indijanske obitelji i dogovorimo tajne znakove, kao što je, primjerice, pucketanje prstima, pljeskanje ili zviždanje. Ti će nam tajni znakovi služiti kao signali za međusobno upozorenje ako se netko ne pridržava obiteljskih pravila koja smo prije toga donijeli. Ako si cijeloga tjedna bio dobar Indijanac, u nedjelju ćeš biti poglavica. To znači da smiješ odrediti što će se kuhati, kamo ćemo ići na izlet te tko će se i kako igrati s tobom. Slažeš li se? Radujemo se igri Indijanaca i poslušnim Indijancima!«

Što o tome trebaju znati roditelji

Poslušnost odnosno neposlušnost djece (izvan kriznih razdoblja) kamen su kušnje za odgojne sposobnosti roditelja. Ako roditelji samo izdaju naredbe, ako su nedosljedni, zabranjuju, prigovaraju, ne mogu se međusobno dogovoriti o načinu odgoja i pokazuju svoje nejedinstvo pred djetetom – onda se ono ne može naučiti poslušnosti.

Najčešći je uzrok neposlušnosti odgojna nespretnost i nedosljednost roditelja. Ponekad je neposlušnost, kao i mnoga druga nepoželjna ponašanja, samo sredstvo s pomoću kojega dijete želi na sebe svratiti pozornost.

U nekim je slučajevima neposlušnost prosvjed protiv prestrogih roditeljskih pravila.

Kada bi se u nekim obiteljima zabilježile sve opomene izrečene u jednom danu, mogla bi se napisati knjiga. »Dođi već jednom! Zar ne čuješ?! Koliko te puta moram zvati?! Odmah to ostavi! Stotinu sam ti puta već rekla da to ne smiješ dirati! Strašan si! Sve što kažem uđe ti na jedno uho, a izađe na drugo. Dođi! Ostavi to! Prestani! Dođi već jednom! Hodaj lagano, ne lupaj nogama po podu. Moraš hodati lagano! Jesi li gluhi?! Susjedi će se žaliti zbog te buke. Spremi to! Jesi li to konačno spremio? Odmah to spremi, proklet bio! Požuri malo! Napravi to već jednom! Stalno moram pospremati za tobom. Zar ne možeš biti poslušan?! Čime sam ja to zaslužila?! Moji živci! Koliko ti puta još moram reći da me slušaš?!« I tako dalje, i tako dalje.

Nestrpljenje i uzrujanost roditelji prenose na dijete. Ono – ili odgovara na isti način ili se pravi »gluho«. Zbog neprestanih opomena, dijete otupi na ono što se od njega traži i doživljava samo pojačanu pozornost koja, kako smo već nekoliko puta spomenuli, potiče nepoželjno ponašanje te nikako ne pomaže da dijete postane poslušno.

Trebali biste se samokritički osvrnuti na vaše ponašanje: koliko ste uzrujani, ćudljivi, nedosljedni, netolerantni, neprilagodljivi i kakve to nemoguće zahtjeve postavljate djetetu?

»Poslušnosti mora biti!« – taj je zahtjev opravdan ako se misli na pridržavanje određenih normi kojima se štiti dijete i njegova okolina te koje omogućuju red i bolji zajednički život. Međutim, zahtjev za poslu-

šnošću nema opravdanja ako se očekuje da dijete sluša samo zato što se to od njega traži. Zadaća je roditelja da djetetu omoguće da samo dođe do određenih spoznaja. Najbolje je to učiniti bez dosadnih propovijedi, dovoljna su kratka i razumljiva objašnjenja. Pritom je važno strpljenje i dosljednost, jednako kao i razumijevanje za dječje ponašanje. Ne možete očekivati da će dijete postati poslušno »na pritisak puceta«, posebno ne ako ste ga iznenada izbacili iz neke njegove ugodne zaokupljenosti.

Ako vašem djetetu posebno teško pada učenje poslušnosti, možete igru Indijanaca učiniti vedrijom i možete je skratiti. »Indijanski tajni znak«, koji je dijete izabralo, služi mu kao signal, kao podsjetnik, da se mora pridržavati unaprijed dogovorenih pravila. Sve dok određene norme ponašanja ne »prijeđu u krv«, ne smije se očekivati da će dijete samo od sebe slušati. Zbog toga ta pomoćna sredstva i imaju smisla i nužna su. »Tajni indijanski znakovi« odgajaju i roditelje kako im ne bi prešlo u naviku da drže dosadne propovijedi i kako ne bi neprestanim opomenama nehotice izazvali neposlušnost kod djeteta. Znak treba dati najviše tri puta za redom. Prije nego se znak da treći put, dakle – posljednji put, dijete treba izvršiti određenu radnju koju roditelj traži i tako postaje »pobjednik«.

Radi nadziranja cijeloga postupka te radi radosti i motivacije djeteta potrebno je svaki dan bilježiti uspjeh i pohvaliti dijete. U tu se svrhu mogu lijepiti točkice ili okriti indijanski nakit šarenim perima. Uspjeh se računa počevši od »stanja jest«. To znači da ne smijete očekivati velike uspjehe već na samom početku. Svaki mali napredak morate popratiti pohvalom.

Tjedna nagrada za pobjednika – biti »indijanskim poglavicom« jedan dan – nije samo dodatni poticaj, nego pomaže djetetu da se osjeća kao ozbiljni član obitelji. Da dijete ne bi postavljalo nemoguće zahtjeve, dajte mu da bira između tri mogućnosti. I vi se morate »poslušno« pridržavati dogovorenih pravila te potpuno ispuniti sve što ste obećali – to je samo po sebi razumljivo.

Koliko će cijeli taj program imati uspjeha, ovisi o vašoj sposobnosti ispravne procjene situacije i o samokritičnosti te o tome jeste li uspjeli oduševiti dijete i izazvati kod njega zanimanje za igru.

Ako vaše dijete grize nokte

MAČKICA LIZA

Sigurno znaš da i životinje imaju dušu. One se mogu sradovati i mogu biti tužne – isto kao i ti. Zbijaju šale, pokatkad su neposlušne, ali ako je njihova mama stroga, onda je slušaju. Male se životinje svađaju i čupaju gotovo kao i djeca, ali poslije opet leže zajedno u miru. Posebice su zaigrane male mačke. Jesi li kada promatrao mlade mačke?

Male se mačke najviše vole igrati hvatanja, penjanja i lovljenja. U igri one uče kako postati dobar lovac jer to je veoma važno za odrasle mačke. Da bi došle do hrane i da bi se obranile, mačke trebaju imati čvrste pandže. Zbog toga one osobito paze na njih, dobro ih njeguju i ponose se njima.

Mačka Minka ima petero malih mačića imenom: Miki, Miško, Mucko, Maza i Liza. Liza je umiljata i dobra mačkica, ali, na žalost, vrlo plašljiva i nemirna. Kada njezinoj braći i sestri nešto ne odgovara, oni glasno prosvjeduju, a kada su iznenađeni, uplašeni ili uzbuđeni, odmah se povjeravaju majci Minki. Liza čak nikada i ne mjaukne, samo dođe k majci, priljubi se uz nju, ali joj se ne povjeri. Ona, doduše, nema nekih velikih jada, to su sam sitnice koje je plaše, uzbuđuju i uznemiruju.

Na primjer, Liza se uplaši svaki put kada Miško puše, stisne se kada je Mucko gricka za uho ili kada se Miki igra njezinim repom. Malo je tužna kada Maza radije juri unaokolo s braćom, osjeća se usamljenom kada mama Minka razgovara s drugim mačkama i veoma se uzbuđi te uznemiri kad ostali mačići uče loviti miševe, a ona mora riješiti neki zadatak.

Liza je počela odjednom stalno grickati pandže. Minka je opominje: »Prestani već jednom gristi nokte! Mačkama su nokti potrebni. Ako nemaš lijepe i oštre pandže, onda i nisi prava mačka.« Braća i sestra smiju se Lizi: »Kako imaš ružne nokte! Ne možeš se više popeti ni na ogradu, tako su ti tupi i kratki.«

Ali ne koristi ni ruganje braće i sestre ni majčina opomena. Liza se ugodno osjeća kad gricka nokte, to je smiruje. Ona ih grize kada je uznemirena, kada pati zbog nečega, ali i kada joj je dosadno – toliko se već naviknula na to.

Mačići su narasli i Minka ih ostavi same da idu kamo žele. Ona im, međutim, zapovjedi da budu oprezni u igri, da ne jure kao bez glave jer u selu ima pasa koji lutaju i koji rado love mačke.

Liza voli lutati u prirodi i otkrivati zanimljive stvari. Ona njuška neki cvijet koji lijepo miriše. Iz cvijeta izađe mali mrav i popne se na Lizin nos. »Ciha!« kihne Liza i uplaši leptira. Potrči za njim i hoće ga uhvatiti. Skače za njim, ali on je već odletio tako visoko da ga ne može uhvatiti.

Uopće nije zamijetila da se nalazi u blizini seoskoga imanja gdje stanuje Belo, velik pas. Belo nije opasan pas, čak je dobroćudan, ali Liza to ne zna.

Belo se odjednom pojavi na livadi, a Liza se strašno uplaši. U velikom strahu otrči u šumu kako bi se na vrhu drveta sakrila pred Belom. S velikim veseljem Belo trči za Lizom i stalno joj je za petama.

Liza konačno stigne u šumu. »Sada samo visoko na drvo«, pomisli Liza sva izvan sebe. Ali, u pomoć! Što je to sada? Hop, skok na stablo, a onda bum, Liza klizne dolje. Još jedan očajnički pokušaj. Hop i – bum: Liza je pala na trbuh. Njezine su pandže pretupe da bi se njima mogla pridržavati za koru stabla.

Belo je sustigao Lizu i stoji pokraj nje. Htio bi uplašiti Lizu pa opasno reži. Ona dršće čitavim tijelom, zatvori oči i u velikom strahu stane gristi nokte.

Ugledavši mačku koja dršće i grize nokte, Belo se nasmije: »Kakva si to ti neobična mačka?! Prave mačke penju se na drvo, pušu i prijete pandžama kada psi trče za njima. A ti? Ti ležiš na trbuhu, tresesh se i grizeš nokte! Imaš sreću što ja nisam neprijatelj mačaka, inače bih te mogao ugristi.«

Liza se odvaži i otvori oči. Belo maše repom kako bi joj pokazao da se želi sprijateljiti s njom. Ali na mačjem jeziku mahanje repom znači: »Pozor, ne prilazi mi preblizu!« Zbog toga Liza ne razumije Belovo prijateljsko mahanje pa se nakostriješi i počne puhati, nadajući se da će time uplašiti Bela.

»Ha, ne možeš me zastrašiti! Pa ti nemaš pandže i ne možeš me ogrepsti! Nije li bolje da postanemo prijatelji? Mogao bih te štiti od drugih pasa sve dok ti ne narastu nokti.« – »Ali moji nokti ne rastu. Grickanje noktiju već mi je prešlo u naviku, tako da često uopće i ne primijetim kako grizem nokte«, stidljivo kaže Liza. »Eh, to nije dobro! Bez dugih noktiju ni-

kada nećeš biti lijepa mačka, nitko te neće shvaćati ozbiljno, a i za tebe je to opasno. Moramo ti nekako pomoći. Ja te ne mogu zauvijek štiti«, progunđa Belo i zabrinuto se počese iza uha. »Sada sam se sjetio! Umjesto da grizeš nokte, ti sisaj palac. Hm, ne, ni to nije dobra zamisao! Naime, tako bi dobila nepravilne zube i iskrivio bi ti se palac, a to je za mačku isto tako ružno kao i kratki nokti. Hmm, ne mogu se ničega sjetiti!«

»Ali ja mogu! Mogu vam pomoći«, začuje se nježni šapat iz Belove dlake. »Tko si ti?« začuđeno upitaju Liza i Belo. »Ja sam mala pasja buha.« – »Kako nam ti, koja si toliko dosadna, možeš pomoći?! Stalno me škakljaš i grickaš pa se neprestano moram grepsti.« – »Mogu«, kaže buha. »Ja mogu pomoći Lizi. Skočit ću s tebe u Lizinu dlaku. Kada ona počne gristi nokte, podsjetit ću je da odmah mora prestati. To ću učiniti tako što ću je grickati pa će je strašno svrbjeti. Ali, ako ne bude grizla nokte, onda neću skakti po njoj, nego ću joj šaptati u uho lijepe priče o psima. Što se duže bude mogla svladavati, to ću joj više priča pripovijedati.«

»To je doista dobra zamisao, mala buho! Rado ću te predati Lizi. Ne moraš se više ni vratiti k meni, dosta mi je tvojega grickanja!« – »Dobro, što se mene tiče, potražiti ću drugoga psa iako mi je bilo kod tebe bilo vrlo udobno u toj tvojoj dugoj i čupavoj dlaci. Dakle, sada ću skočiti na Lizu. Jedan, dva tri i – hop!«

»Hej!« poviče Liza. »Ne može tako! Ti me već grickaš, a ja uopće ne grizem nokte.« – »Oprosti, moram si prvo potražiti udobno mjesto iza tvojega uha. Neće se to više ponoviti.«

Mala je buha doista pozorno pratila hoće li Liza gristi nokte. Lizi nije bilo ugodno kada ju je buha grickala jer se nije mogla počestati svojim kratkim noktima. Kada nije grizla nokte, mala joj je buha pripovijedala lijepe i vesele priče o psima, u kojima su se, naravno, pojavljivale i mnoge mačke. Liza je mnogo toga naučila iz tih priča i nije se osjećala tako usamljenom, postala je hrabrija, nije više bila napeta i razgovarala je s malom buhom o svemu što ju je mučilo. Mala ju je buha sve rjeđe morala grickati jer Liza nije više gotovo uopće grizla nokte.

Jednoga je dana Liza srela nepoznatoga psa. Odmah se popela na drvo, pas je skakao za njom, a ona ga je udarila šapom s ispruženim pandžama. Pas je pobjegao raskrvavljena nosa. Mama Minka slučajno se našla u blizini: »Izvršno, Liza! Pa ti si postala vrlo hrabra mačka. Tako, sada siđi s drveta, pas je otišao.«

Tada Liza primijeti kako se svojim dugim pandžama može čvrsto držati za drvo. »Hura! Ja sam prava mačka! Vidiš li, mala buho, kako su mi lijepo narasli nokti?!«

Ali mala buha više nije slušala Lizu. Budući da je znala da je Liza prestala gristi nokte i da joj njezina pomoć više nije potrebna, čekala je priliku da nađe novi smještaj u dlaci nekoga psa. Sada gricka bezobraznoga psa koji je lovio Lizu. Sada taj pas nema samo raskrvavljeni nos nego i buhu!

Grizeš li i ti nokte kao Liza? Možda i tvoji roditelji igraju ulogu nevidljive buhe koja će ti pomoći da se odvikneš toga, s kojom možeš razgovarati o svemu što te tišti ili uznemiruje i koja ti priča lijepe priče. Ako još k tome tvoje uspjehe zapisujete na »nagrađni

papir«, a oni su sigurno iz dana u dan sve veći, onda je to čak zanimljiva igra koja služi odvikavanju od grickanja noktiju.

Što o tome trebaju znati roditelji

Dijete grize nokte iz različitih razloga. Psihički pritisak, uvjetovan strahom, uzrujanošću, očekivanjem uspjeha, duhovnom ili tjelesnom preopterećenošću, osjećajem zapostavljenosti ili nekim drugim nesavladivim teškoćama, jedan je od najčešćih razloga. Grickanje noktiju djeluje kao odušak s pomoću kojega se dijete oslobađa svoje unutarnje napetosti. U vrlo mnogo slučajeva ono postaje navikom. Dijete gricka nokte i onda kada više nema nikakvih briga. U svakom slučaju, grickanje noktiju jednostavno je navika koja posebno dolazi do izražaja kada se dijete dosađuje ili kada se snažno usredotoči na neku duhovnu djelatnost.

Je li grickanje noktiju znak duševne napetosti ili nije, to mogu otkriti samo roditelji, i to promatranjem djeteta i kritičkom raščlambom obiteljske situacije, kao i u razgovoru s djetetom. Ako se to ne može razjasniti, bezuvjetno bi se trebalo potražiti pomoć psihologa. Ispitajte svoje ponašanje prema djetetu: koliko ga opterećujete, očekujete li previše od njega, ima li dovoljno mogućnosti da govori o sebi, jeste li dobar slušatelj, shvaćate li ga ozbiljno? Primjećuje li se po vašim reakcijama da ste uzrujani, koliko ste strpljivi?

Tada utvrdite polazne točke: kada, kako često, u kojim situacijama i u kakvom duševnom ustrojstvu vaše

dijete počinje gristi nokte? Prema djetetovu »stanjujest« napraviti ćete program.

Objasnite djetetu zašto je važno odviknuti se od grickanja noktiju. Pokažite mu da razumijete kako nije lako odviknuti se od neke navike. Da biste djetetu olakšali tu tešku zadaću i da biste je učinili zabavnom, pomozite mu u početku jednom igrom. Dogovorite se kako ćete u određeno doba dana, dakle onda kada se grickanje najčešće javlja, umjesto uobičajenih opomena uvesti znakove (pljeskanje, pucketanje prstima, odnosno bilo kakav znak što ga dijete odabere), koji će dijete upozoriti da odmah izvadi prste iz usta. Ako dijete odgovori na znak, nagradit ćete ga povikom: »Bravo!«

Prije svake vježbe dijete smije izabrati neku nagradu, ali samo u rijetkim slučajevima nagrade smiju biti materijalne prirode. Na prvome mjestu, to bi trebale biti neke zajedničke aktivnosti, pripovijedanje priča... Nakon svakog i najmanjeg uspjeha pokažite djetetu kako se radujete. Pokažite mu da shvaćate kako je to teško i ohrabrite ga. U zajedničkom razgovoru stvorite mu ozračje sigurnosti. Vaše će dijete progovoriti iz duše, povjerit će vam svoje jade. Dogovoreni cilj jest da dijete izdrži određeno vrijeme bez pomoći znakova. Poticaji se, dakle, koriste sve rjeđe, sve dok se potpuno ne izbace.

Ako je vaše dijete općenito nesigurno, ako lako dolazi u stanje napetosti, pomoći će »bilježnica sa zvjezdicama« u koju ćete svakodnevno upisivati poticajne, pohvalne primjedbe o djetetu i na večer mu ih pročitati.

Ako je dijete previše uzrujano, trebali biste ga prijaviti za tečaj autogenoga treninga ili provoditi neke druge vježbe opuštanja.

Ako vaše dijete mokri u krevet

KRALJEVNA MOKRICA

E vica još uvijek piški u krevet. O tome nije nikomu pričala jer se stidi. Ne dogodi joj se to baš svake noći. S vremena na vrijeme krevet je ujutro suh, katkad ima malu mrlju, a katkad je posve mokar. Mama je zbog toga bila s njom već i kod liječnika. On je rekao da je sasvim zdrava. Nitko joj ne može objasniti zašto to radi. Jednoga dana, teta u vrtiću ispričala im je ovu priču.

Prije mnogo godina u lijepom su dvorcu živjeli kralj, kraljica i kraljevna. Kraljevna je bila vrlo lijepa djevojčica sa zlatnim uvojcima. Svi su je mazili i pozornost cijeloga dvora bila je upućena samo njoj. Međutim, sve se iznenada promijenilo kada je na svijet došao kraljević. Za kraljevnu nisu više imali toliko vremena jer su se morali brinuti za maloga kraljevića i previjati ga kada bi napunio pelene.

Kraljevna nije baš voljela svoga maloga brata. Bila je ljubomorna na njega. Jednom je sanjala kako je i ona mala beba kao kraljević. Sanjala je kako je njišu u kolijevci te kako joj šapuću i maze je. Kada se probudila, ležala je u mokrom krevetu.

To je izazvalo čuđenje! Sobarica je to ispričala dvorskoj dami, dvorska dama pažu, paž slugi, sluga ministru, ministar kralju, a kralj kraljici. Svi su uzrujano nagrnuli u odaju male kraljevine. Kraljevna koja piški u krevet! Kraljevna se u početku strašno stidjela, ali onda joj se svidjelo što se opet nalazi u središtu zbivanja na dvoru.

Tako je bilo nekoliko noći. Kraljica je bila veoma zabrinuta. »Nije li kraljevna možda bolesna?« upitao ju je kralj. Kraljevna nije prestajala mokriti u svileni krevet pa je kraljevski par pozvao svojega liječnika, ali liječnik nije mogao utvrditi nikakvu bolest.

Sada su se kralj i kraljica počeli stidjeti zbog kraljevine. Pokušavali su s njom lijepo razgovarati, opominjali su je, čak i grdili – ništa nije pomoglo. Onda im je dojadilo stalno prigovaranje, prihvatili su sve to kao neotklonjivo zlo i više se nisu posebno brinuli o tome. I dvorjani su se uskoro navikli na kraljevinu mokrenje u krevet. Tu i tamo čulo bi se još kako netko kaže: »Kraljevna koja mokri u krevet – pa toga nema nigdje! Kakva sramota!«

Kraljevna, koja se u početku radovala što svi obraćaju pozornost na nju, postajala je sada sve tužnija. Ljutila ju je ta glupa navika i pokušavala je prestati, ali nije joj uspjelo. Jednoga je dana slučajno čula kako joj je neki drski konjušar dao ime »kraljevna Mokrica«. To je bilo previše! »Sada mi se cijeli dvor ruga. Nitko više ne govori kao prije: 'Gledajte, eno ide lijepa kraljevna Zlatokosa.' I tako mi neće uspjeti da se odviknem od mokrenja u krevet. Najbolje bi bilo da pobjegnem odavde.«

Odlučila je napustiti dvorac. To je doista bilo glupo od kraljevine. Prkosno je mislila: »Roditelji i tako više vole maloga kraljevića pa im neću mnogo nedostajati.« Ali tu se strašno prevarila. Iako kralj i kraljica nisu više imali tako mnogo vremena za kraljevinu, ipak su je veoma voljeli i nosili u srcu.

Kraljevna je zašla daleko u šumu i hodala sve dok nije zalutala. Već se odavno pokajala što je pobjegla od kuće, ali više nije mogla naći put kojim bi se vratila u kraljevski dvorac. Uzdisala je: »Ah, kako žudim za nježnim kraljičnim glasom i dubokim glasom kralja.« Iscrpljena, spustila se na mahovinu i zaspala. Ako želiš saznati što je dalje bilo s kraljevinom, moraš se malo strpiti. U priči, naime, postoji još netko koga ti uopće ne poznaješ.

Nedaleko od dvorca, naime, stanovao je mali Petar. Petar je veoma volio svoje roditelje, a znao je da i oni njega vole svim srcem. Bio je samo tužan što su imali tako malo vremena za njega.

Jednoga dana Petar se razbolio – dobio je upalu mjehura. Majka je bila vrlo zabrinuta. Kuhala mu je poseban čaj i stavljala ugrijanu bocu na trbuh. To je Petru veoma godilo.

Prehlada je uskoro bila izliječena, ali je Petar počeo noću mokriti u krevet. Majka je mislila kako je vjerojatno čaj kriv za to i otada dječaku više nije davala piti čaj. Ali ništa nije pomoglo. Liječnik je rekao: »Upala mjehura je izliječena, Petar je zdrav.« Ubrzo je majka postala nestrpeljiva i ljutila se na njega: »Imam već dovoljno posla, a sada još moram gotovo svaki dan prati posteljinu zbog tebe!«

Kada je majka ujutro ponovno otišla od kuće ljutita zbog mokroga kreveta, Petar je odlučio: »Ja ništa ne mogu učiniti protiv toga! Ne radim to namjerno. I sam sam tužan zbog toga. Kada majka neprestano prigovarava što joj zadajem toliko posla, najbolje da jednostavno odem od kuće.« Što je rekao, to je i učinio. Petar je krenuo na put.

Nakon nekog vremena stigao je u šumu. Bila je to ista ona šuma u kojoj je zalutala naša kraljevna. Petarova ljutnja već je nestala. Sasvim klonuo, pomislio je: »Oh, kako mi je žao što sam postupio tako nepromišljeno! Što sada radi moja mama? Ona me tako voli!«

Potpuno utonuo u misli, nije pazio kuda ide. Hop – gotovo je pao na nos! »Što je to?« začudio se. »To ne može biti šumska životinja. Pa tu leži neka prljava djevojčica!« Petar je razmišljao: »Što radi djevojčica sama u šumi? Je li joj se nešto dogodilo?« Nije se usudio probuditi djevojčicu. Ali u tom trenutku prijede neki mali kukac preko kraljevnina nosa. Morala je kihnuti pa se probudila.

Kraljevna je bila vrlo radosna što je ugledala ljudsko biće, i to još dječaka koji je bio približno istih godina kao i ona. Prije toga osjećala se vrlo usamljenom. Petar se kraljevni veoma svidio, a i kraljevna Petru. Oboje su povikali istodobno: »Što radiš u šumi?« Morali su se nasmijati i odmah su postali dobri prijatelji. Kraljevna je ispričala Petru svoju priču. Kada je saznao da je djevojčica prava kraljevna, nije mogao vjerovati: »Lijepa jesi kao neka kraljevna, ali tako prljava – ne, kraljevna ne može biti tako prljava!«

Petar se strašno začudio kad je čuo zašto je kraljevna otišla od kuće: »Pa mi smo slični! A ja sam već

mislio da sam jedino dijete na svijetu koje ima tu smiješnu bolest, koja uopće nije bolest.« Kraljevna se nasmijala i rekla: »I ja sam mislila da sam jedina. Toliko sam se stidjela jer sam još i kraljevna!« – »Ja, doduše, nisam kraljević, ali sam se ipak stidio«, priznao je Petar. Ponovno su se rastužili. Žudjeli su za kućom, ali se nisu htjeli više stidjeti. »Ah, kad bi nam netko mogao pomoći! Sigurno postoji neko sredstvo koje bi nam pomoglo da više ne mokrimo u krevet!« Držeći se za ruke, pognute su glave krenuli dalje.

Odjednom su se našli pred nekom malom livadom. Do njih je dopirao divan miris. »Što to tako lijepo miriše? Miriše po tisuću ruža, po stotinu grmova jorgovana i po slatkom medu! Dodi, pogledajmo odakle dolazi taj lijepi miris!« rekao je Petar. Kraljevna je pošla za njim, potpuno omamljena tim mirisom. Međutim, pronašli su samo nekoliko sitnih cvjetića. »Zar oni tako lijepo mirišu?! To je neko posebno cvijeće!« povikala su djeca.

Odjednom je zapuhao blag vjetar. Cvjetići su se zanjihali i počeli pjevati nježnim glasićima:

*Svaka mala latica,
pomoć će vam dati.
Imate li briga,
cvjetić će zazvati.
Navečer kad pođete
u topli krevet svoj,
cvijet će šapnut izreku
što zvuči kao poj.*

*Izreka će pomoći,
kao dobar duh,
ujutro se budite,
a krevet je suh!*

*Za nagradu, veselje,
što noć je prošla tako,
otkinite laticu,
mirišite polako.*

Vjetar je prestao puhati i cvjetići su ponovno mirno stajali na svojim mjestima.

»Pa što je to? Jesi li i ti čula ili sam ja to sanjao?« upitao je Petar kraljevnu. »Cvjetovi su doista pjevali. Zamisli, Petre, oni će nam pomoći! Samo moramo čvrsto vjerovati u to. Dođi, uberimo čudesni cvijet!« »Hura!« poviče Petar. »Sada više nećemo mokriti u krevet! To je čvrsta odluka. Ali ne smijemo zaboraviti prije odlaska u krevet izgovoriti čarobne riječi. – No kako glase te čarobne riječi? Mi to uopće ne znamo. O, jaol!«

Kraljevna je tješila Petra: »Mislim da su cvjetovi rekli kako ćemo poslije saznati čarobne riječi. Pričekaj dok se vratimo kući. Požurimo se, pronađimo put kući! Ne mogu dočekati da iskušam čudesni cvijet koji tako prekrasno miriše. Posve sam sigurna da neću više mokriti u krevet. Roditelji će biti tako sretni.«

Već za nekoliko trenutaka djeca su stigla na rub šume. Na putu su stajala dva putokaza. Jedan je pokazivao nalijevo: »Prema dvorcu«. Drugi nadesno: »Prema gradu«. Sada su se trebali rastati. »Petre, ti si mi tako dobar prijatelj. Moramo se često posjećivati.

Osim toga, zanima me kod koga će čarobne riječi brže djelovati. U zdravlje, ne bih htjela gubiti vrijeme! Tako se radujem domu!« Kraljevna požuri lijevim putem. Petar joj je još dugo mahao, a onda je krenuo desnim putem.

U Petrovu domu i u dvorcu vladalo je veliko veselje što su se djeca vratila. Oba su djeteta imala grižnju savjesti kada su vidjela koliko su njihovi roditelji strahovali zbog njih.

Kada su umorna djeca otišla na spavanje, sobe su se ispunile prekrasnim mirisom cvjetova. Odjednom su znali čarobne riječi:

*Čudesni cvijete, budi moj dobar duh,
pomози da noćas krevet bude suh!*

Ponavljali su čarobne riječi sve dok nisu zaspali.

Sljedećega je jutro kraljevna radosno utvrdila kako je njezin krevet doista suh. Svake večeri ponavljala je čarobne riječi i svakoga je jutro, kada je krevet bio suh, ubrala po jednu laticu koja je njezine odaje ispunila prekrasnim mirisom. Krevet joj je svake noći bio suh i kraljevna je bila sretna.

Uskoro su sve latice bile pobrane, a miris se polako gubio. Pomoć čudesnoga cvijeta više nije bila potrebna. Kraljevna više nije mokrila u krevet. Kralj i kraljica i cijeli dvor ponosili su se njome. Nitko na dvoru nije ju više zvao »Kraljevna Mokrica«.

Slično se dogodilo i s Petrom. I on je u početku svake večeri jasno i glasno izgovarao čarobne riječi. Svaki put kad je ujutro krevet bio suh, otkinuo je sa svojom majkom mirisnu laticu. Ako se katkad i dogodilo da

krevet nije bio posve suh, a toga je u početku bilo, majka ga više nije grdila jer je znala da će se popraviti. Bila je veoma sretna svaki put kad je Petrov krevet bio suh i ona mu je jasno pokazivala svoju veliku radost. Poslije tri ili četiri tjedna i on je pobrao sve laticice, ali nije ih više trebao. Kraljevna i Petar ostali su i dalje dobri prijatelji.

Nakon što je Eva čula ovu pripovijest poželjela je Nimati takav čudesni cvijet. Uzela je velik papir i narisala stabljiku sa zelenim listovima. Iznad nje narisala je veliku žutu točku – bila je to sredina cvijeta. Papir je objesila iznad svojega kreveta. I doista, mokra mrlja bivala je s pomoću cvijeta i čarobnih riječi sve manja, a noći u kojima je Eva ostajala suha – sve brojnije. Svako jutro kada bi krevet bio suh, narisala bi po jednu laticu. Svaka nova latica činila je cvijet ljepšim. Eva je bila vrlo ponosna zbog svog uspjeha. S pravom, potvrđuje i njezina majka, koja se s Evom raduje i ne štedi pohvale. Kada je cvijet konačno bio potpuno gotov, Eva više nije imala nikakvih teškoća s mokrenjem. Samo bi još kadšto pozvala u pomoć čarobne riječi iz bajke. Uskoro joj ni one više neće biti potrebne.

Što o tome trebaju znati roditelji

Prije nego bilo što poduzmete, morate bezuvjetno odvesti dijete na pregled stručnom liječniku i psihologu!

U našoj priči skrenuli smo pozornost na dva uzroka mokrenja u krevet, koji nemaju organsku osnovu i koji se često javljaju.

U kraljevninu slučaju, uzrok je njezina mokrenja u krevet – iznenadan gubitak naklonosti, koja se sada upućuje novorođenčetu, i učenje prema modelu (ona je vidjela kako se malome djetetu posvećuje mnogo pozornosti prilikom mijenjanja pelena). Roditelji i posluša tu čine veliku grešku: kraljevna opet dolazi u središte pozornosti! Svi se trude oko nje, ali nitko ne pokušava riješiti njezin problem.

Kod Petra, riječ je o općem nedostatku nježnosti i brige, koje mu preopterećena majka nije mogla iskazati u željenoj mjeri. Kada je uvidio koliko mu se pozornosti posvećuje prilikom njegove upale mjehura i kako dobiva sve za čim je čeznuo, mokrenje u krevet postaje ugodan doživljaj uspjeha i nakon ozdravljenja.

Naravno, djeca to ne čine svjesno. U mnogim slučajevima to dolazi samo po sebi – bilo zbog negativnog odnosa roditelja, bilo zbog povećane naklonosti.

Ako vaše dijete počne mokriti u krevet i ako vam dječji liječnik potvrdi da nije riječ o nekom fiziološkom uzroku, razmotrite sljedeće:

- ☆ Kakve bi teškoće dijete moglo imati?
- ☆ Kako se vi odnosite prema mokrenju u krevet?
- ☆ Koliko često mokri u krevet?
- ☆ Koliko je velika mokra površina?
- ☆ Što se dogodilo dan prije mokrenja u krevet?

Spoznate li uzroke mokrenja, dijete ponajprije treba vašu pomoć. To znači razgovore, zajedničke igre i svaku vrstu pozitivne pozornosti. Nije potrebno neposred-

no odgovoriti na mokrenje. Na primjer, mogli biste motivirati dijete na sljedeći način:

»Mogu zamisliti da bi i ti volio imati suh krevet. Vjerojatno ti nije ugodno tako često ležati u mokrom krevetu. Mogli bismo zajedno pokušati da se poput djece iz priče oslobodiš te navike. Kako bi bilo kada bismo narisali takav čudesni cvijet? Prije nego zaspiš, pomisli na čarobne riječi, kao što su to činili Eva i Petar. Ako čarobne riječi budu djelovale, možemo odmah ujutro narisati prvu laticu. Naravno, može se dogoditi da čarobne riječi ne počnu djelovati odmah. Nije važno! Nećemo razgovarati o tome i brzo ćemo zameniti posteljinu. Budeš li i dalje svake večeri ponavljao čarobne riječi, one će ti sigurno ubrzo pomoći. Uspjeh je već i to ako mokra mrlja u tvom krevetu bude manja nego inače. Tada ćeš narisati mali zeleni listić na čudesnom cvijetu. Svaki put kada nešto narišeš, laticu ili listić, pokazat ćemo to s ponosom cijeloj obitelji. Svi ćemo se tome veseliti.«

Pri svakom i najmanjem uspjehu moramo djetetu pokazati da vjerujemo u uspjeh i dati mu poticaj. Na neuspjeh se ne obaziremo! »Čarobne riječi« učvršćuju povjerenje u skorašnji uspjeh. Dječji mozak memorira informaciju »suho« tako da ona postiže učinak i u dubokome snu. Ne zaboravite – unatoč ovom prijedlogu morate se posavjetovati sa stručnjakom!

Ako vaše dijete muca

FRANO I PTIČJI GOVOR

Frani je pet godina ili, bolje reći, uskoro će imati šest. Sljedeće godine trebao bi već ići u školu. U dječjem vrtiću ubraja se već u velike. S roditeljima i s malom sestrom stanuje u malom gradu. S prozora svoje sobe ima pogled na veliku šumu. Frano bi mogao biti sretniji i radosniji dječak te imati mnogo prijatelja, ali on je većinom sam i tužan.

Sve je počelo u dječjem vrtiću. Frano je u početku rado išao u dječji vrtić. Svidjelo mu se što tamo ima mnogo djece i lijepih igračaka, a volio je i tetu. Ipak, u međuvremenu se mnogo toga promijenilo. Gotovo više i ne razgovara s tetom i drugom djecom, najčešće je tužan i neraspoložen. Zašto?

On muca. Nisu mu bile još ni četiri godine kad je svojim roditeljima htio, sav uzbuđen, ispričati što je upravo vidio ili doživio. U svojem uzbuđenju, htio je odjednom reći mnogo toga pa je tako počeo mucati i često nije mogao izgovoriti riječi. On to ne bi ni zamijetio, niti bi mu to smetalo. Nije shvaćao zašto ga roditelji neprestano opominju da ne govori tako brzo. Ponekad su roditelji postajali nestrpljivi i govorili su mu da više pazi kada govori. Na žalost, roditelji su imali malo vremena, jer je tu bila i mala sestra koja

ništa nije mogla sama i oko koje su roditelji stalno imali posla.

Sa četiri godine Frano je konačno smio ići u dječji vrtić. Teta je rekla da svako dijete ispriča neku priču. Kada je on došao na red, druga su mu se djeca smijala. Tek kada je teta opomenula djecu i rekla Frani da govori sporije, on je shvatio da su ga ismijavali. Djeca su mu se rugala: »On muca! Pa on ne zna ni govoriti!«

Otada Frano sve manje govori. Ne želi da mu se smiju! Kod kuće radije gleda kroz prozor, u šumu, a ne razgovara ni s roditeljima. Sa sestrom se ne može niti ne želi igrati, ona nije ni od kakve koristi. Kada dođu gosti, svi su oduševljeni pametnom i dragom djevojčicom koja s njima veselo čavrlja. Frani nije zanimljivo kad ga odrasli ispituju i uopće im ne odgovara na pitanja. Roditelji se tada uvijek zbunjeno nasmiješe i svi se opet okrenu njegovoj maloj sestri.

Jednom, kad je Frano s prozora promatrao šumu, ona mu se iznenada učinila drukčijom. Nije bila tako velika i tajanstvena kao prije. Velike su mu jele bile prisne kao prijatelji. »Prijatelji, da, to je ono što ja trebam!« pomisli Frano. »Šuma me uvijek čeka i još me nikad nije ismijala. Da, ona je moja prijateljica!«

Tako Frano ide svaki dan u pohode svojoj prijateljici, šumi. Jelama daje imena: tu je debela Paula, stara Tereza, velika Bara i još mnoge druge. Ako misliš da je u šumi tiho, varaš se. Frano je otkrio mnoge glasove i šumove: šum drveća, zujanje buba, cvrkutanje ptica, pucketanje grana i neko kuckanje. To kuckanje proizvodi žuna koja pokazuje svojim mladima kako se iz kore drveta mogu izvući ukusne ličinke i crvići.

Kuckanje mladih ptičica još je nekako bojažljivo. Frani se to sviđjelo pa sada oponaša mlade ptičice: tik-tik-tik, tok-tok-tok. Tada mu se javi zamisao: »Izumit ću žunin govor!« Počeo je pozdravljati jele svojim »ptičjim govorom«. Govorio je isprekidano, u jednakim razmacima, u taktu: »Do-bro ju-tro dra-ga Pau-lo! Do-bro ju-tro dra-ga Te-re-zo! Do-bro ju-tro dra-ga Ba-ro! Do-bro ju-tro svi mo-ji dra-gi pri-ja-te-lji! Ra-do bih vam nešto is-pri-ča-o. Že-li-te li ču-ti mo-ju pri-ču?«

Frani je zabavno govoriti ptičjim govorom. Čavrlja s jelama i sve im pripovijeda. Jele pozorno slušaju, uvijek imaju vremena, nikad nisu nestrpljive i ne ismijavaju ga niti opominju da govori sporije. Ovo posljednje i tako ne bi bilo potrebno jer je ptičji govor spor sam po sebi.

Još ti nisam odala tajnu: na Franinu ptičjem jeziku uopće se ne može mucati. Ali se zato mora dobro uvježbati, tako kao što to radi Frano koji svaki dan pripovijeda svojim jelama. Ptičji jezik prilično je težak jer se uvijek mora lijepo govoriti u taktu. Ali ono što može Frano, možeš sigurno i ti!

U početku je Frano još imao teškoća s izgovorom nekih glasova. Ali, budući da se obraćao, kao što smo rekli, vrlo strpljivim brezama, koje ga nisu ispravljale niti mu upadale u riječ, govorio je sve bolje i bolje. Kod kuće nije uopće spominjao svoje svakodnevne razgovore s brezama. Oni su trebali ostati tajna. S vremena na vrijeme, kad mu je izgovor postajao težak jer neka riječ jednostavno nije htjela izaći iz njegovih usta, izgovorio bi cijelu rečenicu svojim tajnim jezikom – polako i uvijek u taktu! I doista, to mu je uspijevalo.

Roditelji uopće nisu primijetili da se Frano služi tim trikom. Zamijetili su samo da dječak sada više pripovijeda i da mnogo manje muca. Veoma su bili radosni zbog toga i ponosni na svojega velikoga dječaka. Frani je stalo do njihove pohvale. Skuplja hrabrost i razgovara čak s poznanicima svojih roditelja. Svjestan je toga da se u slučaju potrebe može pouzdati u svoj tajni ptičji govor.

Jednoga je dana uzeo telefonsku slušalicu kad je telefon zazvonio. Javio se susjed koji je htio njegovu ocu ostaviti važnu poruku. Zamolio je Franu da točno prenese tu poruku. On je ocu ispričao sve točno onako kako je susjed rekao. Otac je bio vrlo zadovoljan pa ga je pohvalio: »Dobro da imamo tako pametnoga dječaka! Ti si nam sada od velike pomoći.« – »Moja mala sestra to ne bi znala«, zadovoljno pomisli Frano.

On je vjeran dječak pa ne zaboravlja svoje prijatelje. Kao i prije, svaki dan posjećuje jele i priča im priče. Sada još vrlo rijetko govori ptičjim jezikom, samo kada treba izgovoriti neku doista vrlo tešku riječ.

Što o tome trebaju znati roditelji

Mnoga djeca u četvrtoj godini života odjednom počnu mucati. U toj dobi dijete rado govori i htjelo bi na jednom reći mnogo različitih stvari. Budući da govorna sposobnost ipak ne može držati korak s obiljem misli i željom za govorenjem, mucanje je na tom stupnju razvoja pojava koja će nakon nekoga vremena iščeznuti ako roditelji postupe ispravno.

Jedno od načela jest to da se dijete koje muca mora strpljivo slušati i nikada se ne smije prekinuti. Također nije dobro završiti riječ umjesto djeteta. Kako bismo upravljali govornim tempom djeteta i ponudili mu alternativno govorno ponašanje, dobro je zajedno s djetetom izgovarati stihove ili kratke pjesmice. Dijete će tako steći više sigurnosti u govoru.

U toj dobi dijete uopće ne primjećuje da muca. Ako ga se opominje ili kori zbog načina njegova govora, ono osjeća nestrpljenje odraslih, postaje nesigurno i uzrujano te još više muca. Konfliktne situacije, osobni problemi, kao što su ljubomora, osjećaj zapostavljenosti ili prevelikog očekivanja, te konačno neizostavne reakcije okoline (dječji vrtić, škola) mogu dodatno toliko uznemiriti dijete da se razvojno prolazno mucanje može pretvoriti u trajnu nesigurnost u govoru. Međutim, nije dovoljno samo ignorirati govornu manu i zajednički vježbati polako izgovaranje riječi. Postoji opasnost da dijete školske dobi zbog nesigurnoga izgovaranja riječi dodatno dobije socijalne strahove, primjerice da se boji ići u kupovinu, telefonirati, razgovarati s poznanicima i prijateljima i tome slično.

Djetetu je potrebno ozračje sigurnosti u kojem će osjećati kako ga obitelj prihvaća i priznaje njegovu ukupnu osobnost. Morate otvoreno razgovarati s djetetom o njegovim problemima! I onda kada dijete ne primjećuje svoje mucanje, dakle – ako ga svjesno niječe ili ako tvrdi: »Već sam navikao na mucanje, to mi uopće ne smeta!« U takvim slučajevima, roditelji najčešće očajnički izbjegavaju razgovarati o mucanju, kao da je riječ o nekoj mani.

Kako bi se s djetetom mogao voditi takav otvoreni razgovor?

»Ti imaš često teškoća s izgovaranjem nekih riječi. Mogu zamisliti koliko ti smeta što mucaš. Sigurno su ti se već neki glupi ljudi ili djeca smijali zbog toga. To je vjerojatno bilo vrlo neugodno, zar ne?« (Razumijevanje situacije i obraćanje osjećajima)

»Ako želiš, mogli bismo zajedno naći način kako da ti pomognemo. Mogli bismo od sada kod kuće vježbati čisti govor tako dugo dok ne budeš i pred drugima dobro govorio. Oni će se veoma iznenaditi!« (Nuđenje pomoći, iskazivanje povjerenja)

»Svaki ćemo dan izabrati vrijeme kada ćemo se udobno smjestiti i početi govoriti ptičjim načinom. Bude li ti teško govoriti po taktu, poslužit ćemo se metronomom. To je naprava koju djeca koriste kad sviraju glasovir. Sigurno ćeš ubrzo naučiti ptičji govor! Kada ga budeš već bolje znao, pokušat ćemo govoriti bez metronoma. Svaki ćemo dan malo vježbati. Mogli bismo te vježbe učiniti veselijim. Ako želiš, pretvorit ćemo to u igru. Za svaku točnu rečenicu dobit ćeš jedan žeton. Na kraju svake igre upisat ćemo na 'popis uspješnosti' broj osvojenih žetona. Baš me zanima koliko ćeš ih osvojiti!« (Objašnjenje tijekom vježbe i motivacija)

Svaki uspjeh mora se nagraditi žetonom i odmah pohvaliti. Uspije li dijete govoriti po taktu bez mucanja, pustite ga da nekoliko rečenica izgovori bez otkucavanja takta. Prije takve vježbe neka dijete odredi nekakav neutralni znak (glavom, prstima – nikako riječima!) koji će se upotrijebiti kada u slobodnom govoru opet počne mucati. Taj će znak značiti da dijete treba odmah slobodni govor zamijeniti govorom po taktu kako bi se spriječilo mucanje.

Broj rečenica i učestalost slobodnoga govora treba neprestano povećavati, sve dotle dok u vježbi više ne bude bilo potrebe za govorom po taktu. I dalje treba zadržati izvođenje vježbe u obliku igre (žetoni, pohvala, upisivanje bodova na »popis uspješnosti«).

Stekne li dijete tim vježbama određenu sigurnost u govoru i povjerenje u sebe, može se prestati s vježbama. Igru treba ipak nastaviti još neko vrijeme, ali u drukčijem obliku. Vježbe se sada provode u određenim dijelovima dana:

- ☆ vježbe govora pri doručku
- ☆ vježbe govora pri ručku
- ☆ vježbe govora poslije podne
- ☆ vježbe govora pri večeri.

Dijete više ne dobiva žetone, ali je pohvala još uvijek veoma važna. Čim dijete ponovno počne mucati, dajte dogovoreni znak za govor po taktu, koji ne treba dugo trajati. Dogovorene dnevne vježbe unose se u novi »popis uspješnosti«. Vremenski se razmaci poslije povećavaju, sve dok se ne postigne to da dijete cijeli dan govori bez mucanja. Tada će »popis uspješnosti« postati suvišan. Dijete će još duže vrijeme trebati pohvalu i osjećaj da se radujete što govori čisto. Unatoč ovom prijedlogu za vježbe govora, savjetujemo vam da potražite stručnjaka.

Ako vaše dijete ne želi jesti

PROŽDRLJIVI MIŠ

Nada odugovlači prilikom jela. Zalogaj premeće u ustima s jedne strane na drugu.

Majka: »Pojedi već jednom!« Nada: »Ne volim to!«

Majka: »Što je na stolu, to se jede!« Nada: »Ne mogu više!«

Majka: »Možda te moram hraniti kao malo dijete? Dođi, jedan zalogaj za mamu... Tako, progutaj to!« »Ne mogu, ne mogu!« plače Nada i otrči u svoju sobu. Odjednom začuje neki šum.

*Ciju-ciju-ciju-ce,
ja sam miš i volim te.
Ne budi mi tužna ti,
nemoj više plakati.*

Nada je oduševljena ljupkim mišem. »Otkuda ti ovdje?«

*Ova kuća dom je nama.
Tu smo tata, ja i mama.
Nerado ti jedeš, znamo.
Roditelje ljutiš samo.*

*Kad ti nude tanjur novi,
odmah mene ti pozovi,
iz rupe ću istrčati,
pomoć tebi ja ću dati.
Ciju-ciju-ciju-ce,
ja sam miš i volim te.*

I kako je dražesni mišić brzo došao, tako je brzo opet nestao u svojoj mišjoj rupi. Nada je sada znatiželjna kako bi joj to miš mogao pomoći. Ne može više dočekati da je majka pozove na večeru.

Konačno je došao i taj trenutak. Večera se nalazi na stolu. »Brrr«, procijedi Nada, »Kruh sa sirom! Ne volim sir!« I cijela predstava počinje iz početka. Onda Nada opet začuje tanki glasić.

*Ciju-ciju-ciju-ce,
ja sam miš i volim te.
jesti sira nećeš sama?
Baš odlično! Daj ga nama!
Što se čudiš? Svakog dana,
sir je za nas super hrana!
Baci ga, ne čekaj više!
Hvala ti, uh..., što miriše!
Ciju-ciju-ciju-ce
ja sam miš i volim te.*

Sljedećega dana mama je za ručak kuhala ribu. »Bljak, ja ne volim ribu!« Majka je rekla strogo: »Riba je zdrava. Pojedi je pa ćeš biti velika i snažna.« – »Ali ja je ne volim!«

*Ciju-ciju-ciju-ce,
ja sam miš i volim te.
Ribu ćeš ti nama dati,
meni, mami i mom tati.
Ciju-ciju-ciju-ce,
ja sam miš i volim te.*

I tako je bilo svakoga dana. Nada je bila sretna što joj miš pomaže, ali polako je postajala gladna. Na sreću, bilo je čokolade i narezaka. Krči joj u želucu pa pođe u kuhinju kako bi uzela malo narezaka. Ali, što je to?! Nema više narezaka! Netko ih je vjerojatno ukrao. »Pa dobro, nije važno. Imam ja čokolade. Jao, nema više ni čokolade!« Nada odlazi u krevet razočarana i vrlo, vrlo gladna. Ne može uopće spavati – želudac je neprestano budi svojim krčanjem.

Sljedeći dan Nada pojede već malo više, ali i dalje baca mišu ono što ne voli.

Nada postaje sve gladnija. »Dobro što je majka danas kupila kolačiće. Uzet ću nekoliko kolačića iz kutije. Oh, strašno, pa kutija je prazna!« Na podu ima samo još nekoliko mrvica. Nada slijedi trag od mrvica. I gle, trag završava pred mišjom rupom. »To je bezobrazno!« ljutito poviče Nada. »To je, dakle, tvoja pomoć! A ja sam mislila da si ti dobar miš. Gladna sam, gladna, gladna!«

*Ciju-ciju-ciju-ce,
ja sam miš i volim te.
Gladna ti si? Pogledaj me!
Tvoj te mišić razumije.
Velika je mišja glad,*

*slušaj što ću reć ti sad:
Ja pomoći želim svima,
hranu čuvam već danima.
Sačuvao sve sam tebi,
uzeo sam mrvu sebi.
Nareske ću tebi dati,
sir i ribu ćeš kušati,
okrijepit se špinatom,
prestati ćeš s inatom.
Miš ti dobar savjet daje:
jedi male zalogaje!
Žvači dugo, jedi milom,
nemoj trpat hrnu silom.
Slastice ti mišu daj,
za njega to bit će raj.
Čuvaš tako zube bijele,
mišići se tom vesele.
Glad je stvarca vrlo gadna,
izmuči te pa si jadna.
Jelo će veselje biti,
na glad nećeš ni misliti.
Želudac će mirovati,
pa ćeš reći svojoj mati:
ja pojela sve sam sama,
mogu li se igrat, mama?
Srest ćemo se na vratima,
igrat ćeš se s mišićima.
Od hrane si sita, snažna,
svašta možeš, baš si važna!
Ciju-ciju-ciju-ce,
ja sam miš i volim te!*

Nada pripovijeda svojim roditeljima o doživljaju s mišem. »Znaš li što?« radosno kažu roditelji. »Pomoći ćemo i tebi i mišu. Uvijek kada budeš lijepo jela, viknut ćemo 'Bravo!' i staviti pokraj tvojega tanjura jedan orah za miša. Što više budeš jela, to ćeš više oraha moći odnijeti tvojem prijatelju mišu. Ako ne budeš mogla sve pojesti, nećemo te više grditi. Ali poslastice ćeš dobiti samo ako budeš dovoljno objedovala – kao što je i miš rekao.«

Što misliš? Je li Nada imala mnogo oraha za svojega miša? Naravno, čak vrlo mnogo! Ona više nije odugovlačila s jelom. Znala je da je miš čeka kako bi se mogli lijepo igrati.

Što o tome trebaju znati roditelji

Navikavanje djeteta na pravilno uzimanje hrane počinje još u dojenačkoj dobi. Dijete treba hraniti u određenim vremenskim razmacima, u mirnom ozračju, dakle – nikada u žurbi. Hranu koju dijete još ne poznaje, treba davati u malim obrocima i samo ako je gladno, a ne kada je već sito.

Odbija li dijete hranu, ne pravite oko toga nikakvu galamu. Nikada nemojte pokazati da ste ljuti, pa ni zabrinuti. Ako dijete shvati kolikó vam je jelo važno, možda će odbijanje hrane upotrijebiti kao sredstvo s pomoću kojega će vršiti pritisak na vas. Uzimanje hrane prirodna je stvar i tako se trebamo odnositi prema njemu.

Tu važi načelo: *Jesti se smije, a ne mora!*

Vaše dijete ima pravo, kao i odrasli, odbiti određena jela. Ako ga prisiljavamo da guta ono što ne voli, ubrzo će se stvoriti odbojnost, i to ne samo prema tom jelu nego i prema svim sličnim jelima. Ako dijete nije gladno pa ga prisiljavamo da jede, može nastati isti takav nepoželjni učinak. Uzimanje hrane nikada se ne smije doživjeti kao kazna!

Odugovlači li dijete s jelom, ne naređujte mu da se požuri i ne grдите ga zbog toga. Upitajte ga želi li nastaviti jesti. Ako kaže da ne želi, uzmite mu tanjur, i to što je moguće bezosjećajnije. Kada nakon nekoga vremena dijete kaže da je gladno, nemojte mu dati ništa – niti jelo, niti poslastice. Recite mu samo kada će biti sljedeći obrok. Dijete mora usvojiti ritam uzimanja hrane. Ono mora naučiti uzimati potrebnu hranu tijekom određenog obroka. Čekanje na sljedeći obrok ne treba promatrati kao nešto negativno zato što dijete nije jelo ništa. Nemojte nikada djetetu za kaznu dati ostatke njegova prethodnog obroka. I u tome slučaju moglo bi se trenutačno odbijanje pretvoriti u trajnu odbojnost.

Ako dijete boluje od nedostatka apetita, treba se, naravno, posavjetovati s liječnikom. Ne postoje li psihološki uzroci te odbija li dijete hranu i dalje, dogovorite s njim ovakav program:

»Pomoći ćemo ti na sličan način kao što je to u priči s mišem. Svaki put kada pojedеш neki zalogaj, stavit ćemo ti nešto pokraj tanjura. Kada budeš sit i ne budeš više mogao jesti, ne moraš pojesti do kraja. Kod sljedećeg obroka biti će već bolje. Ti znaš da u međuvremenu nećeš dobiti nikakve poslastice. Što bismo ti mogli staviti pokraj tanjura? Nećemo uvijek imati orahe. Ali, ako hoćeš, možeš dobiti kamenčice za

igru. Možemo također napraviti maloga miša ga ili narisati pa ćeš ga moći imati uza se kada budeš jeo. Osvojene kamenčiće zamijenit ćemo za orahe. Ili ćemo napraviti orahe od papira, ili ćemo ih narisati na papir pokraj miša. Što ti se više sviđa?»

Čemu sav taj trud? Dijete treba pozitivno doživjeti uzimanje hrane. Dajemo mu motiv za jelo, ali ga ne prisiljavamo. Nastavak igre nakon obroka dodatna je motivacija i potiče zajedništvo u obitelji.

Ako vaše dijete ne želi ostati u dječjem vrtiću

GORAN I NJEGOV MEDVJEDIĆ

Mama, ostani tu, nemoj otići!« plače Goran. »Ne želim ostati u vrtiću.« Mama ga pokušava utješiti: »Ja ću odmah doći po tebe. Ovdje ima tako lijepih igračaka i mnogo dobre djece. Nemoj plakati. Ovdje je mnogo zabavnije nego kod kuće.«

Ali Goran samo sjedi u kutu i plače. Kada majka dođe po njega, saznaje da se uopće nije igrao. Sljedećega dana Goran plače već kod kuće i cijelim putem do vrtića.

Goran još ne zna kako u vrtiću može biti lijepo i da se druga djeca tamo rado igraju. Zato što uvijek plače, uopće ne primjećuje da u vrtiću postoji kut s lutkama i s kuhinjom za lutke, zatim kutija s velikim, malim, crvenim, žutim, zelenim i plavim kockicama, slagalice od drva, trkaći automobili i teretna vozila, različite bojice, šarene slikovnice i još mnogo toga. On također ne vidi kako se djeca rađuju igrajući se zajedno, niti čuje kako teta zna pripovijedati lijepe priče.

Vrativši se kući, Goran se poželi igrati sa svojim medvjedićem. Ali medvjedić napravi žalosno lice i zabrunđa: »Ostavi me! Sve mi je to užasno dosadno. Uvijek se jednako igraš, uopće ne znaš neke vesele igre.« Goran se naljuti na medvjedića i pomisli: »Nije važno,

igrat ću se kockicama!« Ali kockice se ne daju slagati, stalno se ruše. Ni one se više ne žele igrati s Goranom. Onda on potraži bojice kako bi narisao lijepu sliku. Ni to mu ne uspijeva. Bojice mu iskliznu iz ruke i ne može ništa raditi s njima. »Igrat ću se autićima.« »Brrmm«, čuju se autići, ali kotači se ne okreću. »Tako, sada ću gledati dječji program na televiziji.« »Kvrc«, začuje se u televizoru i slika nestane. Goran više ne zna što bi radio. »Možda će mi mama ispričati neku lijepu priču?« Ali mama ima mnogo posla i nema vremena za njega.

Majka ide u kupovinu i Goran, kojemu je sada vrlo, vrlo dosadno, smije ići s njom. Na putu do trgovine susretne Juliju. Julija već nekoliko mjeseci ide u dječji vrtić. »Zašto si tako namršten?« upita ona Gorana. »Ah, tako mi je dosadno! Ne znam kako bih se igrao.« – »Što? Ti nemaš nikakvih igračaka?« – »Naravno da imam«, zbunjeno odgovori Goran, »ali one se ne žele igrati sa mnom.« – »Tako? Ne razumijem. Meni se to ne bi moglo dogoditi. Ja, naime, idem u dječji vrtić«, ponosno kaže Julija. »Ja ne volim ići u vrtić. Ja radije ostajem kod kuće«, prkosno odgovori Goran. »Baš si glup! Tamo ima najljepših igara. Znaš li igru 'Nespretnjaković' ili 'Razbojnici' ili 'Slijepa krava' ili 'Car i vojnici'?« – »Ne. Može li se to igrati kod kuće?« »Ha-ha-ha. Naravno da ne može! Vrtić je baš zato dobar što se samo u njemu mogu igrati sve te nove igre. Znaš li što? Posjeti me jednom u vrtiću, ali ne smiješ plakati. Ako ti se ne sviđa, možeš otići kući.«

S medvjedićem u rukama, Goran je sljedećega dana posjetio Juliju u dječjem vrtiću. Majka ga je čekala vani. Nije ga uopće bilo strah. Bio je znatiželjan. Iz-

nenadio se kad je vidio onoliko mnogo igračaka. Jučer od silnih suza nije uopće vidio te lijepe stvari. Djeca su počela lijepiti zanimljive lutke od ostataka tkanine. »Dodi, radi s nama!« zamolila ga je Julija. »Kada to završimo, teta će nam pripovijedati zanimljivu priču.« Ali Goran je u vrtiću samo u posjetu pa nije više imao vremena. Majka ga ne može tako dugo čekati. »Šteta«, šapne Goran medvjediću, »rado bih još ostao.« Medvjedić je potvrdno zabrundao.

Kod kuće Goran razmišlja o dragoj teti i o velikom broju djece. Kako da se sada igra sa svojim medvjedićem? Uopće nije imao vremena naučiti nove igre. Medvjedić je razočaran i namrgodeno se povlači u svoju kutiju. Goran mu obeća: »Sutra ću ostati duže u vrtiću, onda ću ti sigurno moći pokazati nove igre!«

I doista, sljedećega dana Goran je rekao mami da ga ne mora čekati. On zna da će ona zasigurno doći po njega: »Dodi po mene za jedan sat. Teta je obećala da ćemo se danas smjeti preodijevati. Ja bih to tako rado činio!« Teta je donijela mnogo novinskog papira, šarene vrpce i dijelove starih čipkanih zavjesa. Julija poviče: »Napravit ću si kraljevsku haljinu od čipkanih zavjesa!« – »A ti, Gorane?« upitala je teta sa smiješkom. »Što ćeš ti raditi?« – »Uzet ću novinski papir i napraviti ću sebi i medvjediću kape. Od crvene vrpce napraviti ću nam kravate.« Djeca su počela marljivo izrađivati odjeću. Goran je već gotovo završio, ali tada je majka došla po njega. »Što, zar već? Molim te, ostavi me ovdje dok sva djeca ne budu išla kući. Tako mi se sviđa u dječjem vrtiću. I ja bih htio svaki dan ići u vrtić!« Mama je sretna što je Goran tako odlučio pa ga je ostavila da se i dalje igra.

Kod kuće se Goran još jednom igrao preodijevanja sa svojim medvjedićem. Bio je zaposlen cijelu večer. Neprestano je pravio novu odjeću. Jednom je medvjedića odjenuo kao Crvenkapicu, zatim kao čarobnjaka, vilu, kralja i, na kraju, kao duha. Umoran i zadovoljan, medvjedić je u svojoj kapici otišao na spavanje.

Sljedećega je dana u vrtiću bilo natjecanje u trčanju. Medvjedić nije mogao ići s Goranom, ali to mu nije smetalo jer ionako zna da će mu Goran od sada svakoga dana pokazivati nove igre. Rado će ga pričekati kod kuće. Medvjedić i sve druge igračke bili su sretni što je Goran postao tako spretan i pametan.

Što o tome trebaju znati roditelji

Osjeća li vaše dijete strah od razdvajanja, trebali biste ga prije nego krene u vrtić uvjeriti da ćete, iako ga nakratko napuštate, ubrzo doći po njega. Ali samo uvjeravanje kako će se mama odmah vratiti i da se ništa ne može dogoditi, nije dovoljno. Dijete to mora doživjeti. Ako se boji, nemojte ga nagovarati. Također ga ne smijete prisiljavati da svlada strah. Polako ga navikavajte na to da kraće vrijeme provodi bez vas.

Prvi bi korak mogao biti da, na primjer, kažete djetetu: »Ja ću nekoliko minuta čekati pred vratima. Hoćeš li mi za to vrijeme sagraditi jedan lijep toranj? Zatim ću doći unutra i radovati se iznenađenju koje si mi sam napravio.« Drugi korak: »Idem isprazniti kantu za smeće i donijeti poštu. Odmah se vraćam i već sam znatiželjna što ćeš mi pri povratku pokazati.« Vremenski razmaci stalno se povećavaju. Naravno, ne

smijete dijete predškolske dobi ostaviti bez nadzora ako vas duže vrijeme neće biti!

Kad upišete dijete u vrtić, prvo mu pokažite prostorije i igračke u vrtiću, ali bez prevelike buke. Zatim nekoliko puta dođite nakratko s djetetom u skupinu djece u koju je vaše dijete uključeno. Ne silite ga odmah da se igra s ostalom djecom. Tek kada vidite da pokazuje zanimanje, potaknite ga na igru. Dijete mora dobiti mogućnost za polagano privikavanje na novu situaciju. Ono ne smije biti preopterećeno rastankom od vas i nepoznatom okolinom.

Nakon prvoga stupnja privikavanja ostavite dijete neko vrijeme samo u skupini djece. Prethodno mu morate reći da će ostati samo! Za to vrijeme možete, na primjer, razgovarati s ravnateljicom vrtića. Poslije toga vratite se u skupinu, ali sjednite malo sa strane. Polako se udaljavajte. Iznenadni nestanak mogao bi biti šok za dijete. Dječji vrtić koji ima dobro pedagoško vodstvo svakako će prihvatiti takvo postupno privikavanje djeteta na novu situaciju.

Često se događa da se dijete već posve dobro osjeća u vrtiću, ali kod kuće govori da ne želi ići tamo. U tom slučaju nije potrebno mnogo raspravljati. U početku prihvatite njegovo odbijanje, ali se nemojte i dalje obazirati na to. Usmjerite djetetovu pozornost na pozitivne strane vrtića. Naglasite kako vas zanimaju njegove priče o onome što se događa u vrtiću i kako se već sada radujete razgovoru o tome. Odbija li dijete i dalje, ne obraćajte pozornost. Nemojte popustiti! Pohađanje dječjega vrtića važna je vježba za školu.

Ako vaše dijete ometa nastavu

KLAUN S NOSOM - SIRENOM

Hrvoje u početku nije išao rado u školu jer ni jedan prijatelj iz vrtića nije bio u njegovu razredu. Nepoznata su djeca jedva razgovarala s njim pa se bez prijatelja osjećao prilično usamljenim i nesigurnim.

Ali već nekoliko tjedana sve je drukčije: djeca uvažavaju Hrvoja! Počelo je tako što je učiteljica jednoga dana postavila Hrvoju pitanje na koje nije znao odgovoriti. Sva su djeca zurila u njega. Sav zbunjen, Hrvoje je počeo kriviti lice i, da ne bi ispao glup, jednostavno rekao nešto šaljivo. Sva su se djeca glasno nasmijala. Nije ga smetalo što se učiteljica razljutila. Bilo je važno samo to što su se djeca smijala i tako ga, kako je on vjerovao, konačno prihvatila.

Hrvoje se više nije osjećao usamljenim. Otkako mu je šala uspjela, i dalje pravi gluposti jer bezuvjetno želi nasmijati ostalu djecu. Ali sada mu se sve manje djece smije jer su im Hrvojeve šale postale već dosadne. Hrvoje to ne primjećuje, još misli da je najzanimljiviji u razredu. Zapravo, postao je ništa drugo do smutljivac.

Jednoga je dana učiteljica najavila da će cijeli razred ići s njom u cirkus. Djeca su se vrlo razveselila.

Onda je došao i taj trenutak. Imali su sreće što je učiteljica na vrijeme nabavila ulaznice – dobila su najbolja mjesta u prvome redu.

Orkestar zasniva koračnicu i počinje vesela predstava. Akrobati hodaju na rukama i izvode opasne skokove, okićeni konji galopiraju u krugu, ulaze odjeveni psi hodajući na dvjema nogama, magarac visoko poskakuje, klaunovi se kotrljaju, a glupi August neprestano zapinje o svoje prevelike cipele.

Ukusno odjeveni ravnatelj cirkusa pozdravlja gledatelje i najavljuje prvu točku. Dresura lavova. Hrvoje sjedi mirno i uzbuđeno promatra kako lav skače kroz obruč. On osjeća poštovanje prema velikim životinjama. Kada je točka završila, odahnuo je što su lavovi slušali krotitelja i što se ništa nije dogodilo.

Nakon te uzbudljive točke, došli su klaunovi. Djeca su im se smijala, a Hrvoje se želi praviti važan pa ih oponaša. Djeca uopće ne zamjećuju Hrvojeve gluposti jer gledaju samo ono što izvode klaunovi.

Ali Hrvojeve gluposti zamijetio je posebno veselo klaun, s malim crnim šeširom na zelenoj raščupanoj kosi i velikim, okruglim i jarkocrvenim nosom, koji zasniva svaki put kada ga klaun hoće obrisati.

Odjednom taj klaun dovikne Hrvoju: »Pogledajte ova-mo, tu je moj kolega! Mladi gospodine, mogu li vas zamolite da dođete k meni? Pridružite nam se kako bismo se svi mi mogli diviti vašim šalama!«

Hrvoje se uplašio. Malo je zbunjen, ali i ponosan što ga je klaun zapazio. Popne se na pozornicu. »Ti si veseljak, pokaži nam što znaš!« veselo ga zamoli klaun. Ali Hrvoje se baš sada ne može sjetiti ničega

šaljivog. Ponavlja samo ono što je već izvodio u školi. Iskrivljuje lice, iza klauna pravi »ptičji znak« ili mu stavlja magareće uši, zatim izgovori po koju besmislicu – ali nitko mu se ne smije!

Tada jedna djevojčica dovikne: »Hoćemo klaunove! Ovaj dječak nije uopće smiješan, nije ni za glupog Augusta!« Neka djeca počinju čak Hrvoju zviždati. Ostali viču: »Vrati se već jednom na svoje mjesto, samo smetaš!«

Hrvoje stoji na pozornici kao okamenjen, sav crven u licu i samo što ne zaplače. Klaun se sažali. Pokušava pomoći dječaku i odvratiti pozornost s njega. »Moje dame i gospodo, sada ću vam ja, najveći trubač svih vremena, odsvirati pjesmu 'Bratec Martin'. Svi moraju pjevati!«

Klaun se nekoliko puta duboko nakloni, tako duboko da njegov crveni nos udari u pod i odmah počne glasno trubiti. Nos nikako ne prestaje trubiti. »Pomoć! Dosta je s koncertom, ti glupi nosu! Ne mogu svirati od tvoje buke!« Ali nos trubi i dalje. Klaun povuče nos, zavrne ga kako bi ga isključio, ali nos zasvira još glasnije.

To je bilo tako veselo i Hrvoje je potpuno zaboravio kako se malo prije osramotio. I on se od svega srca smije s drugom djecom. Kada je klaun vidio kako je Hrvoje opet radostan, zamolio ga je da dva puta pljesne rukama jer možda će taj strašni nos poslušati dječaka. Hrvoje snažno pljesne rukama i doista – nos prestane svirati!

»Mnogo hvala, dragi kolega! Sada konačno mogu izvesti svoj koncert s trubom.« Klaun stavi u Hrvojevu ruku malu trubu i reče: »Daj mi, molim te, intonaciju.«

Hrvoje počne svom snagom puhati, ali umjesto tona iz trube izlete konfeti. Hrvoje je od glave do pete posut šarenim kružićima. Svi se smiju toj šali, nitko se više ne ruga Hrvoju. »Tek si sada pravi šapće klaun jer sudjeluješ u igri i ne želiš pod svaku cijenu biti u prvom planu«, klaun Hrvoju smiješeći se. »Tako, sada će svi pjevati 'Bratec Martin', a ja ću svirati trubu.« Klaun korača kroz mnoštvo, a Hrvoje za njim. Time završava točka, a djeca oduševljeno plješću.

Sljedećega dana, učiteljica tijekom odmora pozove Hrvoja k sebi. »Nešto mi je palo na um prilikom jučerašnje šale s konfetima koja te je izvukla iz neugodna položaja. Nakon svakoga sata tijekom kojega ne budeš napravio nikakvu glupost, za nagradu zalijepit ću u tvoju bilježnicu jedan konfet odnosno kružić u boji. Kada skupiš deset bodova, moći ćeš izabrati nekakvu počasnu službu u razredu. I ostali će učenici, naravno, sudjelovati u našoj nagradnoj igri. Ako se više ne budu smijali tvojim glupostima i ako ti se budu divili što si uspio postati dobar učenik te paziti na satu kao i oni, onda će cijeli razred imati pravo odrediti kamo ćemo sljedeći put ići na izlet. Sigurno se ne želiš ponovno osramotiti, kao onda u cirkusu. Vidjet ćeš da je ljepše kada te svi doista vole nego kada ti se smiju.« Hrvoje se odmah složio s tim.

Što misliš, koliko je bodova dobio? Mogu ti to reći. Hrvoje više ne pravi nikakve gluposti i njegova bilježnica sada izgleda kao da je po njoj padala kiša konfeta.

Što o tome trebaju znati roditelji

Kada se djeca u razredu smiju bilo kakvoj primjedbi nekog učenika, on to doživljava kao poseban uspjeh. Dijete uživa kada se ističe iz skupine učenika i kada je u središtu pozornosti. Ono doživljava smijeh kao odobravanje. Naknadna opomena učitelja nema ni približno takav utjecaj kao što ga ima odobravanje skupine.

U većini slučajeva, riječ je o djetetu koje ostala djeca ne prihvaćaju u dovoljnoj mjeri i koje gotovo i nema prijatelja. Učiteljevo opominjanje za njega je često jedina mogućnost da bude u središtu pozornosti. Njegovo nepristojno ponašanje tijekom nastave donosi mu pozornost ostalih učenika.

Kada kod kuće razgovarate s djetetom i objašnjavate mu kako je važno ne praviti gluposti tijekom nastave, nećete postići veći uspjeh čak ni onda ako vaše dijete uviđa da ne postupa dobro. Važna je suradnja s učiteljem. Učitelj treba o tom problemu razgovarati s djetetom i, uz njegovu suglasnost, poučiti ostale učenike o tome i zamoliti ih za pomoć. Oni bi trebali što je moguće više potiskivati smijeh kada vaše dijete ometa nastavu.

Budući da dijete ima jaku potrebu za priznanjem u bilo kojem obliku, kao i za važnim položajem u razredu, treba i o tome voditi računa. Učitelj će se dogovoriti s razredom kako će odsada promatrati ponašanje i suradnju svih učenika te iskazivati svoje zadovoljstvo pohvalom ili odobravanjem (bez isticanja pojedinaca). Djeca znaju da će određenom učeniku biti posebno teško svladati se pa na njegovo praćenje na-

stave treba gledati kao na uspjeh. Taj uspjeh zahtijeva odgovarajuće vrednovanje, kao i svaka posebna zasluga ostalih učenika.

Poslije svakoga sata dijete donosi svoju bilježnicu za poruke roditeljima, u koju se učitelj potpisuje ili lijepi naljepnicu. To je priznanje djetetu a ujedno i obavijest njegovim roditeljima. Roditeljima to pruža mogućnost da naknadno pohvale svoje dijete. Ometa li dijete nastavu – izostat će reakcija učitelja i roditelja. Na sljedećem satu dijete će se iznova motivirati.

Učitelj ne smije zaboraviti pohvalom ili odobravanjem povremeno dati djeci znak kako primjećuje njihov trud. Za početnike školski sat traje predugo, njima je treba u kraćim vremenskim razmacima dati povratnu informaciju!

Neopravdana je zabrinutost učitelja da bi ostali učenici mogli biti ljubomorni na posebni program nekoga učenika. Ako je učitelj potaknuo ostale učenike da mu pomognu i ako na odgovarajući način ističe tu pomoć, onda će oni zasigurno prihvatiti tu privremenu naklonost koja se iskazuje jednom učeniku. Neće, dakle, izazvati ljubomoru nego prijateljsko ponašanje. Isticanje pozitivnoga ponašanje dovest će do toga da ostala djeca na primjeru određenog učenika uče kako se i sama trebaju više truditi (učenje prema modelu, vidi 14. stranicu). Od posebne je važnosti pritom i učiteljevo priznanje.

Ako se vašem djetetu rugaju

MALAC, DEBELJKO I MRŠAVKO

Bio jednom dječak koji je bio tako malen da su ga svi zvali Malac. Susjedi su ga zvali Malac. Pekar, kod kojega je kupovao topla peciva, pozdravljao ga je s »Bog, Malac!«. Djeca su vikala za njim: »Eno ide Malac!« Čak ni učitelj nije znao njegovo pravo ime. Dječak je zbog toga bio veoma tužan.

Jednoga dana Malac je otišao u park i na klupi ugledao dječaka kako sjedi, podbočivši glavu rukama i žalosno uzdišući. Malcu se sažalio taj dječak pa je odlučio s njime porazgovarati. »Nadam se da me neće odmah ismijati«, pomislio je. Skupio je hrabrost i upitao: »Zašto uzdišeš tako žalosno? Odakle dolaziš? Ja te uopće ne poznajem.«

Nepoznati dječak uplašeno podigne glavu i upita: »Što, ti razgovaraš sa mnom? Ti mi se ne rugaš zato što sam debeo?« Tek je sada Malac zamijetio da nepoznati dječak ima okruglo lice te da je širok gotovo koliko je i visok. »Ah«, odgovori Malac, »nisam to uopće primijetio! Samo sam se zabrinuo što si toliko uzdisao.« – »Uzdisao sam zato što mi se djeca stalno rugaju. Nikada me ne oslovljavaju mojim imenom. Zovu me Debeljko, a to me jako žalosti. Ja nisam kriv što sam tako debeo!« – »A ja? Meni je isto kao i tebi!

Ni ja nisam kriv što tako sporo rastem. Znaš, ja mislim da su djeca glupa jer nam se rugaju za nešto protiv čega mi ne možemo učiniti baš ništa.« – »Da, djeca su glupa, glupa, glupa! Vikat ćemo da svi čuju: djeca su glupa, glupa, glupa!« veselo su se smijala dva dječaka.

»Što to vičete?« upita ih dječak koji se odjednom stvorio pred njima. Taj je dječak imao tanke i dugačke noge, a duge su mu ruke lamatale oko tijela kao da uopće nisu njegove. Držao se malo pogrbljeno, kao da se na taj način želi smanjiti. »Potpuno se slažem s vama. Djeca su doista glupa. Mene zovu Mršavko.« – »Što?!« viknuli su Malac i Debeljko u isti glas. Malac izusti: »Ah, kad bih samo mogao biti tako visok kao ti, nikad se ne bih žalio!« Debeljko procijedi: »Kad bih samo mogao biti mršav kao ti, nikada više ne bih uzdisao!« – »Glupost«, rekao je Mršavko, »ja bih se rado zamijenio s vama! Bio bih sretan da sam malo deblji i malo niži.« – »Ja bih volio izgledati kao ti, a ti bi volio izgledati kao ja. Nije li to čudno?« – »Baš lijepo zvuči«, nasmijali su se i njihovo je prijateljstvo time bilo zapečaćeno.

Malac, Debeljko i Mršavko sastajali su se svakoga dana i nitko nikoga nije smatrao neobičnim. Kada su im se djeca rugala, pjevali su u jedan glas: »Vikat ćemo da svi čuju: djeca su glupa, glupa, glupa!« Nisu se više žalostili jer više nisu bili sami.

Kada su ostala djeca vidjela da se tri dječaka više ne obaziru na njihovo izrugivanje, dosadilo im je to, pa su čak poslije nekoga vremena uvidjela da su to zapravo tri zabavna i vesela dječaka. Malac je i dalje

bio malen, Debeljko debeo, Mršavko visok i tanak, a ipak se sve promijenilo. Zašto?

Tri su prijatelja djeci pokazala da samo glupi ljudi sude o drugima prema izgledu. Svojim su sigurnim i prirodnim ponašanjem potvrdili da nisu drukčiji od ostale djece i da im pripadaju jednako kao i svi ostali.

Što o tome trebaju znati roditelji

Viši, niži, deblji, mršaviji ... – sve što dijete razlikuje od njegovih vršnjaka, može djetetu biti velik problem. Takvo dijete ostala djeca ismijavaju i rugaju mu se. Ona su pritom doista posebno okrutna. Doduše, nesvjesno! Sve što je drukčije, što ne odgovara normi – upada u oči i privlači pozornost. Djeca, ali i odrasli, prvo počinju s primjedbama poput »Kako si ti nizak!«. O odgovoru osobe na koju se primjedba odnosi ovisi hoće li se to pretvoriti u ruganje. Uspije li se dijete praviti kao da nije čulo tu primjebdu ili se prema njoj očituje otvoreno: »Da, doista, ja sam prenizak!« – izazovi će ubrzo prestati. Pokaže li, međutim, da je povrijeđeno, pokuša li sakriti svoju povrijeđenost drskim ponašanjem, to će drugima biti povod za nastavak ruganja.

Kako možete pomoći djetetu ako mu se rugaju?

Prihvatite dijete s njegovim problemom!

To znači da ne smijete pokušati umanjiti njegove teškoće (»Ma hajde, nije to tako strašno! Ti si ionako...«), nego morate pokazati razumijevanje: »Vjerujem da ti je neugodno što si niži (viši, deblji ...) od ostale djece. Je li to točno? Pretpostavljam da te vrijeđa kada ti se djeca rugaju. Ti bi volio biti isti kao i ostali.«

Navedite dijete na svladavanje njegovih teškoća:

»Jesu li doista sva djeca koju poznaješ jednaka? Ima li u tvojoj skupini djece koja su deblja, mršavija, viša, neurednija...? Razmisli malo!

Znaš, jučer sam vidjela djevojčicu kojoj su se djeca rugala jer ne voli jesti sladoled. Ti veoma voliš sladoled. Možeš li zamisliti da ima djece koja ga ne vole? To ti izgleda čudno, zar ne? Bi li se ti zbog toga toj djevojčici rugao? Sigurno ne bi! Vidiš, uvijek ima glupih ljudi koji se nekomu smiju samo zato što ne mogu razumjeti da on može biti u bilo čemu drukčiji, izgledati drukčije ili razmišljati na drukčiji način nego oni.

Uostalom, ta je djevojčica postupila jednako kao i tri prijatelja u našoj priči – kao Malac, Debeljko i Mršavko! Nije se obazirala na glupe i podrugljive primjedbe, nego je zadovoljno jela svoj sendvič sa sirom i glasno se smijući otišla sa svojom prijateljicom igrati se loptom. Ostala joj se djeca više nisu rugala jer im to više nije bilo zanimljivo.

Zapravo, svima je svejedno kako neko dijete izgleda ako je ono veselo i ljubazno te ako ne dopušta da mu se rugaju. Tek tada ostali uviđaju kako to dijete može biti dobar prijatelj i više ne obraćaju pozornost na njegov vanjski izgled.

Razmislimo o tome koliko djece poznajemo koja su po bilo čemu drukčija od ostalih! Iznenadit ćeš se – ima ih više nego što možeš zamisliti! Njihovu posebnost nisi zamijetio samo zato što su vesela i što se ne opterećuju porugama ostalih.«

Pomognite svojem djetetu izgraditi osjećaj vlastite vrijednosti:

»Marko i Dragica su tvoji prijatelji, nije li tako? Što misliš, zašto oni vole doći k tebi? Sjećam se kako

si s njima podijelio svoju čokoladu. Ti si, dakle, darežljiv, nisi škrto dijete. Time se doista možeš ponositi. Sjećam se također kako Marka nisi u školi tužio kad je napravio neku glupost. Ti si dobar prijatelj i na tebe se čovjek može osloniti. Možeš li se i ti sjetiti nečega lijepog što si učinio i što dokazuje kakav si i zbog čega te djeca vole?»

Ako se vaše dijete nasilno ponaša

TOMISLAV I CRNI GAVRAN

Tomislav je divlji i svadljiv dječak. Tuče se sa svima jer želi pokazati da je jak i da mu nitko ništa ne smije. Djeca ga se boje i sklanjaju mu se s puta pa on uopće nema prijatelja.

On drsko odgovara odraslima, a ako ga ukore, prkosno se povuče u svoju sobu. Prije toga – ili baci na pod neki predmet koji usput može dohvatiti ili snažno zalupi vratima.

Jedne večeri iznenada u Tomislavovu sobu kroz otvoreni prozor uleti golem crni gavran.

*Stiže pomoć gra-gra-gra,
može jedna igrica?
Što si tužan, tako sam?
Hajde, reci, daj da znam!
Što ti nos je tako pao,
pa ti nisi dječak zao.
Možda turbo, malo življi,
haj'mo reć ponekad divlji.
Zato ustaj, osmijeh daj,
ja ću pomoć, ti to znaj.
Stiže pomoć gra-gra-gra,
može sad čarolija?*

Crni gavran drži u svojim pandžama mali televizor. Triput zamahne krilima i pojave se prve slike: »Mali crni gavran i ledeni čovjek«. Budući da ne možeš vidjeti film, ispričat ću ti priču.

U visokim planinama obitava mnogo, mnogo gavrana. U skupini je mladih gavrana i malen gavran koji se veselo igra s ostalima.

Ali jednoga se dana sve promijeni. Roditelji – gavrani moraju izgraditi novo gnijezdo pa su zbog toga vrlo zauzeti. Sva gavranova rodbina, baka – gavran i djed – gavran, stric – gavran i teta – gavran, svi im pomažu. Oni su toliko zaposleni da uopće više nemaju vremena za maloga gavrana. Mali je gavran vrlo nezadovoljan zbog toga. Jednom je bijesan, zatim nesretan, onda razočaran, onda opet srdit i ponovno bijesan. Kada roditelji nađu malo vremena pa maloga gavrana nešto upitaju, on im odgovara drsko i prkosno. Roditelji ga opominju: »Kako si drzak! Ne možeš li biti pristojan kao ostala djeca – gavrani? Ugledaj se na njih!« Mali gavran pomisli kako roditelji više vole drugu djecu nego njega i još se više razljuti na tu djecu – gavrane. Svojim kljunom bezobrazno kljuca prijatelje s kojima se igra pa im čak čupka lijepa pera iz repova. Naravno, prijatelji ga više ne žele i isključuju ga iz igre.

Sada mali gavran misli kako su svi protiv njega i kako ga nitko ne voli. Prkosno pomisli: »I tako mi nitko ne treba! Svi ste glupi i ružni. Zločesti ste prema meni. Ni ja vas ne volim!« I tako, sve više počinje vrijeđati ostale, postaje drzak prema odraslima i neposlušna prema roditeljima. Roditelji moraju maloga gavrana neprestano opominjati, lijepo mu govoriti ili ga

kažnjavati. Ali ništa ne pomaže, mali gavran i dalje tjera svoje. U svojem jadu, roditelji odlete u snijegom pokrivena planina kako bi potražili savjet od mudroga Ledenoga čovjeka.

Ledeni čovjek – dobroćudan stari patuljak s dugom bijelom bradom – posavjetuje ih da ostave maloga gavrana neko vrijeme kod njega u planinskim vrhovima. Sve ga životinje poznaju kao mudroga i dobroga čovjeka koji rado pomaže drugima. Mnoge životinje dolaze k njemu po savjet ili na liječenje kada su ranjene.

Tako je mali gavran došao k Ledenom čovjeku. Roditelji su bili žalosni kad su se opraštali od njega, majka je čak malo plakala. Ledeni je čovjek ljubazno pozdravio maloga gavrana i uopće nije obraćao pozornost na njegovo prkosno i ljutito lice.

»Tako sam sretan što si došao. Vjerujem da se mogu pouzdati u tebe i da ćeš mi u nečemu pomoći. Mogao bi mi učiniti veliku uslugu! Veliki sjeverni medvjed leži kod mene i strašno ga boli trbuh. Potrebna mu je posebna ljekovita trava. Ti bi mi uvelike mogao olakšati posao i ublažiti bolove velikome sjevernom medvjedu kada donio tu ljekovitu travu iz doline. To nije jednostavna zadaća i znam da će ti to biti teško napraviti, ali imam povjerenja u tebe. Mislim da si pametan i vrijedan te da ćeš nam biti od velike pomoći. Hoćeš li to učiniti za mene?«

Mali gavran ne zna što bi rekao. Nije navikao da mu istovremeno iskazuju povjerenje i povjeravaju tako važan zadatak. Oklijeva i postaje nesiguran. Ipak, on odgovori drsko: »Što se mene tiče, može! I tako mi je dosadno na ovim pustim snježnim vrhovima.«

Ledeni se čovjek uopće ne obazire na drski odgovor maloga gavrana i na njegovo nepristojno ponašanje. »Hvala, to me doista veoma raduje! Spreman si nam pomoći i zato si nam prijeko potreban. Lijepo je što se mogu osloniti na tebe.«

Iako to još ne želi priznati, mali je gavran ponosan zbog riječi Ledenoga čovjeka. Brzo poleti kako bi potražio ljekoviti travu za velikoga sjevernog medvjeda. Uopće nije jednostavno među tolikim travama naći pravu biljku. Ipak, mali se gavran veseli što ima tako važnu zadaću i što će konačno biti od neke koristi. Kada je pronašao travu, poletio je natrag.

Ledeni je čovjek vrlo zadovoljan s malim gavranom i hvali ga. Veliki sjeverni medvjed ubrzo ozdravi, zahvaljujući malom gavranu, i ponovno postade onako snažan kako je bio i prije. Sada i ostale životinje imaju povjerenja u maloga gavrana i sve ga češće mole za pomoć. On je već gotovo isto tako važan kao i Ledeni čovjek. Sjeverni medvjed postao je njegov prvi prijatelj, zatim su to postali i snježni zec, pingvin, morski pas i, na kraju, mali gavran ima vrlo mnogo prijatelja. Mali gavran ima mnogo posla i svi ga vole pa je ubrzo zaboravio svoje ružno ponašanje. Postao je drag i ljubazan te se svi mogu osloniti na njega.

Tada mu dolete roditelji. Sretni su što opet imaju svojega maloga i sada tako omiljeloga gavrana. Ledeni čovjek kaže mu na rastanku: »Mnogo si toga naučio. Ti sada znaš kako se drugima može pomoći, postao si ljubazan i povjerljiv. Uistinu ćeš nam nedostajati! Posjeti nas opet, kada uspiješ i među gavranima steći takvo povjerenje kakvo imaš kod nas!«

Budući da mali gavran nije postao samo hrabar i dobar nego i pametan, prema drugim gavranima ponaša se isto tako uljudno kao i prema životinjama u visokim i snijegom prekrivenim planinama a uvijek je spreman pružiti pomoć. Gavrani ga sada poštuju, a djeca – gavrani opet se žele igrati s njime.

Roditelji, doduše, još uvijek imaju malo vremena za maloga gavrana, ali mu se zato ponosno smješkaju. On zna da ga nisu zaboravili i da ga veoma, veoma vole iako se ne mogu toliko baviti njime.

Čarobni televizijski program je završen. Tomislavu iznenada padne na um ova misao: »Jesi li ti, možda, bio taj mali gavran? Želiš li mi zato pomoći što sam i ja tako glup kao što je nekada bio mali gavran?«

Crni gavran potvrdi i pruži Tomislavu ljekovitu travu s četiri okrugla lista. »Što ću ja s tim?« čudi se Tomislav.

*Crni gavran gra-gra-gra,
gdje je problem, tu sam ja.
Ljutiš sebe, žalostiš druge,
sav si jadan ti od tuge.
Zato uzmi ovu travu,
svaki listić drž' za glavu,
broj do četiri, nemoj stati,
i ljutnje će tad nestati.
Pristojan kad budeš bio,
i pomoći kad budeš htio,
svak' će reći, tog dječaka
želi za se majka svaka!
Misli na to! Zbogom! Gra!
Sada nas je dvojica.*

»Mogu li ja biti poput maloga gavrana? Kako? Ovdje, kod kuće ne mogu liječiti sjevernoga medvjeda. Nema ni Ledenoga čovjeka koji bi mi pomogao!« Za doručkom Tomislav pripovijeda roditeljima svoj doživljaj i zatraži savjet kako bi mogao postupiti poput maloga gavrana.

Roditelji predlože da se igraju s Tomislavom Ledenoga čovjeka i maloga gavrana. Roditelji bi kao »Ledeni ljudi« jednom mogli zamoliti njega, odnosno »maloga gavrana«, da zalije cvijeće ili da ih savjetuje što da pripreme za nedjeljni ručak, a drugi bi put »mali gavran« mogao otići u kupovinu. Ukratko, Tomislav bi trebao postati važnom osobom u obitelji, jednako kao što je to bio mali gavran kod Ledenoga čovjeka. Naravno, samo ako uspije ispravno rabiti dar crnoga gavrana – ljekovitu travu.

Kada se Tomislav počne ljutiti ili postane bijesan, uzet će ljekovitu travu u ruku, dodirnuti list za listom i polako brojiti: Jedaaaan, dvaaaa, triiii, četiriii...« Pritom će misliti na priču o malom gavranu i doista, bijes će gotovo posve nestati.

Što o tome trebaju znati roditelji

Djetetovo nasilje može biti izraženo riječima (dijete je drsko, više ili psuje) i djelima (uništava predmete, napada osobe). Najčešće se dijete zadržava na nasilju riječima da bi dalo oduška svojem nezadovoljstvu. Ono se ponaša nasilno, između ostaloga, kada je ljubomorno, kada se osjeća zapostavljenim ili ne-shvaćenim ili pak kada pati što ga drugi ne vole.

Kako bi se izašlo na kraj s dječjim nasilništvom, nije, dakle, dovoljan samo ispravan odnos prema napadima bijesa. Cilj je ukloniti uzrok nasilništva. Obitelj ima najvažniju ulogu u tome. Prije svega, dijete ne smije imati u obitelji primjer nasilne osobe. Uspijevate li se svladati? Treba djetetu stvoriti mirno ozračje, puno razumijevanja. Dijete mora osjetiti da je prihvaćeno, mora sebe doživljavati kao važnoga člana obitelji, kojega roditelji trebaju i koji im je veoma važan.

Kako najbolje odgovoriti na djetetovu nasilnost? Nećete ništa postići ako dijete grдите ili kažnjavate. To je za dijete samo dodatna potvrda: »Ne vole me! Ne razumiju me!« I tako se postiže upravo suprotno – dijete postaje još tvrdoglavije i svoje razočaranje izražava nasiljem.

Lijepo obraćanje također neće pomoći jer dijete tako doživljava da mu se zbog njegova nasilničkog ponašanja poklanja pozornost koju ono zapravo želi. On, dakle, dobiva nagradu za nasilje. Obrazloženja roditelja, bez obzira u kojem ih obliku daju, neće dijete primiti na odgovarajući način i zato ostaju bez pravoga učinka.

Najvažnija zapovijed: nasilničko ponašanje mora se previdjeti – dakle, ne smije se na nj obraćati pozornost!

Ako postoji opasnost da dijete ozlijedi sebe ili druge ili pak da razbije predmete, morate ga izvesti iz »područja opasnosti«. To morate učiniti mirno, bez riječi, ali odlučno. Tada mu možete ukratko objasniti: »Kada se smiriš, bit će nam drago što ćemo opet biti zajedno.« Ni u kojem slučaju ne smijete dijete zatvoriti. Ono mora biti samo prostorno odvojeno od prethodne situa-

cije. Uspije li vam ne obraćati pozornost na njegovo divljanje, bilo bi čak najbolje ostati pokraj njega. Tako vam se pruža mogućnost da ga pohvalite čim se prestane nepoželjno ponašati. Ta vrsta napada nasilničkoga ponašanja može trajati prilično dugo. Morate stoga sačuvati svoje živce!

Evo jednoga primjera iz vremena kada sam bila ravnateljica škole!

Roditelji su osmogodišnjega Tonija od treće godine njegova života (»razdoblje prkosa«) smatrali problematičnim djetetom. Majka je bila vrlo uzrujana i nestrpeljiva te je stalno gundala. Otac je izvana izgledao miran, ali je znao iznenada »eksplodirati« i galamiti na majku. Obiteljski život bio je sve drugo samo ne skladan. Osim toga, Toni je bio ljubomorani na svojega četverogodišnjega brata.

On se stalno osjećao povrijeđen, napadnut i ne-shvaćen. Nije imao prijatelja, ali je prkosno tvrdio kako i ne želi nikoga. Često su nepredvidljive sitnice (nepromišljena riječ učiteljice ili nekog učenika, pucanje vrška bojice prilikom risanja ...) izazivale kod toga dječaka velike izljeve nasilja. Istrčao bi iz učionice, udarao nogom po zidu, prevrtao stolice i tukao malu djecu.

Kad je jednoga dana na odmoru u školskom dvorištu udarao nogom djecu iz dječjega vrtića, htjela sam ga odvesti u svoj ured. On je divljački udarao oko sebe i bacio se na tlo pa sam ga doslovce morala odvući iz školskoga dvorišta. U uredu je odmah počeo prijetiti kako će mi sve porazbijati. Nisam obraćala pozornost na njegove prijetnje i mirno sam mu rekla: »Žao mi je. Ti se sada strašno ljutiš na mene.« Ustuknuo je za

trenutak, ali je vrlo brzo počeo bacati na pod papire s mogega pisaćeg stola. Pritom me je promatrao i očekivao moju reakciju. Nisam se obazirala na njegove izazove iako mi je to bilo teško. Ljutilo ga je što nisam odgovorila onako kako je očekivao, ali se još nije predavao. »Sada ću ti razbiti telefon!« prijetio je i polako prilazio telefonu, gledajući me ispod oka. Da sam tada reagirala, još bih više pojačala njegovo nasilničko ponašanje. Uzeo je telefon i pustio ga da padne, ali oprezno. Sada mu razbijanje više nije ništa značilo, njegovo je nasilničko ponašanje sada postalo sredstvom s pomoću kojega će mene izazvati i prisiliti me da nekako odgovorim.

I dalje sam šutjela i nisam ga gledala. Postao je nesiguran i nekoliko je puta udario nogom o zid, bacio na pod moje olovke i stao pokraj prozora s prkosnim izrazom lica. Sada je došao trenutak u kojemu sam mu se morala obratiti. Prišla sam mu, blago stavila ruku na rame i rekla: »Mislim da si bio tužan što te netko uvrijedio. Nije li tako?« Nije odgovorio, ali je i dalje mirno stajao. Nježno sam ga pomilovala i nastavila: »Znam kako boli kada misliš da te drugi ne vole. Mogu zamisliti da se često osjećaš usamljenim. Primijetila sam da posebno voliš risati i da to radiš vrlo lijepo. Tvoje mi se slike doista veoma sviđaju. Znaš, veoma bi me radovalo kada bismo ti i ja bili prijatelji te kada bi me ti s vremena na vrijeme iznenadio darujući mi neku sliku. U mojem uredu uopće nema šarenih slika. Pogledaj, ovdje bi, na primjer, baš dobro pristajala jedna slika!« Njegovo se ukočeno stanje malo – pomalo počelo opuštati, ali ipak nije ništa odgovorio. Počela sam skupljati papire i olovke s poda te rekla: »Bilo bi lijepo od tebe kada bi mi pomogao da sve to opet do-

vedem u red.« Pomogao mi je bez riječi. »Tako, hvala ti što si mi pomogao! Ti doista možeš biti dobar prijatelj!« Sljedećega mi je dana donio sliku. Poslije sam dobila još mnogo slika. Nakon što smo nekoliko puta dugo razgovarali, njegovi napadi nasilničkoga ponašanja u školi naglo su nestali.

Poučila sam roditelje kako će se odsada ponašati i pokušati shvatiti uzroke djetetove agresivnosti te ih ukloniti. Dogovorili smo se da će voditi bilješke o tome u posebnu »bilježnicu uspjeha«. Agresivno dijete upada u oči, naravno, pretežito svojim negativnim ponašanjem. Roditelji misle da neprestano moraju opominjati svoje »problematično dijete«. Pritom potpuno gube iz vida kako njihovo dijete ima i mnoge osobine koje su vrijedne priznanja. Ako ono dobiva samo odgovore na svoje negativno ponašanje, sigurno neće biti potaknuto da se popravi. »Bilježnicom uspjeha« roditelji će naučiti poklanjati više pozornosti onome što je kod njihova djeteta pozitivno. Bilježnica će djetetu pomoći da stekne sigurnost i samopouzdanje. Tako će prvotni izazivači nasilničkoga ponašanja polako gubiti svoj utjecaj.

Ako se vaša djeca svadaju

MEDO I BUCKA, MALI MEDVJEDIĆI

Jesi li ikada promatrao male medvjediće u zoološkom vrtu? Jesi li vidio kako se često veselo hrvaju i grizu? Ali kada postanu grubi, majka medvjedica zgrabi ih za krzno, protrese i rastavi.

Medo i Bucka takva su dva ljupka medvjedića. Ali njih ne možeš posjetiti u zoološkom vrtu jer sa svojom majkom stanuju daleko od nas – u lijepoj, toploj medvjedojoj špilji. Medo je stariji, veći i jači od Bucke. Medo već smije katkad nakratko sam izaći iz špilje. Tada juri unaokolo, penje se po srušenim stablima ili se brčka u potoku. Onda opet trči za muhama ili leptirima i hvata lišće koje pada. Često se valja po travi i zadovoljno brunda. Posebno voli ići istraživati, ali ne predaleko. Već je toliko mudar da se uvijek zadržava u blizini pećine.

Katkada nema ništa protiv toga da i Bucka ide s njim. Neke su igre zabavnije kada se igraju udvoje. Ali najčešće mu ona smeta. Medo ima neke svoje igre za koje je Bucka još premala ili za koje mu nitko drugi nije potreban. Bucka se ljuti zbog toga jer bi htjela da se njezin brat igra samo s njom. Ona želi raditi sve što i njezin brat te imati sve što ima on. Ako se ne igra s majkom, ona počinje zadirivati njega. Štipa

ga za guzu, otima mu slatke jagode ili mu šapom sruši toranj koji je Medo upravo sagradio od riječnoga kamena.

Medo se, naravno, razljuti i svojom je velikom medvjedom njuškom odgurne. Ona onda zaplače od bijesa i otrči majci u pećinu. Majka – medvjedica tješi svoje mladunče i Bucka se privije uz nju, ali ubrzo će se opet igrati. Uspinje se na majčina leđa, čupka joj krzno, gricka je za uši i valja se po njoj. Majka – medvjedica sve to strpljivo podnosi.

»To je baš lijepa igra, i ja bih se tako igrao«, pomisli Medo i priđe majci. Skoči na medvjedičina leđa i, budući da je to naglo učinio, sruši Bucku na tlo.

Ona se naljuti i ugrize ga za nogu. Medo zacvili i klizne s majčinih leđa. Ali, odmah se ponovno popne i udari Bucku jer se sada i on razljutio. Ali ona hitro ispruži svoje pandže i ogrebe Medu po nosu. No nema više tučnjave jer je majka – medvjedica prijetećim glasom naglo prekine.

Kada se medvjedići samo malo svađaju, majka se ne miješa. Ali kada se tako jako razljute jedno na drugo, onda se mora umiješati. Što da majka – medvjedica radi sa svojim dvjema svađalicama? Ona ih oboje voli jednako i zato je tužna kada se tako svađaju i nanose bol.

Konačno upita svojega susjeda orla za savjet. On stanuje u njihovoj blizini, visoko gore, u brdima. Orao zna mnogo toga jer je on kralj visina i odozgo promatra sve što se događa na zemlji. Majka – medvjedica povjeri mu svoje jade. Orao kaže: »Dat ću ti kristalni kamen. Vрати se u svoju pećinu. Vidjet ćeš kako će ti kristalni kamen pomoći!« I prije nego što je medvjedica mogla još nešto pitati, orao je već bio u visinama.

Mali se medvjedići u špilji vesele što im se mama vratila. »Jesi li nam nešto donijela?« – »Gdje si bila?« – »Što si radila?« – »Kaži mi!« – »Ne, kaži meni!« – »Ne, meni!« – »Ti si glupa!« – »Mama, on je rekao da sam glupa!« – »I jesli!« – »Nisam, ti si glup!« I tako počne opet tuča. Medvjedica je žalosna i hoće se umiješati, ali odjednom zasvijetli kristalni kamen ravno u majčine oči. Ona je zaslijepljena i zatvori ih. Nakon toga padne u dubok san.

»Mama, probudi se. Medo mi ne da mira!« – »Nije točno, ona je kriva! Ne vjeruj joj, mama!« Ali medvjedica ništa ne čuje. Ona spava duboko i čvrsto. »Gladna sam, mama!« jadikuje Bucka. »Tko će mi dati jesti? Mama, probudi se!« – »Nemoj odmah plakati. Naći ću ti slatkih jagoda. Možda ću pronaći i neku košnicu, onda ćemo moći jesti med. Čekaj, vraćam se odmah!«, tješi je Medo. Poslije zajedno jedu ukusnu hranu. »Dosađno mi je, htjela bih se igrati, ali mama još uvijek spava. Zato se ti moraš igrati sa mnom, Medo. «Ne,« kaže on, »ja bih htio bacati kamenje u rijeku. Ti to ne možeš raditi jer ćeš pasti u vodu.« – »Onda moraš ostati sa mnom«, uporna je Bucka. »Ne budi kao mala beba. Sigurno se znaš već i sama igrati. Izmisli neku igru! Ja često izmišljam igre. Vidjet ćeš kako je to zanimljivo. Poslije ćemo se zajedno igrati.« Bucka naravno ne želi da njezin brat misli kako je ona još mala beba, zbog toga i ona izmišlja igre kao i Medo.

Kada se Medo vratio s rijeke, radostan je što se Bucka zna sama tako lijepo igrati. »Ti doista više nisi mala beba«, pohvali je. Onda se malo hrvaju, kako to obično rade mali medvjedići, ali samo za šalu. Medo pazi da ne bude grub, a Bucka nije više tako osjetljiva.

Smiju se i kada se umore, pripiju se oboje uz majku koja još čvrsto spava.

Sljedećega jutra svi se probude, dobro odmoreni. Medvjedići su, naravno, radosni što majka opet može razgovarati s njima i igrati se. Ipak je mnogo ljepše kad se ona igra s njima, a ne kada cijeli dan spava. »Ali, takvo što? To je doista jedinstvena pomoć koju mi je pružio kristalni kamen! Što ste radili? Jeste li se svađali?« zabrinuto pita majka. »Medo je bio vrlo dobar. Našao mi je nešto za jelo.« – »Zamisli, mama, Bucka se sama igrala, kao da je velika. Uopće se nismo svađali!«

»Kristalni je kamen doista pomogao, ali ja zapravo ne želim svaki put utonuti u san kada se vi budete svađali. Sigurno i vi želite da ostanem budna. Možda biste mogli i dalje učiti da se volite i poštujete, kao što ste se jučer ponašali. Ako se ipak počnete svađati, a to se među djecom povremeno događa, kristalni će kamen nakratko zasvijetliti kako bi vas upozorio. Tako nikada više neće doći do prave svađe i ja neću morati spavati. Slažete li se?« – »Da, dobro je tako«, radosno odgovore mali medvjedići.

I doista, otada majka – medvjedica nije više morala spavati cijeli dan. S vremena na vrijeme kristalni bi kamen još zasvijetlio, ali više nije bilo žestokih svađa.

Što o tome trebaju znati roditelji

Sigurno je točna tvrdnja da roditelji jednako vole svu djecu, ali nije točno da se roditelji jednako i odnose prema svoj djeci. Često najstarijem djetetu postavljaju

najveće zahtjeve, očekujući da ono bude »najpametnije«, da popušta, da preuzme odgovornost za mladu braću i sestre te da bude samostalnije. Roditelji olako opraštaju najmlađemu djetetu: »On je još malen, to još ne razumije.« Sigurno nisu tako postupali prema prvo-rođenom djetetu u istoj životnoj dobi jer je ono postalo »veliko« u onom trenutku kada se rodilo drugo dijete.

Dakle, prema svakom djetetu treba se odnositi jednako, primjereno njegovoj dobi i razvoju, bez obzira na ostalu djecu u obitelji.

Ako dijete stekne dojam da njegov brat ili njegova sestra imaju neke prednosti zbog svoje dobi, onda će ih ono oponašati. Starije dijete odjednom se ponaša kao malo dijete, a najmlađe oponaša »veliko«. Zabrani im li se to ili ih se zbog toga ukori, oni će postati grubi i odbojni prema sestri ili bratu.

Ako morate od djeteta zatražiti da ima obzira prema mlađemu djetetu ili da se odrekne nečega, izbjegavajte objašnjenje – »zato što si stariji«. To dijete ne shvaća. Ono se osjeća zapostavljeno i stoga neće razumjeti pravi smisao obzirnosti. Radije češće stavljajte naglasak na međusobno pomaganje u obitelji.

Ljubomoru i svađu među djecom možete smanjiti, ali ne i spriječiti. Prirodno je da se pojavi određeno suparništvo i odmjeravanje snaga. Ne miješajte se u dječje svađe! Ni u kojem slučaju nemojte igrati ulogu suca. Uključite se tek ako se dijete ili neki predmet nađe u opasnosti. Obratite se osjećajima malih svađalica (»Ti si vrlo bijesan«, »Ti se ljutiš«), ali nemojte donositi nikakve presude. Poslije toga djecu pokušajte razdvojiti i usmjeriti njihovu pozornost na nešto drugo.

Ako vam se djeca pretjerano često svađaju, pitajte ih najprije što svakoga od njih smeta kod onoga drugog ili što mu se možda sviđa kod drugoga. Dogovorite djelotvorne zajedničke mjere.

Kada vidite da je na pomolu svađa, možete s pomoću nekoga veselog znaka (»tajnoga znaka«), koji će djeca smjeti sami izabrati, opomenuti djecu na poželjno ponašanje. Uspijete li neposredno poslije toga prekinuti svađu ili je smanjiti, neka djeca izaberu neku igru ili pripovijetku. Ako djeca ne odgovaraju na znak, pričajte sami sebi ili nekoj lutki (krpenoj životinji...) kako bi bilo lijepo kada bi se djeca prestala svađati jer biste se vi onda s njima mogli lijepo igrati. Tako ćete ih polako navesti na poželjno ponašanje, ne miješajući se izravno u njihovu svađu. Tek ćete poslije spomenuti tu svađu i iznova dogovoriti program.

Postanu li svađe rjeđe, i vaš će program postupno postati nepotreban.

Ako vaše dijete želite odgojiti za dobra partnera

MALE VJEVERICE

Robert više od svega voli životinje. On sve točno zna o njihovu načinu života te može provesti sate i sate promatrajući životinje. A i biljke su njegovi prijatelji. Robert nikada ne trga grane s drveća i nikada ne bere cvijeće u prirodi.

Robert je općenito dobar i uljudan dječak koji je uvijek spreman pomoći drugome. Rado pomaže majci u kući i s vremena na vrijeme sam pripremi neko jednostavno jelo. Majka je sretna što Robert voli životinje i prirodu uopće. Ponosna je na njega što joj kod kuće marljivo pomaže. Ipak je i katkad i žalosna jer bi često voljela da se Robert igra i s drugom djecom.

Ali Robert nema volje za igru s dječacima. Oni su za njega previše divlji i nemaju mašte, samo igraju nogomet, tužakaju se i vječno se svađaju oko toga tko je najjači. Također se ne voli igrati ni s djevojčicama iako mu se njihove igre više sviđaju. Ali djevojčice ne dopuštaju dječacima da se igraju s njima. Robert se zato često u parku zabavlja s malom djecom ili bebama, kojima je još svejedno je li on dječak ili djevojčica.

Uskoro se djeca počinju rugati Robertu. Dovikuju mu riječi, kao što su: »kukavica, dosadnjaković, doma-

ćica, dadilja«. Robert je žalostan što mu to govore jer to uopće nije istina. Ali, kako bi Robert mogao toj glupoj djeci objasniti da su nepravedni prema njemu?

Robert se uistinu sramio kada mu je neki drzak dječak dobio: »Hej! Znaš li ti uopće što si, dječak ili djevojčica?« Veoma mu je žao što ga djeca uopće ne žele razumjeti. Tužan, on izađe iz grada i ode u obližnju šumicu. Sjedne na srušeno stablo i zaplače: »Zašto djeca moraju biti tako glupa? Je li dječak samo onaj koji zna igrati nogomet i koji se tuče? Što to zapravo znači biti dječak? Jesam li ja manje dječak zato što volim malu djecu, što pomažem majci kod kuće i ne trošim vrijeme na gluposti? Pa i ja sam dijete kao i svako drugo!«

»Ti si posebno dobro dijete!« odjednom začuje nježan glas. Robert se veoma uplaši. Pogleda lijevo, zatim desno, pa naprijed i unatrag. Ali nikoga ne vidi. »Ja sam ovdje gore, na vrhu drveta!« dovikne glas.

Robert pogleda gore, prema vrhu drveta, i konačno otkrije tko mu to govori. »Ti si jedna od onih vjeverica koje sam često gledao kako se veselo igraju! Oh, takvo nešto!? Otkada vjeverice znaju govoriti?!« čudi se Robert.

»Sve životinje imaju svoj jezik, ali samo mali broj ljudi može ih razumjeti«, jednostavno objašnjava vjeverica i skoči s drveta. »Dođi, pokazat ću ti svoje prijatelje!« reče vjeverica i potrči u šumu. Robert ju je jedva pratio.

Usred šume upravo se održava sastanak vjeverica. Sve vrvi od vjeverica. Svoje raskošne repove podigle su u vis i Robertu se čini da one misle kako su veoma važne.

»Upravo pravimo podjelu rada i igara za nas, male vjeverice«, objašnjava mu vjeverica.

Neka tamnosmeđa vjeverica poziva u svoju skupinu: »Ja imam još velikih oraha u svojem staništu. Mogli bismo s njima igrati nogomet. Tko hoće sudjelovati?« Nije prošlo mnogo vremena i tamnosmeđa je vjeverica skupila nogometnu momčad.

Tada se javi neka crvenosmeđa vjeverica: »Ja imam još ostataka cvjetnoga soka, različitih trava i lješnjaka. Mogli bismo prirediti kuharski tečaj. Tko ima volje sudjelovati u tome?« I sada se nekoliko malih vjeverica brzo odluči za sudjelovanje u kuharskom tečaju.

Svijetlosmeđa vjeverica kaže: »Kako bi bilo osnovati klub za ručni rad? Od dugih vlati trave mogli bismo, na primjer, napraviti pokrivače za naša staništa ili istkati zavjese za ulaz.« – »Dobra zamisao!« slože se male vjeverice jednoglasno sa svijetlosmeđom vjevericom i odmah osnuju skupinu za ručni rad.

Zatim su uslijedili prijedlozi za utrke, skokove, skrivanje, hvatanje i za još mnoge druge zanimljive stvari. Ipak, nisu osnovali samo skupine za igru nego i radne skupine. Nekoliko se malih vjeverica javilo da pomognu bolesnom djedu. Druge su se ponudile da će nabaviti zalihu oraha i žirova za stare vjeverice koje više ne mogu mnogo skakutati i skupljati hranu. I, na kraju, sastala se velika skupina vjeverica koja je odlučila da očisti šumu od otpadaka i papira što su ljudi ostavili u šumi.

Robert je oduševljen: »To mi se sviđa! I ja bih se kod vas rado igrao ili pomogao u poslu! Svatko može raditi što želi, a ipak kod vas vlada red i vrlo ste marljivi.«

Vjeverica odgovori: »Pa ti si isti kao i mi! Pomažeš svojoj majci, znaš spremati, kuhati i rado bi igrao različite igre.« – »To je točno«, odgovori Robert, »ali ovdje kod vas nitko mi se neće rugati, kao što to čine djeca u našem gradu. Uostalom, što si ti zapravo, muško ili žensko? A što su ostale male vjeverice? Koji su mužjaci, a koje ženke?«

»To je posve svejedno!« smiješeći se odgovori mala vjeverica. »Ali, ako baš hoćeš znati jer ti je to važno – ja sam mlada ženka. Sada mi je teško reći što su druge vjeverice, ali u svakoj igri ili u svakoj radnoj skupini sudjeluje približno jednak broj muških i ženskih vjeverica. Ne znam točno, jer mi na to uopće ne obraćamo pozornost. Važno je samo da smo dobri prijatelji. I naši su roditelji također dobri prijatelji te zajednički obavljaju sve poslove. Mi smo to od njih naučili.«

»Što?!« čudi se Petar. »Kažeš da i tata pomaže pri kućnim poslovima, da dječaci dopuštaju djevojčicama igrati nogomet te da su se i dječaci prijavili za ručni rad?!«

»Naravno! A zašto ne? Svaka vjeverica radi ono što je zanima ili za što je nadarena. To je barem jasno! Ja tebe ne razumijem. Što bi tu trebalo biti nejasno? Zašto bi se mlade ženke trebale zanimati za nešto drugo nego mladi mužjaci ili zašto bi bile nadarene za nešto drugo? Zašto bi mladi mužjaci morali raditi nešto drugo nego mlade ženke i zašto bi se igrali drukčije? Svi smo mi, kao prvo, vjeverice! Vi ljudi baš imate čudne zamisli!« kaže vjeverica odmahujući glavom. »Jesi li ti bio tako tužan zbog toga što ljudi prave glupe razlike između dječaka i djevojčica? Ti si dobar u duši, i to je važnije od svega! Možeš se ponositi so-

bom! Slobodno kaži djeci da su gluplja od nas vjeverica. Vjeruj mi, ti nisi ni kukavica ni dosadan ako se ne želiš igrati s dječacima te ako bi se katkada radije igrao s djevojčicama. Imaš pravo, i dječaci bi trebali pomagati u kući. Vidio si kako je kod nas. Mi smo svi veseli i zadovoljni. Ako se nekada i svađamo te ako s vremena na vrijeme poteku i suze, mi smo i dalje dobri prijatelji. Zbogom! Posjeti nas uskoro! Ne zaboravi što si vidio kod nas!« Mala vjeverica odskakuće natrag svojim prijateljima.

Robert sjedi na panju posve zbunjen. »Jesam li je to samo sanjao ili je bilo stvarno? Neću više nikada dopustiti da me glupa djeca zaplaše. Zapravo, ja doista mogu biti ponosan jer znam raditi sve što obično rade djevojčice, a znam i ono što rade samo dječaci. Ja, dakle, znam mnogo više od ostale djece u gradu!«

Robert se sada osjeća mnogo sigurnije. S tim novim osjećajem odlazi u park. Dobro pogleda djecu i primijeti kako ona uopće ne izgledaju tako zadovoljna i vesela kao male vjeverice. Dječaci se divljački svađaju oko lopte, a skupina djevojčica ne dopušta nekoj djevojčici da im se priključi i da čuje njihove tajne. Neki dječak neraspoloženo vozi svoj bicikl oko travnjaka, a neka druga djevojčica dosađuje se skačući preko konopca. Ni djeca u pijesku nisu baš dobro raspoložena: mali dječaci svojim lopaticama ruše kolače koje su djevojčice napravile od pijeska, a djevojčice onda plaču.

»To se mora promijeniti!« pomisli Robert. »Smiješno bi bilo kada djeca ne bi bila tako pametna kao vjeverice!« Tada ispriповijeda dječacima i djevojčicama iz parka svoj doživljaj. »Pih!« poviče neki velik dječak. »Kakva glupost! Ja se nikada neću igrati kao dje-

vojčice!« – »Ali vi doista ništa ne možete shvatiti!« ljuti se Robert. »Nema više ženskih i muških igara! Postoje samo dječje igre! Razmislite malo! Vi ste se dosada zapravo više svađali nego igrali jer vam je već sve postalo dosadno. Pokušajte to shvatiti!« – »Pa, dobro, možemo pokušati«, odgovore djeca.

Tako Robert osnuje različite skupine za igru, kao što je vidio kod vjeverica. I gle, djeca se izvrsno zabačuju. Ona čak pronalaze nove mogućnosti za igru i imaju mnogo novih zamisli.

Podjela rada među dječacima i djevojčicama nije baš jednostavna niti je odmah besprijekorna. Mnogi dječaci još uvijek više vole da njihove sestre pomažu majci pri brisanju suđa dok oni nešto rade s tatom ili gledaju prijenos sportske priredbe na televiziji.

Što o tome trebaju znati roditelji

Djecu treba od malena odgajati za buduće partnerske odnose. Partnerski djelovati znači uvažavati i poštivati drugu osobu na temelju njezinih osobina i duhovnih vrijednosti. Uz to ide svakako i pravedna podjela poslova.

Kao što ste mogli zaključiti iz teoretskoga dijela, većina načina ponašanja stječe se odgojem. Lijenost, udobnost, samoisticanje, plašljivost, nesamostalnost – sve te »osobine« dajemo djeci putem odgoja. Djeca od nas uče i snošljivost prema drugim ljudima te ponašanje u budućoj životnoj zajednici. Ako djetetu već od malena dajemo određene povlastice samo zato što je, na primjer, muško (slobodnije ponašanje, više

slobode, ne mora pomagati u kući), ne trebamo se čuditi ako poslije bude tražilo da ga se služi i ako ne bude bilo sposobno za iskren partnerski odnos. Namjera da se dijete odgoji za partnerski odnos, osuđena je na neuspjeh ako u roditeljskoj kući nema odgovarajućega primjera za to. Ako se jedan od bračnih drugova ne ponaša kako bi trebalo (to ne mora uvijek biti muškarac), djetetu se ne mogu dočarati pravila življenja u zajednici, snošljivost i međusobno uvažavanje. Takvo će se dijete okrenuti onome uzoru koji živi u boljim uvjetima, dakle onom bračnom drugu koji je egoističniji.

Prvo odrasli moraju odbaciti stare načine razmišljanja o ulozi muškarca i žene, moraju naučiti da u nekoj osobi vide ponajprije čovjeka i da ne sude o njemu na temelju spola ili rase. Tek ćemo tada uspjeti djetetu pokazati pravi put koji vodi do iskrenoga partnerstva.

Ako vaše dijete želite upozoriti na zaštitu okoline

ČELIKSI I GUMIKSI

Negdje u beskonačnosti svemira postoji pusto, nenaseljeno nebesko tijelo koje se nekoć ubrajalo u najljepše planete.

Tamo gdje se danas mogu vidjeti samo još prljavi pijesak i oštre stijene, nekad su bistre vode povlačile svoje blještave crte bogatim krajolikom. U morima i jezerima odražavali su se svijetli, modri tonovi nebeskoga svoda. Voda je bila posve providna i čovjek je mogao promatrati živahno kretanje njezinih stanovnika. Livade su bile šarene od različitoga cvijeća i kukaca. Bilo je crvenoga, plavoga, žutoga, bijeloga, ružičastoga i ljubičastoga cvijeća s velikim i malim laticama, s dugim i kratkim stabljikama. Na cvjetove su slijetali leptiri, po njima su puzale bubamare, skakali skakavci, zujale pčele i cvrčali cvrčci. I u šumama je bilo isto tako živo. Snažni vrhovi drveća, s gustim krovom od lišća, pružali su skrovište mnogim životinjama. Bezbroy vrsta ptica nesmetano je pravilo svoja gnijezda u krošnjama, a njihova je pjesma radosno odzvanjala šumom. Zečevi, ježevi, kunići, srne, vjeverice i još mnogi drugi stanovnici šume zadovoljno su hodali, trčali, letjeli, puzali i penjali se po zelenoj šikari.

Osim životinja i biljaka bilo je još stanovnika na tom prekrasnom planetu – bili su to Čeliksi i Gumiksi. Čeliksi su bila bezobzirna i lakoma stvorenja, a Gumiksi dobrodušna, ali, na žalost, slaba i bezazlena bića.

Čeliksi su u svojoj lakomosti proizvodili te pronalazili sve što se moglo i težili tome da imaju što više. Ništa se nije moglo predbaciti pronalazaženju novih strojeva i naprava kada su Čeliksi udružili svoje sposobnosti s mjerom i određenim ciljem, ali, željni bogatstva, oni su se sve više bogatili pa su u tom preobilju postali slijepi za svoju okolinu.

Bilo im je potrebno veoma mnogo mjesta za smještaj sve njihove imovine, svih njihovih dobara i svih njihovih strojeva. Počeli su rušiti drveće, krčiti šume, nasipati močvare, betonirati livade i isušivati rijeke. No unatoč svemu tome, još uvijek nisu imali dovoljno prostora. Tada su odlučili da sve što nije bilo posve novo i, naravno, otpatke iz svojih strojeva – bace u rijeke, jezera i mora. Djeca Čeliksa glupo su oponašala svoje roditelje i bezobzirno odbacivala stare igračke, limenke, omote čokolada i bombona te plastične vrećice po livadama, šumama ili vodama, odnosno tamo gdje su se slučajno zatekli.

Gumiksima se ponašanje Čeliksa nije sviđalo, ali nisu ništa poduzima protiv njih. Gumiksi u početku nisu primijetili kako je sve postalo prljavije i kako je priroda polako obolijevala. Radovali su se kao i prije šarenim livadama i zelenim šumama. Kad su na kraju vidjeli kakvu su štetu Čeliksi nanijeli prirodi, Gumiksi su se zaprepastili. Plakali su kada su našli životinju

koja se ozlijedila na limenku, jadikovali su nad osušenim drvećem, žalili se zbog nečiste vode, ali su se istovremeno divili blagostanju Čeliksa, u kojem su i sami mogli živjeti. Zbog toga se Gumiksi nisu usudili prosvjedovati protiv Čeliksa.

Samo su dva djeteta Gumiksa, Bistri i Mirni, bili dovoljno pametni da poduzmu nešto protiv onečišćenja. Prvo su pokupili igračke koje su ležale uokolo, te plastiku, kutije i papire kako bi očistili livadu i šumu te zaronili pod vodu i izvadili smeće. Ali na njihovu je planetu bilo već toliko smeća da im se njihov trud, na žalost, više nije isplatio.

U velikoj nevolji, oni odluču potražiti najpametnijega i najmudrijega od svih stanovnika planeta – staru sovu. Ona je stanovala u hrastu, starom stogodišnjaku, koji je također već bio bolestan pa su mu grane žalosno visjele. Sova se zamislila, očistila svoje perje, počevala se iza uha i na kraju progovorila: »Mogu vam pomoći. Moja je baka zakopala ispod ovoga hrasta čarobni napitak. Kada se na biljke, životinje i ostala živa bića nakapa po tri kapi toga čarobnog napitka, oni će istoga trenutka biti premješteni na susjedni, još nenastanjeni planet. Opasno je jedino to što moraju nakapati točno tri kapi. Tko dobije manje, lutat će osamljen svemirom, a tko uzme više od tri kapi, spustit će se na neki dalek planet. I još nešto: nema dovoljno čarobnoga napitka za sve stanovnike! Zbog toga Čeliksi ne smiju dobiti ni jednu kap. Možda je i bolje tako jer Čeliksi vjerojatno nisu ništa naučili iz svojih pogrešaka te bi ubrzo onečistili i novi planet. Pa dobro, kopajte pod hrastom i izvadite čarobni napitak. Zamolite ptice da vam pomognu razdijeliti kapi. Požurite, krajnje je vrijeme da se spasi priroda!«

Bistri i Mirni pohitaju zajedno s pticama i raspodijele kapi životinjama i biljkama, točno tri kapi svakome. U trenutku nestanu šume, livade i životinje. Sve odleti put neba. Planet je ostao pust i siv.

Gumiksi su gorko plakali, čak su i Čeliksi bili neugodno dirnuti. Umjesto crvenoga cvijeća mogli su se vidjeti hrđavi metalni dijelovi, umjesto žutoga cvijeća stari građevni materijal, umjesto riba u vodi plivale su masne mrlje, umjesto drveća uzdizale su se hrpe smeća. Cijeli je planet bio prekriven otpacima. Bistri i Mirni poškopili su zatim čarobnim napitkom i žalosne Gumikse kako bi ih što prije odvojili od tuznoga pogleda na prljavu pustoš. Na kraju je i svaki od njih uzeo po tri kapi.

Iako je putovanje trajalo samo nekoliko sekunda, Bistrom i Mirnom učinilo se da su se probudili iz dugotrajne nesvijesti kada su stigli na novi planet. Lijepo je bilo vidjeti bujne i šarene livade, čiste rijeke, jezera i mora, raskošan životinjski svijet i guste šume. Bistri i Mirni pronašli su čak i stogodišnji hrast koji je sada ozdravio i pružao svoje grane prema suncu.

Gumiksi su se osjećali jakima i bili su ohrabreni. Počeli su podizati gradove i proizvoditi strojeve kako su naučili od Čeliksa. Međutim, oni su vodili računa o tome da njihove tvornice budu tako uređene da prirodi ne nanose nikakvu štetu.

Kada su Bistri i Mirni, kao posljednji Gumiksi, krenuli na put, boca s čarobnim napitkom još nije bila posve prazna. Našla su je četiri Čeliksa i svaki se pohlepno htio napiti iz boce. Prvi je popio velik gutljaj, drugi također tako, a za trećega i četvrtoga ostala je po jedna kap. Ostvarilo se ono na što je upozorila sta-

ra sova: treći i četvrti Čeliks još i sada osamljeni lutaju svemirom jer ni jedan planet ne želi primiti takve grješnike.

Što misliš, što se dogodilo s prvim i drugim Čeliksom, koji su popili više od tri kapi čarobnoga napitka? Oni su se spustili na daleki planet – a to je naša Zemlja! Tako sada među nama žive dva Čeliksa. Moramo dobro paziti da ti Čeliksi i od naše Zemlje ne naprave prljav, pust, tužan planet. Pomoći ćeš mi u tome, nije li tako?

Što o tome trebaju znati roditelji

Misao o zaštiti okoline već odavno nije ideologija manjine. Briga za okolinu pripada u nužne mjere svakodnevnoga života i stoga je važan sastavni dio odgoja.

Kako naučiti dijete da čuva okolinu, kako u njemu probuditi svijest o zaštiti prirode? Samo ako roditelji znaju uključiti dijete u svoje uživanje u prirodi (ne namećući mu svoja stajališta!), ako svojim primjerom pokažu kako treba biti pažljiv prema prirodi, ako sami ne sudjeluju u akcijama koje oštećuju prirodu – tada će i dijete voditi brigu o zaštiti okoline.

Roditelji moraju, dakle, ponajprije, poslužiti kao primjer. Na temelju praktičnih primjera, svaki dan razvijajte u djeteta svijest o važnosti zaštite prirode (slaganje prazne ambalaže od mlijeka, odlaganje otpadaka u odgovarajuće spremnike, pospremanje stvari za sobom) i probudite kod njega osjećajnost prema prirodi (objašnjenje životnih navika i potreba naših živo-

tinja, upozoravanje na ljepotu kukaca i na značenje koje oni imaju za prirodu, njegovanje biljaka, a ne uništavanje itd.)

Kada vaše dijete nauči paziti na čistoću okoline, kada razvije osjećajnost za prirodu, bolje će se odnositi ne samo prema biljnom i životinjskom svijetu nego i prema ljudima.

Ako se vaše dijete suoči sa smrću

BAKA JE UMRLA

Baka je umrla. Ana ne može ni zamisliti da bake više nema. Ana je baku veoma voljela, a sada je više nikada neće vidjeti.

Kod kuće vlada potištenost. Sve je postalo veoma mirno, a i roditelji tiho razgovaraju. S vremena na vrijeme mama kradom briše suze, a tata zbunjeno kašljucica. Roditelji su Ani rekli ozbiljno: »Baka je sada na nebu. Tamo joj je bolje, više je ništa ne boli.«

»Ali ja je ipak volim! Zašto više nije s nama? Kako to da joj je sada bolje? Zašto je umrla?« zdvojno ispijuje Ana. »Pa ti znaš da je baka bila vrlo bolesna. Bila je već i stara. Srce joj se umorilo i odjednom prestalo kucati«, odgovaraju roditelji i tužno gledaju u stranu.

»Umiru li samo bolesni i stari ljudi? Hoće li i mama i tata umrijeti zbog toga što im se srce umorilo? Ja mislim da i djeca umiru. Boli li to kada se umire? Što znači biti na nebu? Je li sada tamo i moje morsko prase koje sam izgubila prošle godine? Igra li se baka s mojim morskim prasetom? Može li me baka sada vidjeti?« Sva ta pitanja zaokupljaju Anu, ali ona se ne usudi i dalje dosađivati ožalošćenim roditeljima.

Ona se nemirno prevrće po krevetu. Odjednom ugleda pred sobom drago, poznato bakino lice. Ana se sjeti mnogih priča i pjesmica za djecu koje joj je baka često pričala. Ona čak zna napamet bakinu omiljelu priču. Ona govori o dječaku koji je umro pa s neba šalje pozdrav svojoj majci kako bi je utješio i razveselio:

*Anđeli mali za stolom sjede,
blistavo su čistih krila,
izrezuju zvjezdice, lica mila,
boje zlatom, glačaju i rede.*

*A sveti Peter koraka hitra,
nadgledava ruke što zvjezdice rade,
pohvali, pomogne, savjet im daje,
pod bijelom bradom smiješak mu titra.*

*Al' što se to zbiva, tamo pozadi?
Anđelak kistom zvjezdicu ukrašava,
»Ah, što radiš, dijete? To nije boja prava!«
Sveti će Peter, dok bradu si gladi.*

*»Moraš misliti svojom glavom« –
Petar će nježno, zbori ko' tata,
»Zvjezdice uvijek boje su zlata,
a ti si svoju učinio plavom!«*

*»To je za mamu! Nebeskoplave njene su boje«,
kaže anđelak, ozaren u sreći –
»Kad moja zvijezda na nebu zablista,*

mama će reći:

Tu zvijezdu obojilo je dijete moje!»

Iako anđeli izrezuju zvijezde i boje ih samo u bajci, Ana zna da će joj njezina baka katkad poslati »zvjezdani pozdrav«. Ona voli svoju baku i s ljubavlju će misliti na nju kad god bude mogla. Tako joj se čini da je baka još ovdje.

Ana se sjeti da negdje još ima crtež koji joj je baka jednom darovala. Ona ga pronađe, skine poster sa Snoopyjem sa zida i objesi bakin crtež. Tada uđu roditelji u sobu i odjednom svi zaplaču. Dobro je kada se čovjek može isplakati. Kada su se svi malo smirili, osjetili su neko olakšanje i počeli pričati mnoge zgode koje su ih podsjećale na baku te se Ana konačno oslobodila svih pitanja koja su je mučila.

Što o tome trebaju znati roditelji

Provedite zajedno s djetetom neko vrijeme u žalosti! To znači da ne smijete potiskivati osjećaje niti izbjegavati temu »smrt drage osobe«.

Strah da bi se dijete tim razdobljem žalosti moglo nepotrebno opteretiti, neosnovan je. Ako ste doista žalosni, neće vam to uspjeti posve sakriti. Ostanu li vaši osjećaji neizgovoreni, dijete će osjetiti nesigurnost zbog »znakova žalosti« koje nesvjesno odašiljete. Priznate li iskreno svoje osjećaje i dopustite li djetetu da i ono pokaže svoje slične osjećaje, pomoći ćete mu da se otvori i nesmetano progovori o svojoj tuzi. Nemojte

učiniti uobičajenu grešku i odmah početi tješiti dijete. Prvo pokažite da razumijete njegove osjećaje.

Ne obilazite kao mačka oko vruće kaše kada je riječ o smrti, ali nemojte ni opterećivati dijete predugim objašnjenjima. Ispravno je na djetetova pitanja odgovoriti kratko i jasno, dakle – nedvosmisleno, jer ih je dijete tako i postavilo. Razgovarajte u obitelji o pokojniku ili pokojnici, izmjenjujte lijepe uspomene i pripovijedajte o lijepim trenucima koje s njim (ili s njom) proveli. Ali sve to će biti tek tada djelotvorno ako ste sebi i drugima dopustili slobodno izražavanje tuge.